

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2020

Natálie Bartoníčková

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Diskriminace otců v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních

Diplomová práce

Autor: Bc. Natálie Bartoníčková

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání diplomové práce

Autor: Natálie Bartoníčková

Studium: U18024

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Diskriminace otců v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních**

Název diplomové práce AJ: Discrimination against fathers in the practice of OSPOD during custody proceedings

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat diskriminací otců při opatrovnických řízeních v kontextu praxe OSPOD. Zaměří se na vybrané oblasti spadající do opatrovnických řízení a bude zkoumat, zda a jak se v těchto vybraných sférách diskriminace otců objevuje. Výzkumná strategie bude užita kvalitativní, přesněji polostrukturovaný rozhovor se sociálními pracovníky OSPOD.

DUDOVÁ, Radka, HASTRMANOVÁ, Šárka. Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2007, 129 s. ISBN 978-80- 7330-124-8. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kolektiv. Rodinné právo. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7. WARSHAK, Richard A. Revoluce v porozvodové péči o děti. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 240 s. ISBN 80-7178-089-8.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Oponent: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala za pomoci vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 3. 4. 2020

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mojí diplomové práce Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph.D., za její ochotu vést tuto práci, za rady a připomínky, které mi po celou dobu psaní poskytovala, za čas, který mi věnovala a za profesionální dohled a vedení.

Abstrakt

BARTONÍČKOVÁ, Natálie. Diskriminace otců v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních. Hradec Králové, 2020. Diplomová. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Diplomová práce se zabývá možnou přítomností diskriminace otců v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních, popřípadě hledá, v jakých oblastech a v jaké formě se diskriminace objevuje.

V teoretické části práce jsou podrobně rozepsány jednotlivé pojmy související s tématem práce. Je zde vysvětlen pojem OSPOD ve smyslu opatrovnických procesů se zaměřením na kolizní opatrovnictví, právní úprava orgánu sociálně – právní ochrany dětí a definice pracovníka OSPOD, dále jsou v teoretické části rozebrány pojmy jako je diskriminace a generové stereotypy, a to jak v rovině obecné, tak se zaměřením na výskyt těchto jevů v opatrovnických procesech, v závěru jsou pojmenovány a rozepsány jednotlivé oblasti možné diskriminace. Pro podporu nalezení odpovědi na hlavní výzkumnou otázku jsou vymezeny jednotlivé oblasti spadající do opatrovnických řízení, přesněji je to oblast svěřením do péče u dívek a chlapců, úprava styku, určení výživného, popření a určení otcovství.

V metodické části výzkumu je za pomoci kvalitativní výzkumné metody, tedy polostrukturovaného rozhovoru se sociálními pracovníky působících na odděleních sociálně-právní ochrany dětí, zjišťováno, zda se ve výše uvedených oblastech diskriminace otců objevuje, či nikoliv. Dále jsou pomocí kvalitativní analýzy jednotlivé odpovědi získané během rozhovorů podrobeny zkoumání a je zjišťováno, kde se případná diskriminace objevuje ve své přímé či nepřímé podobě. Následně je provedena analýza a interpretace získaných poznatků. V závěru jsou prezentovány výsledky výzkumu.

Klíčová slova: OSPOD, diskriminace, gender, otcovství, opatrovnictví

Abstract

BARTONÍČKOVÁ, Natálie. Discrimination against fathers in the practice of OSPOD in custodial proceedings. Hradec Kralove, 2020. Graduation. University of Hradec Králové. Head of work Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

The graduation thesis deals with the possible presence of discrimination against fathers in the practice of OSPOD in custodial proceedings, or in what sphere and in what form discrimination occurs. In the theoretical part of the thesis, individual concepts related to the theme of the thesis are detailed. The concept of OSPOD is explained here in terms of custodial processes with a focus on collision of custodianship, the regulation of the institution of social – legal protection of children and the definition of an OSPOD worker, as well as the theoretical part of the concepts such as discrimination and generic stereotypes, both in general and with a focus on the occurrence of these phenomena in the custodianship process, in the end, the different areas of possible discrimination are named and broken down. In order to support finding the answer to the main research question, the different areas covered by the custodial proceedings are defined, more precisely the area of custodial in girls and boys, the adjustment of contact, the determination of maintenance, denial and the determination of paternity.

This part of the research, using a qualitative research method, i.e. a semi-structured conversation with social workers working in the social-legal protection departments of children, is examined whether it appears in the above areas of father discrimination or not. Subsequently, an analysis and interpretation of observations is carried out. Furthermore, by means of qualitative analysis, the individual responses obtained during the interviews are examined and is detected, here any discrimination appears in its direct or indirect form. In conclusion, the results of the research are presented.

Keywords: OSPOD, discrimination, gender, paternity, custodianship

OBSAH

ÚVOD	11
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 Orgán sociálně – právní ochrany dětí a jeho role při opatrovnických řízeních	14
1.1 Pracovník OSPOD	15
1.2 Opatrovnictví nezletilého dítěte	16
1.3 Právní úprava výkonu sociálně-právní ochrany dětí	19
1.4 Rodina a její postavení v systému sociálně – právní ochrany dětí	21
2 Diskriminace a genderové stereotypy	23
2.1 Genderové stereotypy v kontextu opatrovnických řízení	26
2.2 Diskriminace otců v opatrovnických řízeních	27
2.2.1 Přímá diskriminace	30
2.2.2 Nepřímá diskriminace	31
3 Vybrané oblasti diskriminace otců v opatrovnických řízeních	32
3.1 Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů	33
3.2 Úprava styku dítěte s rodičem	36
3.3 Určení výživného	39
3.4 Určování a popírání otcovství	41
4 Shrnutí teoretické části	43
METODICKÁ ČÁST	46
5 Výzkumné šetření	46
5.1 Formulace cílů výzkumu	46
5.2 Zdůvodnění vybrané výzkumné strategie	47
5.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	50
5.4 Zdůvodnění vybraného výzkumného vzorku a jeho charakteristika	52
5.5 Průběh výzkumu	55
5.6 Způsob zpracování získaných údajů	57
5.7 Etická a jiná rizika výzkumu	58
6 Interpretace zjištěných údajů	61
6.1 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a v jakých oblastech?	62
6.1.1 Svěření dítěte do péče	62

6.1.2 Úprava styku	65
6.1.3 Určení výživného	68
6.1.4 Určení a popření otcovství	71
6.1.5 Shrnutí podkapitoly 6.1	73
6.2 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.	74
6.2.1 Přímá diskriminace	74
6.2.2 Nepřímá diskriminace	75
6.2.3 Shrnutí podkapitoly 6.2	79
ZÁVĚR A DISKUZE	81
Seznam tabulek	84
Seznam použité literatury	85
Seznam příloh	91

Seznam použitých zkratek

ČSÚ – Český statistický úřad

ES – Evropské společenství

IVF - in vitro fertilizace (metoda umělého oplodnění)

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NOZ – Nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.)

OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí

OZO – obecný zákoník občanský

P – pracovník

SPOD – sociálně-právní ochrana dětí

VS – veřejná správa

ZOZ – zkoušky odborné způsobilosti

ÚVOD

Opatrovnická řízení jsou mnohdy smutnými vyústěními manželství či partnerství, která končí, a nezřídka jsou představením lidské neschopnosti odpouštět. Rodiče nezletilých dětí vedou beze studu a bez racionální úvahy právní válku o děti, o výživné a prakticky o vše, o co jenom jde právní válku při ukončování manželského nebo partnerského soužití vést. Mnohé rozcházející se páry při bitvách pozapomínají na to hlavní, o co při opatrovnických jednáních jde, a to jsou děti. Ačkoliv z jistých morálních i právních zásad vyplývá, že rodič by měl své dítě chránit a dbát o jeho blaho, během soudních bitev se může stát, že tyto zásady jsou upozaděny a vpřed se dere zášť mezi rodiči. Nejen z toho důvodu vznikl institut *kolizní opatrovnictví*. Dítěti je po dobu soudního řízení, které se ho týká, jmenován opatrovník, který má toto dítě zastupovat a hájit jeho nejlepší zájmy. V českém právním systému bývá tou rolí téměř vždy pověřen orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Působnost OSPOD v opatrovnických řízeních má mnoho specifík. Podstatou soudních sporů mezi rodiči jsou téměř vždy problémy lidské, zasahující do nejniternějších sfér soukromého práva každého občana – rodiče a dítěte. Na tyto problémy se mnohdy velmi obtížně aplikují vyjádření uvedená v jednotlivých paragrafech příslušných zákonů. Úmluva o právech dítěte říká, že stát se zavazuje zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaké je nezbytná pro jeho blaho a všestranný rozvoj, přičemž je ale vždy nutné brát ohledy na práva a povinnosti rodičů. I typy konfliktů prochází změnou, zatímco dříve se partneři soudili o věci majetkového, případně citového charakteru, dnes tyto spory přechází k rozsahu práv a povinností k nezletilým dětem. Právě v těchto sporech pak hraje orgán sociálně-právní ochrany dětí roli.

Úkol OSPOD v opatrovnických řízeních je hájit „nejlepší zájem dítěte“. Tato zákonná formulace je poněkud nešťastná, neboť nikde v právním systému není definováno, co se tím nejlepším zájmem míní. Výklad tohoto pojmu tedy zůstává v uvážení jednotlivých pracovníků nebo soudců. Celospolečensky se má za to, že v nejlepším zájmu dítěte je mít oba rodiče – pochopitelně. Ovšem ve společnosti, která je „zasažena“ více než 50% rozvodovostí, kdy tyto rozvody mají skutečně málokdy poklidný charakter, lze předpokládat, že bude velmi obtížné jednat v duchu výše uvedeného výkladu zájmu dítěte. Úkol opatrovnických soudů a kolizních opatrovníků je pokusit se nejlepší zájem dítěte vysledovat, obhájit a stanovit pravidla budoucího „života“ dítěte v kontextu zjištěného zájmu. Nelze ovšem přehlédnout, že ačkoliv péče otců o děti není dnes ničím výjimečným - otcové se běžně podílí na výchově a péči o dítě, chodí na mateřské dovolené, zatímco matky chodí do zaměstnání, apod. – společnost se

k otázce výlučné péče u otců staví poněkud skepticky. Kult mateřství je zde velmi silně zakořeněn a ani profesionál, jako je pracovník na OSPOD, se vždy nemusí ubránit smýšlení, že „děti patří mámě“. Otcové tak mohou být vystaveni obviněním, že „chtějí děti jen kvůli tomu, aby se pomstili jejich matce“, případně proto, že „nechtějí platit výživné“. Ačkoli vznikají organizace podporující otce v soudních bitvách (např. Liga otců), možnou diskriminaci otců jako pečovatelů podílejících se na životě dítěte i po rozvodu je nezbytné podchytit na úrovni smýšlení i ostatních účastníků opatrovnických řízeních, především pak opatrovníků a soudců. Důležitost toho, aby pracovníci OSPOD, popřípadě soudci, přistupovali k oběma rodičům jako k pečovatelům na stejné úrovni, se stejnými právy a povinnostmi, je nejen v tom, že je nepřipustné, aby kolizní opatrovník či soudce diskriminoval otce, neboť takové jednání rozhodně není v zájmu dítěte, ale i proto, že jsou to právě pracovníci OSPOD, kteří by měli šířit osvětu a přispět tak k svržení dominujícího kultu mateřství v české společnosti. V kontextu výše zmíněného se tedy nabízí otázka: „Jsou otcové v opatrovnických řízeních týkajících se jejich dětí skutečně diskriminováni?“ Na tuto otázku se pokouší odpovědět tato diplomová práce.

Hlavní cílem této práce je zjistit, **zda a jakým způsobem mohou být diskriminováni otcové v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních**. Vzhledem k tomu, že hlavní výzkumná otázka je poněkud obsáhlá, je nezbytné definovat i dílčí otázky, které se zaměří na oblasti a způsob možné diskriminace. Do oblastí, které jsou vymezeny jako rizikové pro objevení se možné diskriminace, je zařazena oblast svěřením do péče u chlapců a dívek, oblast úpravy styku, oblast určení výživného a popření a určení otcovství. Vzhledem k tomu, že práce je zaměřena na diskriminaci, jako možný způsob této diskriminace byla zvolena přímá a nepřímá diskriminace.

Tato práce je rozdělena na teoretickou a metodickou část. V teoretické části jsou, za podpory odborné literatury, popsány termíny, které souvisí s následným výzkumem. V první kapitole této části je vymezeno, co je orgán sociálně – právních ochrany dětí a jaká je jeho role při opatrovnických řízeních, jaké je právní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí a je zde i stručný popis pracovníka působícím ve výkonu SPOD. V druhé kapitole je vymezen pojem diskriminace a genderový stereotyp, a to i v kontextu opatrovnických řízení, jsou zde popsány podoby diskriminace a vybrané oblasti, kde možná diskriminace hrozí, a to v oblasti svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, úprava styku dítěte s nepečujícím rodičem, určení výživného a určování či popírání otcovství. Druhá část práce je zaměřena na samotný výzkum. V úvodních stránkách jsou vydefinovány hlavní a dílčí výzkumné cíle, transformační tabulka

sloužící k transformaci dílčích cílů do tazatelských otázek, další kapitoly jsou věnovány zdůvodněním vybrané výzkumné strategie, výzkumnému vzorku, následuje soupis průběhu výzkumu, jakým způsobem je výzkum zpracován a jaká hrozí etická či jiná rizika. Následně je provedena analýza rozhovorů s respondenty a analýza těchto rozhovorů, v následující kapitole jsou shrnuty výsledky výzkumu.

Smyslem a účelem této práce je sonda do uvažování sociálních pracovníků na OSPOD a měla by sloužit jako indikátor možné přítomnosti diskriminace otců v kontextu opatrovnických řízení. Práce má především informační charakter, neboť téma diskriminace (především otců) na OSPOD se objevuje napříč společnostmi poměrně často, nicméně chybí relevantní sdělení, zda tato diskriminace je skutečně přítomna a zda skutečně pracovníci OSPOD upřednostňují matky ve všech aspektech týkajících se dětí. Pokud se prokáže, že diskriminace otců je v opatrovnické praxi pracovníků OSPOD běžná, bude toto sdělení alarmující a může poukázat na nutnost zařazení chápání genderu a role otce ve výchově dítěte do vzdělávání pracovníků OSPOD.

TEORETICKÁ ČÁST

Tato část diplomové práce se zabývá stěžejními pojmy, které souvisí s tématem práce, tedy diskriminace otců v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních. V první kapitole je vymezen orgán sociálně-právní ochrany dětí, jeho definice a význam. Následující kapitola se zabývá pojmem pracovník OSPOD, jeho vzdělání a jaké jsou jeho stěžejní úkoly při výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Následující řádky se zabývají samotným opatrovnictvím nezletilého dítěte, historií tohoto institutu a účelem. Dále je zde vymezeno právní ukotvení výkonu SPOD, následující kapitola obsahuje pojem rodina, její význam, funkce a spojitost s výkonem SPOD.

V druhé polovině teoretické části se práce zabývá pojmem diskriminace a genderovými stereotypy, a to v rovině obecné, tak se zaměřením na genderové stereotypy v kontextu opatrovnických řízeních. Následující kapitola obsahuje popis diskriminace otců v opatrovnických řízeních s vymezením a definicí diskriminace přímé a nepřímé. V posledních kapitolách jsou pojmenovány vybrané oblasti možné diskriminace otců v opatrovnických řízeních. Oblasti, které byly k účelu této práce zvoleny, a které jsou v teoretické části vymezeny a popsány, jsou oblast svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, kde se práce zabývá procesem úpravy péče o dítě a dominujícím kultem mateřství. Následující oblast je úprava styku dítěte s rodičem, především pak problematikou střídavé péče. Následující oblast je určení výživného, kde je popsána definice výživného a způsoby, jakým je výživné určováno. Poslední oblastí, kterou se práce zabývá, je popření a určení otcovství, domněnky otcovství a právní postavení domnělého otce.

1 Orgán sociálně – právní ochrany dětí a jeho role při opatrovnických řízeních

Sociálně-právní ochranu dětí (zkratka SPOD) by bylo možné definovat jako soubor činností, které jsou upraveny příslušným zákonem. Tyto aktivity směřují k ochraně a zajištění práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále pak na ochranu oprávněných zájmů nezletilých dětí a působení směřující k obnově a udržení narušených funkcí rodiny. Dítětem se rozumí osoba, která nedosáhla 18 let (Pazlarová in Matoušek a kol, 2013, str. 459).

V České republice zajišťují sociálně-právní ochranu dětí *orgány sociálně-právní ochrany dětí* (dále OSPOD) a její výkon je upraven zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Orgány s obecnou působností určené k ochraně dítěte jsou

soudy a orgány jmenovitě uvedené v § 4 zákona č. 359/1999 Sb., především se jedná o obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, MPSV a Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí ve věcech přesahujících působnost na území ČR. Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, tyto se pak nazývají pověřené osoby (Navrátilová in Matoušek a kol, 2013, str. 359).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí bývá ve společnosti vnímán spíše negativně. Bude zřejmě jenom malá hrstka rodičů, kteří by vnímali OSPOD jako pomocníka v jejich nelehké situaci. Naopak tento institut bývá skloňován ve výhrůžkách téměř vždy, kdy se jedná o nezletilé dítě. Je pravdou, že sociální pracovník SPOD zastává klíčovou roli při hodnocení situace dítěte, hodnotí, zda je dítě ohroženo a případně stanovuje strategie, které by měly vést ke zlepšení jeho situace, popřípadě ke zlepšení situace celé jeho rodiny. Ovšem je potřeba mít na paměti, že pracovník není jediný, kdo nese odpovědnost. V první řadě jsou to rodiče, kteří odpovídají za příznivý vývoj svých nezletilých dětí, přičemž tuto povinnost mají stavenou zákonem (Pemová a Ptáček, 2012, str. 27). Ze zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník vyplývá, že rodičovskou odpovědnost má každý rodič (pokud jí nebyl ze závažných důvodů zbaven). Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte a ve vzájemné shodě. Rodiče mají povinnost o své děti pečovat a chránit je, zastupovat je při právních jednání, živit je, apod. a OSPOD nemůže přebírat za dítě vyšší zodpovědnost, než mají jeho rodiče.

V případě potřeby každé dítě podléhá konkrétnímu OSPOD a konkrétnímu pracovníkovi, a to dle místa trvalého bydliště dítěte a funkce, kterou pracovník vykonává. Obecně se dá říci, že na odděleních sociálně-právních ochrany dětí pracují pracovníci se třemi specializacemi: kurátor pro děti a mládež, pracovník náhradní rodinné péče a kolizní opatrovník (viz níže).

1.1 Pracovník OSPOD

Ačkoliv je výkon SPOD realizován úřady, příslušní pracovníci jsou pracovníky sociálními tak, jak je vymezuje zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon také v § 109 vymezuje činnosti sociálního pracovníka (např. výkon sociálních šetření, apod.). Předpokládá se, že pracovník disponuje také určitými schopnostmi a dovednostmi, dle § 110 zákona č. 108/2006 Sb. je tímto předpokladem: „*plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost*“, nicméně podstatný předpoklad je upraven ve čtvrtém odstavci tohoto zákona, je jím odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka. Stejný paragraf

zákona říká, že pracovník musí mít: „vyšší odborné vzdělání...“ nebo „vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu...“ Pracovník SPOD musí mít, kromě vysokoškolského vzdělání, tzv. zkoušky odborné způsobilosti (ZOZ), které předepisuje vyhláška 512/2002 Sb. Vyhláška o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků, kdy § 1 odst. 1 hovoří, že: „Zvláštní odbornou způsobilost prokazují úředníci územních samosprávných celků (dále jen "úředníci"), kteří vykonávají správní činnosti,“ přičemž na pracovníky SPOD se vztahuje písmeno n) při sociálně-právní ochraně dětí.

Zkoušky zvláštní odborné způsobilosti dělíme na dvě části dle zákona 312/2002 Sb. Zákon o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, a to na část obecnou a zvláštní. Zatímco obecná část se zaměřuje na stěžejní právní předpisy, se kterými pracují všichni úředníci napříč všemi odbory, jako je zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád, či zákon č. 128/2000 Sb. Zákon o obcích nebo zákon č. 129/2000 Sb. Zákon o krajích, zvláštní část ZOZ vyžaduje znalost těch konkrétních právních předpisů, se kterými pracuje ten který konkrétní odbor. Pro pracovníky při sociálně-právní ochraně dětí jsou to zákony, které jsou uvedené v příloze k vyhlášce č. 512/2002 Sb.¹

Z výše uvedeného vyplývá, že sociální pracovník vykonávající agendu sociálně-právní ochrany dětí musí být vzdělaný jednak podle zákona č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách a také dle zákona č. 312/2002 Sb. Zákon o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. Vzdělání potřebné k výkonu sociálně-právní ochrany dětí vyžaduje velmi hluboké znalosti z široké řady společenských disciplín, jako je sociální politika, psychologie, pedagogika, právo, atd. (Musil in Matoušek, 2013, str. 508). Výkon SPOD je velmi náročnou agendou, která vyžaduje také širokou škálu osobnostních předpokladů, neboť při výkonu této profese je potřeba, aby byl pracovník schopen zachovat si nestranný náhled na rozličné situace a unesl také vysokou míru odpovědnosti, která se k této profesi pojí.

1.2 Opatrovnictví nezletilého dítěte

Opatrovnictví dítěte je právní institut, jehož funkcí je náhradní právní ochrana zájmů dítěte v konkrétních případech, které stanoví zákon. Toto dítě má alespoň jednoho zákonného zástupce, avšak v těch konkrétních případech je nutné, aby bylo zastoupeno další osobou (Bruncko in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1815).

¹ Viz Příloha č. 1: Náplň správních činností pracovníka OSPOD

Současný český právní řád užívá pojem opatrovnictví ve více významech. V občanském právu se lze setkat s opatrovnictvím nezletilých, ale i dospělých, kteří nemají plnou svéprávnost, dále pak opatrovnictví právnických osob (Bruncko in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1820).

Opatrovnictví nezletilých dětí se zabývají především § 943 až 952 z. č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. V tomto zákoníku je vyjmenováno několik druhů opatrovnictví nezletilého dítěte. Tyto druhy opatrovnictví mají společné označení a předmět (opatrovnictví nezletilého dítěte), avšak jednotlivé druhy opatrovnictví se liší podle účelu jmenování (Bruncko in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1820).

Opatrovnictví nezletilého dítěte je instituce, která se využívá ve chvíli, *hrozí-li střet zájmu dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon* (Bruncko in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1820). Případy, v nichž je opatrovníkem dítěte jmenován OSPOD se často prolínají. Nejčastější formou, ve které OSPOD vystupuje, je kolizní opatrovnictví. Cílem tohoto opatrovnictví je hájit zájmy dítěte ve chvíli, kdy dítě nemohou hájit jeho zákonní zástupci, neboť je zde riziko střetu zájmů (kolize). Dále OSPOD vystupuje jako opatrovník ve chvílích, kdy je nezbytné hájit majetkové zájmy dítěte, pokud je nezbytné rodiče zbavit nebo omezit na rodičovské odpovědnosti nebo v řízeních o osvojení. Opatrovnictví je děleno na dlouhodobé a krátkodobé. Jednotlivé druhy opatrovnictví za účelem ochrany zájmů nezletilých lze rozlišit na (Bruncko in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1822-1824):

a) krátkodobé opatrovnictví – takové opatrovnictví, které zaniká bez dalšího a pro zánik funkce není třeba zvláštního rozhodnutí o zproštění funkce,

- kolizní opatrovník (§ 460, § 892 odst. 3, § 943 NOZ),
- opatrovník ad hoc (§ 943 NOZ)

b) dlouhodobé opatrovnictví – opatrovnictví, které nezaniká pouze splněním úkolu,

- opatrovník pro správu jmění dítěte (tzv. majetkový opatrovník, § 905 NOZ),
- opatrovníka v řízení o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti (878 odst. 3 NOZ),

Nezletilému dítěti je jmenován opatrovník v situacích, kdy hrozí, že jeho zákonný zástupce bude sledovat během jednání své zájmy, často na úkor zájmů dítěte. Mezi situace, kdy OSPOD vykonává funkci kolizního opatrovníka, patří nejčastěji (Smrž, 2016):

- **Úprava poměrů rodiče k dítěti** – tzn. určení péče o dítě, styku rodiče s dítětem a výživného. Tento soudní proces musí proběhnout v případech rozvodu rodičů. O této úpravě rozhoduje pouze soud. U nesezdaných rodičů tento soudní proces proběhnout nemusí, přistupuje se k němu pouze ve chvíli, kdy se rodiče nejsou po rozchodu na otázkách péče, styku nebo výživného dohodnout. Každá dohoda, která není schválená soudem, nemá právní platnost.
Úkolem sociálního pracovníka, který je jmenován kolizním opatrovníkem, je zjišťovat názor dítěte a pokusit se objektivně hodnotit celou situaci a sledovat nejlepší možný zájem dítěte. Tento názor a zhodnocení předává soudu.
- **Změna výživného, úpravy styku nebo péče** - v případech, kdy již péče, styk nebo výživné bylo upraveno, ale jeden z rodičů podá z různých důvodů návrh na změnu původního soudního rozhodnutí. Role OSPOD je v tom případě totožná s výše uvedeným.
- **Zastupování dítěte v otázkách majetku** – v případě, že se má dítě stát dědicem, rodiče chtějí vypovědět smlouvu na jméno dítěte nebo chtějí disponovat s prostředky dítěte, musí o tomto kroku rozhodnout soud. Pracovník OSPOD, jako nezaujatá strana, hodnotí, zda krok rodičů je v souladu se zájmy dítěte.

Kolizní opatrovnictví je jedna ze základních funkcí OSPOD, jejímž úkolem je zachování objektivitu situace a chránit nejlepší zájem dítěte. Opatrovník je ustanovován soud a to vždy, kdy se jedná a rozhoduje ve věci, která se dítěte přímo dotýká (Smrž, 2016). Výkon opatrovnictví v soudních řízeních je v současné době jednou z nejobsáhlejších funkcí OSPOD. Ten by měl v této pozici nejprve zjistit všechny podstatné okolnosti případu a na jejich základě pak určit, co je v nejlepším zájmu dítěte. Tyto zájmy poté pracovník hájí u soudních jednání a prosazuje je vlastními návrhy. Opatrovník je v mnoha případech vnímám pouze jako formální účastník, ovšem je to účastník se všemi procesními právy, která má možnost využít nebo nevyužít, a to např. odvolání proti rozsudku (Šabatová a kol., 2017, str. 11). Nutno podotknout, že v drtivé většině i sami pracovníci vnímají své postavení opatrovníka jako formální, v mnoha řízeních neprosazují ani svůj návrh, pouze se odkazují na uvážení soudu. Je poté otázka k zamyšlení, zda tento institut skutečně plní svůj smysl.

Novotná (2017, str. 1) uvádí, že: „*Opatrovnictví ve vztahu k dětem je poměrně často vyskytujícím se pojmem, jehož správný význam a obsah je mnohdy, zejména laickou veřejností, vnímám mylně. Často rodiče nezletilých dětí, kteří se rozcházejí a nejsou ochotni a schopni se dohodnout o další výchově, úkolují orgány sociálně-právní ochrany dětí k aktivitám, které jim vůbec nepřísluší.*“ Kolizní opatrovník zastupuje dítě a hájí jeho zájmy, jedná v „nejlepším zájmu dítěte“. Není však zřejmé, zda má pracovník preferovat objektivní zájmy, tedy to, co jako nezávislá a nestranná osoba spatřuje jako nejlepší pro dítě, nebo subjektivní, tedy tak, jak si přeje dítě. Nikde není upraveno, zda je přáním nezletilého vázán nebo zda má pracovník možnost si vytvořit svůj názor a tento hájit, byť by byl v rozporu s přáním dítěte. Je tedy otázka, zda je opatrovník dítěte procesním zástupcem dítěte, který by měl k dítěti přistupovat jako ke svému klientovi a bezpodmínečně hájit jeho přání nebo je pouze reprezentantem státní moci, která zjistí, co si zastupované dítě přeje, ale ze své pozice určí, co je pro dítě nejlepší (Novotná, 2017, str. 1-2).

Kolizní opatrovník je povinen zajistit jednak kvalitní zastupování dítěte, jeho práv a zájmů, ale měl by dítěti také dělat průvodce celým řízením. Dítě má být právo informování o všem, co se ho týká, mělo by vědět, že řízení probíhá, jaký je důvod zahájení tohoto řízení, jakým způsobem se do něho může dítě samo zapojit, jaká má práva a povinnosti a po ukončení řízení má právo vědět, jak řízení skončilo a jaký to bude mít dopad na jeho život. Toto vše by mělo být hlavní pracovní náplní kolizního opatrovnictví, je ovšem smutnou realitou, že taková intenzivní komunikace s dítětem ze strany pracovníků OSPOD neprobíhá, neboť na to pracovníci nemají kapacitu a v systému soudnictví, a ve většině případů i sami pracovníci, jsou vnímáni pouze jako formální subjekt v řízení (Novotná, 2017, str. 2). Je dobré také podotknout, že v době, kdy je pracovník OSPOD jmenován opatrovníkem pro dítě, obrací se na něho rodiče s různými oznámeními a sděleními, mnohdy tedy během řízení pracovník pracuje převážně s rodiči a s dítětem naprosto okrajově.

1.3 Právní úprava výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Právnem se rozumí soubor obecně závazných pravidel, která v sobě nese dva hlavní znaky – musí být vyjádřeno ve formě uznané v konkrétním společenství a jeho dodržování je vynutitelné i proti vůli osoby, která se jím řídit nechce (Varvařovský, 2004, str. 15-16). Právní odvětví, která se nejvíce dotýkají výkonu SPOD, jsou správní, občanské a především rodinné.

Správní právo se řadí do práva veřejného, přičemž právní normy správního práva upravují společenské vztahy vznikající v oblasti veřejné správy (Tomancová a kol., 2010, str. 46).

Předpis, který se přímo dotýká výkonu SPOD, je zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, který upravuje postupy OSPOD, např.: § 10 - § 11 zákona č. 500/2004 Sb. (věcná a místní příslušnost), § 15 - §18 zákona č. 500/2004 Sb. (vedení řízení, jednací jazyk, spis, protokol), § 38 zákona č. 500/2004 Sb. (nahlížení do spisu), apod.

Občanské právo hmotné je soubor právních norem, které upravují vlastnické poměry a právní princip, kterými se řídí fyzické a právnické osoby ve vzájemných osobních a majetkových vztazích, a které jsou založeny na rovném postavení subjektů (Tomancová a kol., 2010, str. 98). Ve vztahu k výkonu SPOD lze v občanském právu hmotném nalézt zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který upravuje postupy opatrovnických soudů, ve kterých pracovníci OSPOD vystupují jako opatrovníci nezletilých. Jedná se o řízení uvedené v § 2 tohoto zákona: „...*ve věcech manželských a partnerských, o určení a popření rodičovstvím, ve věcech péče soudu o nezletilé....*“ Dále pak tento zákon upravuje příslušnost jednotlivých soudů, průběh jednání, apod. Stěžejním právním předpisem v občanském právu vztahujícím se k výkonu SPOD, je zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, jehož druhá část je věnována právu rodinnému.

Rodinné právo se věnuje osobním a majetkovým vztahům mezi manžely, rodiči a dětmi a ostatními příbuznými v přímém pokolení a vztahy vázající se k výchově dětí. Účelem tohoto druhu práva je ochrana manželství, mateřství, rodiny a zájmů nezletilých. Vzhledem k tomu, že aktéři vystupující v rodinném právu jsou vázáni na emoční rovině, je nezbytné, aby se rodinné právo spoléhalo i na jiné normativní systémy, především pak na morálku (Mitlöchner, 2010, str. 28).

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník v § 655 - § 770 (Hlava I.) upravuje manželství, jeho vznik, neplatnost či zdánlivost, povinnosti a práva manželů, rozvod manželství a následky zániku manželství. V § 755, odst. 3 se říká, že: „*Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu rodičů.*“ Z tohoto ustanovení vyplývá, že pokud se rodiče chtějí rozvést, je nezbytné projít jednáním u opatrovnického soudu, který upraví péči a výživné k nezletilému dítěti, případně styk dítěte s rodiči. Dohody rodičů v tomto případě nejsou akceptovány bez rozsudku soudu. Soud, v případě existence dohody, tuto dohodu schválí, a to za souhlasu opatrovníka nezletilého dítěte, pokud je v zájmu dítěte.

NOZ v § 771 - § 927 (Hlava II.) obsahuje ustanovení vztahující se k příbuzenství, na poměry mezi rodiči a dítětem - zabývá se určováním a popíráním rodičovství, upravuje právní poměry

ve věci osvojení dítěte, dále vztahy mezi rodiči a dítětem – rodičovskou odpovědnost a vyživovací povinnost, obsahuje ustanovení ve věci zvláštních opatření při výchově dítěte, dále poručenství a opatrovnictví dítěte, svěřeni do péče jiné osoby, pěstounství a ustanovení vztahující se k ústavní výchově. Ve vztahu k opatrovnickým řízením lze odkázat především na § 776 - § 784, které se zabývají určování otcovství, zejména § 783, který říká: „*Nedojde-li k určení otcovství podle § 776, 777, 778, ani podle § 779, může matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.* V následujících § 785 - § 793 je obsažen postup při popírání otcovství. V Oddílu 3 v § 855 – 909 obsahují ustanovení o rodičovské odpovědnosti, kdy v § 906 – § 907 lze nalézt, že pokud se rodiče chtějí rozvést, musí být upraveny poměry k dětem, především pak kdo bude o dítě pečovat, soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídané péče nebo do péče společné, případně do péče jiné osoby, pokud to vyžaduje zájem dítěte. V § 910 - § 923 je obsažena úprava vyživovací povinnosti. Klíčové jsou dále také § 943 - § 952, kde je definován pojem opatrovník, § 943 říká: „*Soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé..., nebo je-li toto zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon...*“

Ústředním zákonem pro výkon SPOD je zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Tento obsahuje vymezení pojmů a činností SPOD, § 5 a § 6 vymezují předmět a zaměření výkonu sociálně-právní ochrany dětí, opatření (zejména preventivní a poradenskou činnost, výchovná opatření), opatření na ochranu dětí, činnosti OSPOD ve chvíli, kdy je dítě svěřeno do péče jiné osoby, při pěstounské péči a při ústavní výchově. Dále pak obsahuje sdělení, jak postupovat při výkonu SPOD ve vztahu k cizině a ve zvláštních případech. Ve čtvrté části jsou vymezena zařízení SPOD a dále jsou v tomto zákoně vyjmenovány přestupky vznikající ve vztahu k dětem.

Výkon sociálně-právní ochrany dětí je upraven mnoha právními předpisy, které lze dělit na vnitrostátní předpisy a na mezinárodní smlouvy, předpisy ES a doporučení. Dále pak chod oddělení sociálně-právní ochrany dětí řídí zákony upravující chod veřejné správy a interní předpisy jednotlivých městských úřadů. Mezi zákony, které se vztahují k výkonu SPOD, patří velké množství právních předpisů, které jsou jmenovitě uvedeny v příloze této práce.²

1.4 Rodina a její postavení v systému sociálně – právní ochrany dětí

Rodinu lze definovat jako: „*forma dlouhodobého solidárního soužití osob propojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky jsou...společné bydlení,*

² Viz Příloha č. 2: Právní předpisy vztahující se k výkonu SPOD

příslušnost ke společnému bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků....,“ (Jandourek, 2007, str. 206). Jiná definice uvádí, že rodina: *„je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity,*“ (MPSV, 2004, str. 10). V současnosti je stále aktuálnější snaha o co nejširší vymezení pojmu rodina, aby byl relevantní pro jakoukoliv formu soužití, například rodič samoživitel a dítě, apod. (MPSV, 2004, str. 10).

Rodina plní jisté funkce, jednou z nich je funkce biologická, čili generativní. I přes stále vyšší výskyt oplodnění za pomoci metody IVF zůstává rodina primárním nositelem biologických funkcí, respektive zajišťuje reprodukci obyvatelstva. Tato funkce má vliv na rodinný život, neboť s sebou nese přechod k rodičovství. Další funkcí rodiny je socializační, neboť sféra výchovy je primárně věcí součinnosti rodiny a státu. V rodině probíhá socializace primární. Výchovná funkce rodiny je jistou přípravou dítěte na život ve společnosti a její náhrady institucionální formou s sebou nese vždy riziko ohrožení zdravého rozvoje dítěte. V rámci socializační funkce je někdy samostatně pojímána funkce přípravy dítěte na budoucí profesní a sociální funkce ve společnosti. Sociálně – ekonomická funkce není závislá na přítomnosti dětí, funguje na principu, že rodina je primární sociální skupinou i ekonomickým objektem, v němž si jeho členové společně pomáhají k zabezpečení materiální existence. Další funkce je regenerační a podpůrná, která je výlučně závislá na rodinném životě a zahrnuje emocionální, finanční a hmotnou pomoc mezi jednotlivými členy rodiny. Zdravá rodina plní všechny funkce je schopná produkovat emocionálně stabilní děti (MPSV, 2004, str. 10-11).

Podoby rodiny prochází změnou. Dříve byla rodina chápána jako svazek, ideálně manželský, muže a ženy, kteří mají děti. Současná společnost nabízí mnohem širší škálu podob rodiny, kde manželství již nehraje prim. Mění se také role muže a ženy v rodině, a to ve smyslu rovnosti a moci. Stereotypy muže jako dominantní „hlavy rodiny“ a poddajné a poslušné ženy v domácnosti jsou nahrazovány rovnocenným vztahem (Satirová, 2006, str. 352).

Ivo Možný (2006) vymezuje změny současné rodiny, a to především, že je uzavírán menší počet sňatků, mnohem více páru žije v nesezdaných svazcích, reprodukce je oddělena od sexuality za využití antikoncepce nebo umělé reprodukce, lidé oddalují vstup do manželství a je mnohem nižší porodnost, objevuje se vyšší výskyt rozvodů a rozchodů, a tím pádem i neúplných rodin, více dětí se rodí rodičům, kteří neuzavřeli manželství.

V kontextu této diplomové práce je nezbytné zaměřit se na pojem manželství a rozvod. Manželství lze velmi obecně definovat jako: „Právní vztah zavazující muže a ženu ke společnému životu,“ (Jandourek, 2007, str. 148). Jeho vznik je upraven zákonem 89/2012 Sb. občanský zákoník, stejně tak i zánik. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) říká, že manželství může být rozvedeno, pokud je soužití manželů hluboce, trvale a nezvratně rozvedeno. Zároveň jednou z podmínek rozvodu manželství je, pokud není manželství bezdětné, aby rodiče měli upravené poměry ke svým nezletilým dětem.

Z dat získaných ČSÚ lze konstatovat, že rozvodovost v posledních letech klesá (viz Tabulka 1: Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 2013 -2018), nicméně rozvodovost je stále velmi vysoká, stále je mnoho párů, které žijí v nesezdaném svazku, který končí rozchodem doprovázející nutností zodpovědět otázku, kdo bude pečovat o děti po rozvodu manželství či rozpadu vztahu.

Tabulka 1: Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 2013 -2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rozvody bez nezletilých dětí	11 974	11 557	11 090	10 270	10 559	10 120
Rozvody s nezletilými dětmi	15 921	15 207	14 993	14 726	15 196	14 193
Počet nezletilých dětí při rozvodu	24 335	23 119	23 187	22 855	23 752	22 294
Ø počet dětí v manželství s dětmi	1,53	1,52	1,55	1,55	1,56	1,57
Ø počet dětí v manželství při rozvodu	0,87	0,86	0,89	0,91	0,92	0,92
Rozvody s nezletilými dětmi (%)	57,1	56,8	57,5	58,9	59,0	58,4

Pramen: Český statistický úřad, 2018

Návrh na rozvod a s tím nutný návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu může podat jeden z manželů či oba (pak se jedná o tzv. nesporný rozvod). U rozvodu se obvykle v několika stáních řeší záležitosti, které se týkají výchovy a výživy nezletilého dítěte, styku rodiče s dětmi, majetku a bydlení. Pracovník OSPOD vstupuje do řízení týkajících se nezletilých vždy, neboť rozhodování o poměrech k dítěti je situací, kdy ani jeden z rodičů dítě zastoupit nemůže, pracovník zde figuruje jako kolizní opatrovník (Matoušek, Pazlarová a kol, 2014, str. 157).

2 Diskriminace a genderové stereotypy

Diskriminaci lze charakterizovat jako: „...schopnost rozlišovat podobné podněty a reagovat na ně odlišně,“ (Hartl, Hartlová, 2010, str. 103). Existuje mnoho podob a teorií diskriminace.

Ve vědeckých kruzích lze rozlišit například teorie kontinuitní, kdy: „...s vytvářením podmíněné reakce se určité asociace postupně upevňují, ostatní vyhasínají,“ (Hartl, Hartlová, 2010, str. 103). Diskriminace sociální znamená: „...nerovné nebo předpojaté zacházení s jedincem nebo skupinou na základě rasy, pohlaví, etnicity, kulturního zázemí...,“ (Hartl, Hartlová, 2010, str. 103).

Diskriminací lze obecně chápat jako odlišné zacházení s jednotlivcem či skupinou v totožných situacích, a to bez racionálního důvodu. Je ovšem potřeba, aby diskriminace nebyla pouze na úrovni pocitu, ale vykazovala charakteristiky jednání popsáno a zakázaného zákonem, a to zákon č. 198/2009 Sb., Antidiskriminační zákon (Veřejný ochránce práv, 2018).

Ze zákona vyplývá, že aby byla diskriminace prokázána, musí být prokázáno odlišné zacházení, které je zákonem zakázané. Je tedy patrné, že ne každé odlišné zacházení je nutně diskriminační. Přestože diskriminace může být i pozitivní, která je chápána jako: „...zvýhodnění znevýhodněných skupin, nejčastěji zaváděním kvót pro počet příslušníků menšin v organizacích, v jejich orgánech a vedoucích funkcích...“ „...“, (Hartl, Hartlová, 2010, str. 103), většinou má negativní charakter způsobující znevýhodnění. Zákon č. 198/2009 Sb., Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) stanoví, z jakých důvodů je rozlišování a rozdílný přístup k jednotlivcům či skupinám nepřipustný. Tento zákon rozlišuje diskriminaci přímou a nepřímou (viz níže).

Diskriminace se může objevit v mnoha sférách života jednotlivce, ať se jedná o bydlení, zaměstnání, vzdělání, přístup ke službám, apod. Obecně by se dalo říci, že diskriminace přichází v situacích, kde se objevuje moc. Vzhledem k tomu, že moc je ve společnosti distribuována nerovně, vznikaly v průběhu let různé přístupy a metody, které měly tyto mocenské rozdíly eliminovat. Jednám z nich je antiopresivní či antidiskriminační přístup, jehož cílem je zmírnit tuto mocenskou nerovnováhu, a to především se zaměřením na odstranění diskriminace skupin a jednotlivců, a to kritikou sexismu, rasismu a dalších forem diskriminace (Navrátil in Matoušek a kol., 2013, str. 92). Tyto přístupy pracují na platformě pojmů spravedlnost, rovnost a participace. Spravedlnost předpokládá, že s každým bude nakládáno v rámci jeho práv, které nebudou nikomu odpírána. Rovnost neznamená nakládání s každým rovně, ale je zde kladen důraz na rovné šance, kdy je nutné brát v potaz specifické

rozdíly jednotlivců. Participace pak znamená, že jednatel má možnost podílet se na věcech, které se ho týkají (Navrátil in Matoušek a kol., 2013, str. 93).

Orgány veřejné správy, mezi něž OSPOD spadá, jsou orgány mocenskými, proto je otázka diskriminace aktuální. Je nezbytné pozastavit se nad pojmem normalita, který má úzký vztah k pojetí moci v antidiskriminačních přístupech. Normalita je vnímána jako kritérium umožňující srovnání, hodnocení. Normalita má mnoho druhů, například statistická normalita vymezuje jako normální to, co je nejvíce zastoupené. Tento druh pak může považovat za normální i to, že je sice nejvíce zastoupeno ve společnosti, nicméně nepozastavuje se nad jeho škodlivostí (Janebová in Matoušek a kol., 2013, str. 211). Pokud je tedy zažitá praxe, že v případech soudních sporů o děti jsou děti v drtivé většině případů svěřovány do péče matkám, může na tento trend být pohlíženo jako na „normální“.

Gender je Hartlem a Hartlovou (2010) definován jako: „...soubor rolí, jež daná společnost a kultura přisuzuje mužskému a ženskému biologickému pohlaví.“ Genderový kontrakt (neboli genderová smlouva) je: „...soubor zásad a pravidel, která na základě genderových rozdílů přisuzují mužům a ženám různou práci, normy chování, zodpovědnost, žebříček hodnot a povinnosti,“ (cs.dbpedia.org). Základem tohoto pohledu jsou stereotypy silně zakořeněné ve společnosti, které připisují jednotlivým pohlavím přirozeně vrozené složky osobnosti, kterými by se měla jednotlivá pohlaví řídit. Tyto zásady patřící vždy k jednomu pohlaví právě toto pohlaví diskriminují v různých oblastech života (Janebová, 2005, str. 11).

Stereotypy lze charakterizovat jako: „...navyklý způsob jednání, automaticky používaný pohybový, mluvní nebo myšlenkový návyk...“ (Hartl a Hartlová, 2010, str. 552). Genderový stereotyp pak znamená: „...zjednodušující popisy maskulinity a feminity, představy o „správném“ chování a postojích jedinců podle příslušnosti k biologickému pohlaví...“ (Hartl a Hartlová, 2010, str. 552). V genderových stereotypy lze rozlišit různé oblasti, ve kterých k těmto dochází. Janebová (2005, str. 12) tyto oblasti rozděluje na schopnosti a vlastnosti (např.: „muž se nedokáže postarat o dítě“), přání a touhy (např.: „muži chtějí budovat kariéru“), zodpovědnosti a povinnosti (např.: „žena má pečovat o rodinu a domácnost, muž má vydělávat peníze a budovat kariéru“) a možnosti.

Stereotypy, a to v drtivé většině ty genderové, jsou společností vnímány jako norma. Společnost na ně nepohlíží jako na možné riziko nebo problém, naopak má pocit, že pojetí muže a ženy tak, jak je chápáno v mainstreamové společnosti, je v pořádku. Na vině tohoto uvažování je především přenos mezi generacemi, kdy matky předávají svým dcerám ideály,

že jednou „budou dobré hospodyně a budou se vzorně starat o své děti“, holčičky dostávají jako dárky panenky, zatímco chlápci jsou nuceni neplakat, protože pláčou jen děvčata, jsou nuceni hrát si s traktory a auty bez ohledu na jejich individuální preference a touhy. Tyto přenosy prostřednictvím socializace se odráží nejen ve smýšlení „běžných občanů“, ale i v uvažování tvůrců legislativy. Pochopitelně tímto uvažováním mohou být zasaženi i pracovníci OSPOD, případně soudci opatrovnických soudů, což může mít velmi negativní dopad na formování porozvodové péče o děti (Janebová, 2005, str. 12).

2.1 Genderové stereotypy v kontextu opatrovnických řízení

Genderové stereotypy se mohou objevit i v opatrovnických řízeních, během kterých se rozhoduje o věcech týkajících se nezletilých dětí. Společnost vnímá rodičovství jako silně feminizovanou záležitost, matka je vnímána jako ta jediná schopná péče se schopností uspokojit všechny potřeby, které dítě má. Mateřství je u žen vnímáno jako přirozenost, jako pudové jednání žen – matek. Z historického hlediska to byl vždy otec, kdo rozhodoval o zájmech dítěte, postupně se ovšem otcovská role dostávala do pozadí a do popředí začala vystupovat role matek. Matka se stala zárukou správného vývoje dítěte, zatímco otcům se dostala role živitele a jeho přítomnost a vliv v rodině byl omezen (Janebová, 2005, str. 14). Existuje ovšem dostatek důkazů, že pouze matka pro výchovu dítěte nestačí, i když se takové myšlenky ve společnosti objevují. Dítě pro svůj zdravý psychický vývoj potřebuje model vhodného řešení partnerských konfliktů, potřebuje mužský a ženský vzor a zažít pozitivní zkušenost rodinného života. Role otce je specifická a s rolí matky by se měla doplňovat. Pravdou i je, že muži mohou v roli otce působit stejně efektivně jako matky a aktivní otcovská péče má velmi pozitivní vliv na schopnost dítěte vcítit se do druhých a v dospělém věku mají děti takových otců mnohem nižší míru vztahových problémů. Ne každý muž se ovšem k roli otce staví zodpovědně, vliv na to může mít vzor chování vlastního otce, sdělovací prostředky, které prezentují muže jako úspěšného manažera firmy, ne jako pečujícího otce a paradoxně často i matky samy, poněvadž mnohé ženy velmi obtížně respektují fakt, že dítě má nebo může mít k otci stejné či větší pouto. Tyto matky se sobecky staví do role expertek na výchovu dětí a otce se záměrně snaží z výchovy a péče o děti vyřadit (Bobelová, 2012). Jako expertku na výchovu vnímá matku i diskurz české společnosti. Má se za to, že pokud žena rodí a kojí dítě, bude o něho pečovat celé dětství. Na tomto trvajícím stereotypu se ve velké míře podílí i samotné ženy, které se do této role samy staví. Otázkou zůstává, zda jim tato role je skutečně tak blízká nebo zda se do ní vcítují pod společenským tlakem. Ať je příčina tohoto vnímání matky jakákoliv, logicky to vede k vyloučení mužů z péče o dítě. Nepochybně

pro mnohé muže je to příjemná výmluva, jak se vyhnout náročné a nekončící péči o děti a domácnost, nicméně pro mnohé z nich se z takového celospolečenského nastavení stává nepropustná bariéra v přístupu k jejich dětem, a to především během opatrovnických řízení, kdy stejné argumenty jako společnost využívají profesionální soudci a pracovníci OSPOD (Janebová, 2005, str. 16-17).

Téma upřednostňování matek je aktuální několik posledních let, zabývá se jím i Rada Evropy. V roce 2015 byla vydána Rezoluce č. 2079, která je zaměřena na rozdílné postavení mužů a žen. Dle Rogalewiczové (2016): *„Rezoluce vychází z toho, že primárním subjektem, který pravidelně a převážně pečuje o dítě od jeho narození a v prvních měsících a letech jeho života, je matka, zatímco otec v tomto období plní především úlohu živitele rodiny. To do značné míry ovlivňuje vztah dítěte k otci i samotného otce k dítěti a je předurčujícím faktorem pro rozhodování v případě, kdy se rodiče rozcházejí a dítě má nadále žít pouze s jedním ze svých rodičů, kterým se v převážné většině případů stává matka.“* Opatření uvedená v Rezoluci by měla přispět k umožnění vytvoření hlubšího pouta mezi otci a dětmi a posílení role otce v případech, kdy spolu rodiče nežijí a je rozhodováno o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno, případně již bylo dítě svěřeno do péče matky a otec je v oslabené pozici pro výkon svých rodičovských práv a povinností. Snahou tohoto dokumentu je vytvoření právního rámce, který otcům připraví podmínky, za nichž budou moci vykonávat svá

Ačkoliv snahy o změnu vnímání role matky a otce v životě dítěte v právním systému existují, daleko rizikovější je celkové nastavení společnosti. Pokud by se podařilo změnit přístup celé společnosti a zejména pak samotných rodičů, kteří by si uvědomili, že pro své dítě jsou významní oba, byly by snahy o rovné postavení role matky a otce efektivnější. S tím souvisí i nezbytné potřeba změny přístupu odborníků, kteří v průběhu řešení situace po rozchodu rodičů přijdou s rodiči do styku. To, jakým způsobem budou odborníci přistupovat zejména k rodičům, může ovlivnit i chování samotných rodičů tak, aby oni sami jednali v zájmu dítěte (Rogalewiczová, 2016).

2.2 Diskriminace otců v opatrovnických řízeních

Muži – otcové se často setkávají s upozaďováním jejich výchovných kompetencí ve vztahu k dětem v případě rozvodu nebo rozchodu. Současné celospolečenské klima v otázce porozvodové péče velmi silně nahrává matkám, jakožto těm „jediným kompetentním“ k výchově a péči o děti (Janebová, 2005, str. 22). Tomuto konsensu silně dopomáhají i statistiky opatrovnických soudů. Z nich vyplývá, že v roce 2018 bylo v ČR svěřeno do péče

matek nebo ponecháno v jejich péči 16907 dětí, zatímco otcům bylo svěřeno nebo ponecháno v péči 1506 dětí. Do střídavé péče bylo svěřeno nebo v této ponecháno 1928 dětí, do společné péče pak 636 dětí. V případech rozvodu bylo svěřeno do péče matek 10686 dětí, do péče otců 1100 dětí. O střídavé péči v případě rozvodu bylo rozhodnuto u 1814 dětí, do společné bylo svěřeno 883 dětí. Povinnost platit výživné pak bylo stanoveno 17635 otcům, v případě rozvodu 11148 otcům. Naopak výživné bylo stanoveno pouze 2407 matkám, v případě rozvodu 1403 matkám.³

Janebová (2005, str. 22) uvádí, že dle Haškové a Křížkové (2003) mezi ženami dominuje názor, že v případě rozchodu či rozvodu rodičů by dítě mělo být svěřeno vždy matce. Výjimku tvoří pouze matky, které selhávají v některé z dalších oblastí, např. pokud jsou narkomanky, apod. Souhlas s tímto názorem vyslovuje třetina mužů. Příčiny těchto přetrvávajících názorů vyplývá z přesvědčení, že matky mají s dětmi mnohem vyšší citovou vazbu, což někdy bývá i pravda. Příčinu lze nalézt i na straně otců, kteří ne vždy projevují zájem o zapojení se do péče o dítě. Otázkou zůstává, zda to tak matky i otcové skutečně chtějí nebo zda se „přizpůsobují“ celospolečenskému nastavení, že matka poskytuje dítěti lásku a péči, otec mu poskytuje materiální zabezpečení. Kitterød a Lyngstad (2014) uvádí, že v Norsku se objevuje trend sdílených domácností. Takové uspořádání se objevuje především u rodin, které mají vyšší socioekonomické zázemí. Výlučná péče otce je typická především v situacích, kdy matka nemá dostatečné množství materiálních prostředků, aby dítě zabezpečila. Častější byla výlučná péče otce také v situacích, kdy svěřované dítě bylo mužského pohlaví. Z toho lze odvodit, že nejenom v českém diskurzu se objevují myšlenky, že matka je k péči o dítě kompetentnější.

Nelze pochybovat, že otcovská péče je ve vývoji dítěte důležitá. Některé soudy ale bohužel i dnes rozhodují v souladu se „standardním“ schématem, kdy se otec s dítětem stýká každý druhý víkend. Osvěta v podobě střídavé péče, která má dětem zajistit kompatibilní vliv na vývoj za přispění matky i otce, je možná pouze tam, kde jsou dobře kooperující rodiče. Pokud by měla být objevena příčina toho, proč otcové nejsou zapojováni do péče o děti, především pak v době po rozvodu, vyvstává ta možnost, že otcové neprojevují dostatek zájmu, u jiných to mohou být osobní limity spojené s velmi slabou vazbou na dítě, jiní otcové se mohou stahovat, aby se vyhnuli bolesti z násilně redukováného vztahu s dítětem, nicméně hlavní roli hraje také postoj samotných matek, kdy se hovoří o tzv. mateřské obstrukci jako o souboru

³ Viz Příloha č. 3: Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech

vzorců, které aktivně brání otcům angažovat se vyšší mírou v péči o děti. Matky, zasažené emocionální vlnou spojenou s rozpadem manželství či partnerství brání otci v kontaktu s dítětem, jeho kompetence pečovat o dítě hodnotí v souladu s tím, jak jsou otcové schopni platit výživné a často to jsou matky, které přesvědčují pracovníky OSPOD i soudce o tom, že otec není absolutně schopný se o dítě postarat (Pavlát, 2008, str. 192). Úkolem kolizních opatrovníků i soudců je takovým myšlenkám nepodléhat a aktivně se snažit řešit nefunkční komunikaci mezi rodiči.

Jako diskriminační mohou otcové vnímat i silnou feminizaci opatrovnických soudů. Ústavní soudkyně Kateřina Šimáčková (Šimáčková in Kučerová, 2019) tvrdí, že: „*Pro otce, který se chce domoci styku se svými dětmi, je problematické, když naráží jenom na soudkyně, které se ho mnohdy ptají, jak dobře umí vařit.*“ Pro otce pak mnohdy jsou jednání ohledně dětí frustrující a soudkyně vnímající otce primárně jako platitele výživného odrazují otce od dalších snah o své děti bojovat. Pokud se tito otcové nemají reálnou možnost domluvit s matkou dětí na častějším styku a u soudu se svých práv nedomohou, ztrácí se víra v právní systém jako takový. (Kučerová, 2019).

Diskriminace se nemusí objevovat pouze v řízeních o určení péče, kde může být preferována matka a otec považován za nekompetentního, případně při jednáních o určení výživného či stanovení styku. Rizikovou oblastí je také popření či určení otcovství. Dle zásady římského práva je matka vždy jistá, otec vždy nejistý. Tato zásada umožňuje potenciálnímu otci dítěte, který má pochybnosti o tom, že je opravdu biologickým otcem, se otcovství vzdát (Peterková, 2015). V NOZ jsou vypsány lhůty ve kterých je možné otcovství popřít, za určitých okolností mohou otcové tyto lhůty považovat za diskriminační.

Diskriminace, která se může během těchto jednání objevit, může mít dvojí podobu – přímá nebo nepřímá, a to tak, jak obě tyto varianty definuje zákon č. 198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon.

Antidiskriminační zákon má vazbu na zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Článek 1 Listiny zakotvuje obecný princip rovnosti: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“ Článek 3 odst. 1 Listiny vymezuje demonstrativní výčet důvodů, ze kterých nesmí být jedinec diskriminován: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku,*

rodu nebo jiného postavení“. Antidiskriminační zákon pak obsahuje uzavřený výčet důvodů: rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru a světový názor. Tyto důvody pak korespondují s právní úpravou EU. V jiných zemích jsou obdobné výčty důvodů širší, např. Chorvatsko chrání před diskriminací na základě osmnácti důvodů, Maďarsko vymezuje dvacet důvodů. Široký výčet nemusí vždy znamenat výhodu, ve skutečnosti může oslabovat chápání zákonných antidiskriminačních garancí jako mechanismů, které se specificky zaměřují na situace, kdy jsou dále znevýhodňováni členové a členky již znevýhodněných skupin (Havelková, 2019).

2.2.1 Přímá diskriminace

Zákon č. 198/2009 Sb. vymezuje přímou diskriminaci v §2 odst. 3 jako: *„Takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru...“* V rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva je mnoho rozhodnutí, která se odkazují k zákazu diskriminace podle čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Jordánková, 2018). V této úmluvě (sdělení č. 209/1992 Sb.) je uvedeno: *„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“* O diskriminaci se jedná, pokud je s jedincem zacházeno odlišně ve srovnatelné situaci, ze zakázaného důvodu a pro které chybí objektivní a rozumné odůvodnění (Jordánková, 2018).

Prvky, které určují, při jakém jednání se může diskriminace označit za přímou, jsou *odlišné zacházení, ve srovnatelné situaci, ze zakázaného důvodu, k tíži jednotlivce a nelze ospravedlnit legitimním cílem ani přiměřeností odlišného zacházení ve vztahu k tomuto cíli* (Jordánková, 2018).

Přímou diskriminaci lze chápat jako znevýhodnění na základě některého z výše uvedených důvodů, existují ovšem přípustné formy rozdílného zacházení, které jsou uvedeny v § 6 a § 7 zákona č. 198/2009 Sb.). Diskriminace není, pokud je ve věcech práva na zaměstnání, přístupu k zaměstnání, ve věcech pracovních či služebních poměrů věcný důvod spočívající v povaze vykonávané práce nebo činnosti a uplatněné požadavky jsou této povaze přiměřené. Přímá diskriminace může být prokázána i v situacích, kdy je jedinec znevýhodněn z výše

uvedených důvodů, i pokud tyto důvody objektivně neexistují. Pokud je například jedinec propuštěn ze zaměstnání na základě domnělé homosexuální sexuální orientace, jedná se o diskriminaci, a to i pokud tento jedinec takto orientovaný není.

V opatrovnických řízeních, z hlediska přímé diskriminace, by se mohla objevit diskriminace z důvodu pohlaví. Otec by mohl být znevýhodněn z toho důvodu, že je muž a tak by mohl být z pohledu sociálních pracovníků nebo soudců považován za absolutně nekompetentního k péči o děti. Nicméně v současném právním státě je taková surová forma diskriminace vysoce nepravděpodobná.

Přímá diskriminace je, na základě výše uvedeného, relativně snadno rozpoznatelná a to ve chvíli, kdy vykazuje znaky zákonem uvedené. Nepřímá diskriminace může být naopak velmi těžce rozpoznatelná, neboť je mnohem méně viditelná.

2.2.2 Nepřímá diskriminace

Směrnice č. 2006/54/ES chápe nepřímou diskriminaci tak, že: „...*pokud by v důsledku zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo zvyklosti byly znevýhodněny osoby jednoho pohlaví v porovnání s osobami druhého pohlaví, ledaže takové ustanovení, kritérium nebo zvyklost jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné.*“

S velmi podobným popisem nepřímé diskriminace pracuje i český právní systém, a to v § 3 zákona č. 198/2009 Sb.: „*Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.*“ Nepřímou diskriminaci lze rozeznat na základě toho, že jedinec je omezen na svých právech takovým jednáním, které je *založené na neutrálním kritériu, ustanovení nebo praxi, které vede ke znevýhodnění osoby, z některého zakázaného důvodu, zacházení nelze odůvodnit legitimním cílem nebo prostředky k dosažení daného cíle jsou nepřiměřené* (Jordánková, 2018).

Z výše uvedených definic je možné odvodit tři základní znaky, které mohou značit nepřímou diskriminaci. Prvním ze znaků je, že jednání musí být založené na aplikaci kritéria, které je na první pohled neutrální. Důsledek takového jednání má znevýhodňující dopad na osobu, a to

vyplývající z některých z diskriminačních důvodů. Poslední znakem je nemožnost toto znevýhodnění odůvodnit jako potřebností pro danou situaci (Boučková a kol, 2016, str. 152).

Zatímco přímá diskriminace se prokazatelná na základě jasně stanovených důkazů, prokázat přítomnost nepřímé diskriminace je obtížné. Aby se dalo hovořit o nepřímé diskriminaci, musí být dokázáno, že dané neutrální ustanovení nebo praxe dopadající na členy všech skupin, vedou k faktickému znevýhodnění konkrétní sociální skupiny. K tomu, aby byla prokázána přítomnost diskriminace, je nutné provést komparaci členů té skupiny, která je údajně diskriminovaná, se členy ostatních skupin, na které neutrální ustanovení nebo praxe nemá znevýhodňující dopad. K tomuto účelu může dobře sloužit statistika, kdy by měl případně zjištěný nesoulad spolu s prokazovaným znevýhodněním stačit, aby se dalo konstatovat, že v daném případě se o nepřímou diskriminaci může jednat. Zůstává pak ale otázkou, zda je možné statistickými údaji prokázat nepřímou diskriminaci z libovolného diskriminačního důvodu. S tím pak také souvisí to, zda je možné prokázat nepřímou diskriminaci bez použití statistik (Bouda, 2011, str. 133-134).

V českém právním řádu je otázka toho, zda je možné užít statistiku, coby důkazní prostředek, jasně vymezena. Při údajné nepřímé diskriminaci je k jejímu prokázání možné použít všech důkazních prostředků. V některých případech mohou být totiž statistiky stěžejním ukazatelem nepřímé diskriminace (Bouda, 2011, str. 135).

Z přehledu o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech (viz Příloha č. 3) jednoznačně vyplývá, že v případě rozvodu či rozchodu rodičů jsou děti v mnohem vyšší míře svěřovány matkám. Na základě těchto údajů nelze jednoznačně tvrdit, že otcové jsou během opatrovnických jednání diskriminováni, neboť je nezbytné zohlednit mnohem více faktorů, nicméně tyto statistiky by mohly sloužit jako ukazatel toho, že jisté upřednostňování matek ve věcech péče a výživy o nezletilé děti existuje.

3 Vybrané oblasti diskriminace otců v opatrovnických řízeních

V opatrovnických řízeních, tedy řízeních, která se týkají nezletilých dětí, se projevují jiné zásady, než v běžných civilně-právních sporech. V první řadě během nich jde o ochranu zájmů slabšího, v tomto případě dítěte. Lze mezi ně řadit řízení o úpravě poměrů dětí, jejichž rodiče spolu nežijí, o řízení o změně výživného, o úpravě styku jednoho z rodičů s dítětem, apod. V těchto jednáních je dítěti jmenován opatrovník, který by měl sledovat zájem dítěte., přičemž dítě má právo vyjádřit své přání (Ministerstvo spravedlnosti). Německá psycholožka

Karin Jäckel sepsala dvacet přání, které děti nejčastěji vyslovují při rozvodu nebo rozchodu jejich rodičů. Mezi tato přání uvedla např.: „*Jsem dítětem vás obou a potřebuji vás oba úplně stejně. Neptejte se mě, koho z vás mám raději. Mluvte spolu a nepoužívejte mě jako poslíčka mezi vámi. Nepředávejte si mě u dveří jako balík. Nechte v mém životě co nejvíc věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem,*“ (Jäckel, 2002). Bohužel je skutečně málo opatrovnických řízení, během kterých jsou rodiče schopni se domluvit. Již tak složitou situaci, jako je řízení v případě úpravy poměrů k dětem, může zkomplikovat upožadování práv jednoho či druhého rodiče. Ve věcech péče o děti se často hovoří o upřednostňování matek jako těch, které se o dítě starají, pečují o něj a stranění otců, jakožto živitelů a plátců výživného. Tato možná diskriminace a utlačování práv jednoho či druhého rodiče může vyvolat ještě vyšší averzi mezi rozcházejícími se rodiči a tím i daleko více stresující proces rozchodu rodičů pro dítě.

3.1 Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů

Zákon č. 89/2012 Sb. v § 906 říká, že aby bylo možné rozvést manželství rodičů, musí být soudně rozhodnuto o tom, jak bude každý z rodičů o dítě pečovat, a to s přihlédnutím k zájmu dítěte. Od souhlasného stanoviska rodičů se soud odchýlí ve chvíli, kdy to vyžaduje zájem dítěte, přitom soud bere v potaz nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, případně prarodičům.

Bez ohledu na to, jakým způsobem probíhá rozvod manželů – rodičů, je vždy nutné, aby bylo rozhodnuto o dítěti. Rodiče, kteří nežijí v manželství, nemusí při rozpadu jejich vztahu projít právní úpravou poměrů k jejich dětem. Zpravidla se tak děje pouze v situacích, kdy nejsou schopni se na porozchodové péči o děti dohodnout, případně potřebují rozsudek upravující poměry k dětem z jiných důvodů (kvůli dávkám SSP, apod.). Dítě lze, mimo výlučnou péči jednoho z rodičů, svěřit i do společné nebo střídavé péče rodičů. Pokud soud rozhoduje o péči, měl by zohlednit nejen vztahy a okolnosti minulé, ale i ty budoucí, například uvážit, který rodič je schopen dítě lépe zajistit, nemyšleno však pouze po materiální stránce (Šimáčková in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1587).

Zákon obecně upřednostňuje souhlasné stanovisko či dohodu obou rodičů, neboť se má za to, že takové dohoda je pro rodiče snáze akceptovatelná a udržitelná, než autoritativní rozhodnutí soudu. K dosažení dohody je ovšem nutné rodiče vést a motivovat je k ní. To je úkolem nejen soudce, ale i pracovníka OSPOD. V nezbytných případech může být rodičům nařízeno setkání s mediátorem či psychologem. (Šimáčková in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1588-1589).

Již bylo zmíněno, že formy porozvodové péče jsou trojího typu, přičemž jsou si rovnocenné a ani pořadí uvedené v zákoně by nemělo znamenat preferenci jedné z nich. Zdůrazněny by měly být jiné aspekty, než volba typu péče, a to zájem dítěte a jeho právo na ekvivalentní styk s oběma rodiči, dále je také zdůrazňováno, že rozhodnutí o péči by mělo proběhnout pokud možno formou dohody a to co nejrychleji. Právní předpis vychází z autonomie rodičů a jejich práva na péči, aniž by do toho stát zasahoval a i v případě, že se rodiče nejsou schopni dohodnout sami, měl by soud zvolit vhodné prostředky k tomu, aby k takové dohodě došlo. Tímto je na osobu soudce kladen vysoký nárok, ale ne pouze na něho, zvýšené nároky jsou kladeny i na další účastníky řízení, především pak na sociální pracovníky v roli kolizního opatrovníka (Šimáčková in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1609).

V Německu mají rodiče stále stejnou míru odpovědnosti a péče k dětem bez ohledu na to, zda se rozvedli nebo žijí v manželství. Rodič však může požádat soud o úpravu péče a svěřením do dítěte do péče jednoho rodiče, přičemž takové žádosti bude vyhověno, pokud s návrhem souhlasí i druhý rodič za předpokladu, že si to přeje i dítě, které dosáhlo věku minimálně 14 let nebo pokud je zrušení společné péče a svěřením do péče jednoho z rodičů považováno za jednání v nejlepším zájmu dítěte. I pokud se rodiče chtějí rozvést, úprava péče se činí pouze na žádost rodiče nebo pokud je ohrožen zájem dítěte, podmínkou pro rozvod však toto rozhodnutí není. V případě, že se rodiče nedohodnou ohledně péče o dítě, mohou se obrátit na Úřad pro sociální zabezpečení mládeže nebo na dobrovolnou organizaci podpory péče o mládež (Freie Jugendhilfe). Ti poskytují rodičům rady a pomáhají jim překonat jejich problémy. Nerezistentní rodič pak nemá rozhodovací právo v běžných záležitostech dítěte. Má však přístupová práva a může požadovat informace o osobní situaci dítěte od druhého rodiče, pokud je taková žádost oprávněná. Pokud dítě u nerezistentního rodiče pobývá na základě souhlasu nebo soudního rozhodnutí, tento rodič může rozhodovat o běžných záležitostech dítěte se týkajících. Žijí-li rodiče odděleně, musí kooperovat v záležitostech, které mají pro dítě značný význam. V každodenních záležitostech pak má právo rozhodovat ten rodič, s nímž dítě žije (europa.eu).

Ve Švédsku platí, že pokud se rodiče rozvedou, společná péče o dítě pokračuje, aniž by o ní musel rozhodovat soud v souvislosti s rozvodem. Pokud chce některý z rodičů změnu péče, musí požádat o zrušení péče společné. Ve výjimečných situacích lze svěřit dítě do péče speciálně jmenovaného opatrovníka. Tento převod péče je relevantní za situace, kdy rodiče ve výchově selhávají, dítě je zanedbáváno, apod. Pokud některý z rodičů požaduje změnu péče, řeší se tato otázka u soudu, v případě vzájemné shody rodičů, lze záležitost vyřešit dohodou

bez účasti soudu. Aby tato dohoda byla platná, musí být schválena Výborem sociálních služeb (socialnämnd). To samé platí pro otázky týkající se toho, jak by měl být dohodnut kontakt s druhým rodičem. Na rozdíl od českého právního systému má v tom švédském dohoda podepsaná oběma rodiči a schválená Výborem sociálních služeb stejný účinek jako soudní rozsudek. Pokud se rodiče obrátí na soud, může je soud odkázat na Výbor pro sociální služby k podstoupení mediace, pokud k ní dosud nedošlo a soud považuje podmínky za vhodné pro dosažení dohodnutých řešení. Rodič, který má dítě ve výlučné péči, má právo rozhodovat pouze o osobních věcech týkajících se dítěte. Dítě má právo na styk s druhým rodičem a pečující rodič je povinen plnění tohoto právo zajistit. Pečující rodič má rovněž povinnost poskytnout druhému rodiči informace, které usnadní kontakt s dítětem (europa.eu).

Je nutné si uvědomit, že opatrovnické soudy slouží především k vybalancování práv a povinností mezi rodiči a dítětem. Právní úprava porozvodové péče je poněkud skromná, nicméně zákon v této části nemůže stanovit na hodiny přesný rozsah styku a na koruny dané výživné, stejně tak nemůže jmenovitě každému z rodičů stanovit nuance rodičovské odpovědnosti. Praktický obsah a šíře pojmů jako péče, výživné, apod. musí být řízena požadavky, ústupky a cíle každého jednotlivě – matky, otce i dítěte. Úlohou soud pak není vysvětlit jedné straně, že ta druhá má pravdu, ale nalézt udržitelnou rovnováhu mezi stranami, což ne vždy je realizovatelné. Stejně nelehkou úlohu mají i opatrovníci, kteří jsou atakováni z obou stran a osočováni, že jejich návrhy nejsou v zájmu dítěte (Kovářová, 2017, str. 8-9).

Vzhledem k tomu, že opatrovnické soudnictví není snadné a nároky kladené na osobu soudce a kolizního opatrovníka jsou vysoké, nezřídka se může stát, že se během jednání s rodiči objeví tendence jednání zjednodušit uchýlením se k tradičnímu českému modelu porozvodové péče - svěřit dítě do péče matce a otci stanovit výživné, případně styk s dítětem jednou za čtrnáct dní o víkendu a vysvětlovat rodičům, že takové uspořádání je „běžné“. Mnoho rozvádějících se rodičů v domnění, že takové uspořádání je standardní, na to přistoupí. Čas, který poté dítě stráví s otcem je nedostatečný a tím je bráněno tvorbě, případně udržení vazby.

V zájmu dětí je takové porozvodové uspořádání, které minimalizuje konflikty mezi rodiči. Ze statistiky (viz Příloha č. 3) vyplývá, že v České republice jednoznačně převládá porozvodové péče v podobě svěření dítěte do péče matky. Současný nárůst péče otců o děti v manželství přerůstá v jejich zájem do svěření dítěte do výlučné či střídavé péče, stejně jako vědomí důležitosti klidného kontaktu dítěte s oběma rodiči, rostoucí vědomí důležitosti otce ve výchově dítěte, tak i zjištění o nedostatečných kontaktech mezi otci a jejich dětmi v době po

rozvodu či rozchodu, to vše by mělo být ukazatelem toho, že tradiční český model porozvodové péče není zcela optimální (Šimáčková in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1610).

V této práci bylo původně zamýšleno zaměřit se na svěřování dítěte do péče rodičů na základě pohlaví dítěte, nicméně z poznatků získaných během studia teorie bylo vhodnější pojmout problematiku svěřování dítěte do péče jednoho z rodičů v širší rovině, nikoliv pouze na základě pohlaví dítěte.

3.2 Úprava styku dítěte s rodičem

Úpravu styku lze vnímat dvojím způsobem. První z nich nastává v situaci, kdy bylo dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů, přičemž ve styku s druhým rodičem je bráněno či neprobíhá v takovém rozsahu, který by dítě nebo rodič, kterému dítě svěřeno do péče nebylo, vnímali jako dostatečný. Druhý způsob je ve chvíli, kdy jeden z rodičů požaduje změnu péče a tím i odpovídající změnu styku s dítětem, v tomto případě lze hovořit o střídavé péči. V této práci je úprava styku dítěte s rodičem vnímána spíše na platformě střídavé péče, neboť problematika úpravy styku by mohla koexistovat s podkapitolou *Svěření do péče jednoho z rodičů*.

Občanský zákoník v § 888 - § 891 říká, že dítě, které je v péči jednoho rodiče, má právo stýkat se i s druhým rodičem, a to v takovém rozsahu, který je v zájmu dítěte. Stejně právo má na osobní styk s dítětem má i rodič, který dítě v péči nemá. Rodič, který má dítě v péči, je pak povinen styk umožnit, dítě na něj řádně připravit a spolupracovat s druhým rodičem v době styku. Oba rodiče jsou pak povinni nečinit to, co by mohlo narušit vztah dítěte k jednomu či druhému rodiči, co by mohlo ohrozit jeho výchovu.

Pojem „styk“ není právními předpisy nijak definován, je možné ho ale chápat *jako základní prvek, jehož prostřednictvím dochází ke vzniku, rozvoji a zachování vzájemné rodinné vazby mezi rodičem a jeho dítětem* (Malá in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1609). Styk, ať už se jedná o kontakty v jakékoliv formě, umožňuje rodiči a dítěti vytvořit vzájemnou interakci, díky které rodič může o dítě pečovat a vychovávat jej. Pojetí styku jako práva je jednoznačné, obtížně uchopitelné je pojetí styku jako povinnost. Pečující rodič je povinný dítě na styk připravit a umožnit ho, nicméně s ohledem na specifikaci rodinných vztahů nelze tuto povinnost vnímat a vymáhat striktně. Aby byl splněn účel a smysl styku dítěte s druhým rodičem, je zde nutný prvek dobrovolnosti. (Šimáčková in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1495 - 1499).

V české soudní praxi bývá rozsah styku nerezistentního rodiče s dítětem ponechán na dohodě mezi rodiči, neboť rodiče mají právo o svém dítěti rozhodovat sami bez zásahu institucí. V takových případech pak není sledováno, jak často ke styku dochází. Pokud je rozsah styku nutné upravit soudně, přihlíží se k vazbě mezi „nepečujícím“ rodičem a dítětem, k časovým možnostem rodiče styk realizovat (z důvodu pracovní vytíženosti, apod.), ke vzdálenosti míst bydliště obou rodičů a především pak k přání dítěte. I během soudní úpravy styku je nejvhodnější vést rodiče k vzájemně akceptovatelné dohodě. Rozsah styku bývá často také předmětem práce pracovníků OSPOD, kteří rodičům pomáhají k vzájemné dohodě dospět. (Motejl a kol., 2007, str. 34-35).

Každé jednání ohledně nezletilého dítěte má za cíl rozhodnout v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Úmluva o právech dítěte v článku 3 říká, že: *„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnyými orgány.“* Výbor pro práva dítěte říká, že v zájmu dítěte je zpravidla svěřeni dítěte do nějaké formy společné péče rodičů. Zejména v situacích, kdy soudy rozhodují v prvním řízení o úpravě poměrů k dítěti, je nezbytné, aby soudy svá rozhodnutí zakládaly na okolnostech, jejichž změna je předvídatelná (věk dítěte, apod.) a ve snaze předcházet stále novým návrhům na úpravu poměrů by měly být již v rámci tohoto prvního rozhodnutí vymezeny podmínky, za kterých by mělo dojít k případné změně. Cílem opatrovnických soudů by měla být volba takového řešení, která nepoškodí zájmy dítěte a zároveň co nejméně poškodí zájmy ostatních - rodičů, prarodičů, apod. (Šimáčková in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 1597-1598).

Střídavá péče bývá označována jako pro dítě nejvhodnější forma porozvodové úpravy. Tuto výchovu lze vymezit jako takovou péči rodičů, kdy jsou oba výchovně způsobilí, mají o výchovu dítěte zájem a mají vhodné poměry pro výchovu a vývoj dítěte, kdy se v péči o dítě střídají v pravidelných intervalech, a tento způsob se ukáže být pro dítě vhodný. Délka intervalů není zákonem vymezená, ale obvykle to bývá střídání po měsíci či týdnu. Aby bylo možné svěřit dítě do střídavé péče, je nutné, aby oba rodiče byli k výchově způsobilí a měli o výchovu zájem, nezbytné je, aby byla taková výchova v souladu se zájmy dítěte a tento způsob představoval nejlepší zajištění potřeb dítěte. V otázce výchovné způsobilosti a zájmu rodičů obvykle nebývá překážka, pro pracovníka OSPOD jako kolizního opatrovníka je však nutné posuzovat otázku z pohledu dítěte s vědomím toho, že střídavá péče nemusí být vhodná pro každé dítě. Pracovník by měl zjistit názor dítěte citlivým rozhovorem s ním a zároveň rozhovorem s rodiči může odhalit možnou manipulaci rodiče s dítětem. Pokud dítě staršího

věku s takovou péčí zásadně nesouhlasí, měl by být tento názor akceptován (Motejl a kol., 2007, str. 48-49).

Základním předpokladem pro možné stanovení střídavé výchovy je schopnost a ochota rodičů kooperovat, shodnout se v materiálních otázkách, schopnost nést zmínky jeden o druhém bez negativních komentářů a minimální riziko negativních zásahů ze strany třetích osob, např. prarodičů. Ovšem rozhodnutí svěřením dítěte nesmí být řešením sporů mezi rodiči a ani ústupkem vzájemné neschopnosti rodičů spolu komunikovat a dohodnout se v otázkách, které se dítěte týkají. Střídavé péče by měla být vyústěním kvalitní komunikace mezi rodiči a pozitivního vztahu mezi rodiči a dítětem, měla by vycházet z jejich společné vůle a dohody. (Motejl a kol., 2007, str. 50).

Schiratzki (2001) uvádí, že zákon rodinné konflikty ukončit nedokáže, může ale pomoci zamezit destruktivnímu chování rodičů vůči dětem. Švédsko má vysoký počet rozvodů, porozvodové péče je však složitá. Švédský právní systém doporučuje rodičům, aby po jejich odloučení pokračovali ve vzájemné výchově dětí v rámci společné péče. Ve Švédsku jsou výhody společné péče obecně považovány za samozřejmé. Právní systém ve Švédsku je nastaven tak, že očekává, že rodiče nebudou potřebovat využít soudu k uspořádání porozvodové péče, ne vždy to je ale možné. V některých rodinách není dítě vázáno na oba rodiče nebo jsou konflikty mezi rodiči tak vyhrocené, že to přímo vylučuje možnost společné péče. Nicméně ale ve velké míře jsou podporovány kontakty s tím rodičem, se kterým dítě nežije. Přání dítěte je zohledňováno, ovšem to hodnocení jeho přání vždy závisí na věku a zralosti dítěte. Ve Švédsku je ambice motivovat rodiče a „vychovávat je“ k tomu, aby byli lepšími rodiči se schopnostmi řešit otázky péče o děti bez asistence soudů či sociálních služeb. Pokud rodiče sdílí péči, podílí se na všech právech a povinnostech ve vztahu k dětem bez ohledu na skutečný kontakt s dítětem. Všechna rozhodnutí týkající se dítěte by měla být přijímána společně.

Novák (2013) uvádí několik námitek, které se často objevují a které hovoří proti střídavé péči. Mezi ty nejčastější patří argument, že dítě nemá žádný domov a často mění prostředí, což je pro něho stresující a unavující. Další častou námitkou je nejednotná výchova a odlišné výchovné styly rodičů. Objevují se také argumenty ohledně finančního zajištění dítěte, kdy různé finanční možnosti rodičů „nutí“ dítě pobývat ve dvou sociálních vrstvách. Vystávají i obavy, že dítě si během jednoho intervalu vytvoří vazbu na jednoho z rodičů, po ukončení intervalu se vazba přetrhne a dítě si opět musí tvořit vazbu k rodiči druhému, a i z toho

důvodu si nevytvoří emocionální vazbu ani na jednoho z rodičů. Novák (2013) se proti těmto argumentům staví do opozice a uvádí, že dítě může být doma na různých místech a v rozdílných rodinných konstelacích. Možný stres dítěte také nepřisuzuje střídání se u matky a otce, ale jeho původ odvozuje již od samotného rozvodu rodičů. K jednotnosti výchovy uvádí, že její zavedení přinesla tzv. socialistická pedagogika, ale v soudobé pedagogice je evidentní, že výchova nemůže být zcela jednotná a upozorňuje, že dítěti nijak neuškodí, pokud si vyzkouší různé výchovné styly, neboť s přibývajícím věkem na něho budou také působit různé vlivy.

Mnoho opatrovnických sporů se dostalo až před Ústavní soud, který ve svých rozhodnutích z nedávných let dal otcům naději na snazší získání střídavé péče, zatím se ale nezdá, že by obecnější soudy ve své praxi změnily přístup a do střídavé péče by bylo svěřováno více dětí, než v letech dřívějších. Je mnoho otců, kteří chtějí zachovat svůj výchovný vliv na dítě a jsou si vědomi své vyživovací povinnosti, ovšem vědí, že střídavé péče bývá stanovena pouze v 5% projednaných případů, reálně se proto bojí dlouhé a nejen finančně náročného sporu, pokud by trvali na střídavé péči. Tito otcové pak obvykle přistupují ke svěření dítěte do výlučné péče matky s tím, že jim bude umožněn tzv. rozšířený styk. Péči otců je nezbytné podporovat nejen v rodinách samotných, ale i během rozhodovací praxe opatrovnických soudů, neboť ani odpůrci střídavé péče nemohou popřít, že vliv otce v životě dítěte zaujímá nenahraditelný význam (Luňáčková, 2016, str. 16-17).

Lze předpokládat, že úmyslem soudů není otce z péče o děti vylučovat pouze proto, že to jsou muži. Často je však důsledkem jejich rozhodnutí (za podpory kolizního opatrovníka), v nichž preferují ženy – matky bez ohledu na další skutečnosti, rezignace otců nejen na spravedlnost v opatrovnických řízeních, ale má i za následek zhoršený vztah mezi rodiči, což je zcela jednoznačně proti zájmu dítěte (Luňáčková, 2016, str. 17).

3.3 Určení výživného

NOZ v § 910 říká, že předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost, přičemž tato povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších příbuzných vůči dítěti. V § 911 je uvedeno, že výživné lze přiznat vždy, pokud oprávněný není schopen se živit sám, což je nejen dítě nezletilé a nepracující, ale i již zletilé a soustavně se připravující na své budoucí povolání, i zde vyživovací povinnost trvá. Z § 913 vyplývá, že rozsah výživného se určuje na základě odůvodněných potřeb oprávněného a majetkových poměrů, možností i schopností povinného. Při hodnocení výše výživného se také zkoumá, zda se

povinný nevzdal bez zásadního důvodu lukrativnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti či majetku, a dále zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Dále se přihlíží k tomu, zda povinný o oprávněného pečuje a také k míře, v jaké se tato péče objevuje, lze přihlídnout i k péči o domácnost. Pokud je více povinných vůči oprávněnému, rozsah výživného je stanoven na základě majetkových poměrů, možností a schopností každého oprávněného zvlášť (§ 914 zákona č. 89/2012 Sb.). Z NOZ také vyplývá, že dítě má mít zásadně shodnou životní úroveň, jako jeho rodiče a to bez ohledu na odůvodněné potřeby dítěte (§ 315 zákona č. 89/2012 Sb.).

Mezi rozvádějícími se rodiči bývá často veden slovní boj o tom, co výživné zahrnuje. Vyživovací povinnost, výživa či výživné jsou pojmy, které nejsou v legislativě vymezeny. Lze říci, že pojem výživa zahrnuje zajištění nezbytných podmínek přežití, tedy základní existenční potřeby (strava, ošacení a bydlení). Vyživovací povinnost je termín stanovený zákonem, vznikající z titulu přímé příbuzenské linie. Pojem výživné představuje již konkrétní plnění vyživovací povinnosti. Výživné lze v užším smyslu chápat jako materiální plnění, v tom širším jako nemajetkové plnění v podobě osobní péče nebo péče o společnou domácnost, přičemž oboje lze považovat za peněžně ocenitelné uspokojování potřeb oprávněného, v tomto případě dítěte (Grygar in Melzer a Tégl, 2016, str. 1643).

Vyživovací povinnost patří k jedné ze tří kategorií práv a povinností rodiče vůči dítěti (dále povinnosti a práva spojená s osobností dítěte a rodičovská odpovědnost). Ovšem ustanovení týkající se práv a povinností rodičů vůči dětem neříkají nic o vzájemné provázanosti těchto kategorií. V § 859 NOZ je vyživovací povinnost striktně oddělena od rodičovské odpovědnosti, znamená to tedy, že trvání vyživovací povinnosti nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti. Nezávislost těchto dvou skupin práv s povinností vyplývá také z judikatury Nejvyššího soudu, která potvrzuje, že i dlouhodobé a soustavné neplnění rodičovské odpovědnosti se nepromítá do výkonu rodičovské odpovědnosti (Demjanová, 2017, str. 18-19).

Ačkoliv občanský zákoník obsahuje ustanovení o vyživovací povinnosti, existují určité principy, které se do opatrovnických soudů promítají bez ohledu na zákon. Soudy obvykle nezohledňují snížení životní úrovně dané rozvodem a zůstává pak diskutabilní, zda skutečně životní úroveň dítěte předchází jeho odůvodněným potřebám. Povinnému rodiči mnohdy zůstává na živobytí skutečně velmi málo a zůstává pak otázkou, zda hraničně vyměřené výživné nezvyšuje životní úroveň dítěte žijícího s pečujícím rodičem na úkor rodiče

povinného. Problémem je často i zohledňování další vyživovací povinnosti povinného rodiče, kdy soudy bez vysvětlení pouze konstatují, že další povinnost byla zohledněna, nicméně málokdy je povinnému rodiči vysvětleno jak. Nesystémovost soudů se pak promítá i do zohlednění dalších plateb souvisejících s výší výživného, ať už se jedná o náklady potřebné pro pobyt dítěte u nerezistentního rodiče, náklady na dopravu mezi rodiči, apod. Dalším „nepísaným pravidlem“ opatrovnických soudů je, že výživné jednou stanovené se nesnižuje, pokud k tomu není skutečně velmi pádný důvod. Pro stanovení výše výživného se také zjišťují majetkové poměry, což je zarážející ve chvíli, kdy má povinný rodič pravidelný příjem odpovídající jeho životní úrovni. Dalo by si snad i říci, že povinný rodič je omezen na svých občanských svobodách, neboť pokud si bude například přát změnit práci, musí si udržet výši příjmu odpovídající svým možnostem a schopnostem. Pokud si také povinný rodič pořídí např. nové auto či nemovitost, má se za to, že je schopen hradit i vyšší výživné (Gaveau, 2018, str. 5-6).

Spory rodičů o výživné bývají mnohdy velmi vyhrcoané, a to na úkor dítěte. Je možné, že svou roli v tom hrají i soudy a kolizní opatrovníci, kteří nejsou schopni rodiče usměrnit a jasně jim vysvětlit pojmy s výživným spojené. Současně nastavený systém rodiče staví do nerovnováhy, kdy rezistentní rodič vychází z myšlenky, že pokud pečuje, může o celé situaci rozhodovat, zatímco rodič nerezistentní platí a platí a pokud mu je bráněno ve styku s dítětem, zůstává pouze „plátcem výživného“ (Gaveau, 2018, str. 7). Vzhledem k tomu, že střídavá či společná péče rodičů je u nás spíše výjimkou, tradiční je model „pečující matky“ a „platícího otce“, lze konstatovat, že v oblasti hrazení výživného k dětem jsou muži postaveni do nevýhodné pozice.

3.4 Určování a popírání otcovství

Zatím co mateřství je věnován pouze jeden paragraf v NOZ, a to § 775, který říká, že matkou dítěte je ta žena, která dítě porodila, otcovství je věnována značně větší část zákona.

Právní úprava otcovství nevychází z jasně dané skutečnosti, která se zakládá na vztahu mezi otcem a dítětem, ale na předpokladu, čili domněnce otcovství. Ačkoliv je dnes díky genetickému zkoumání určit otcovství téměř na 100%, právní úprava stále konstruuje otcovství na systému tří na sobě navazujících domněnek. Podstatou tohoto systému je označení toho, koho právo vnímá jako nejpravděpodobnějšího otce dítěte, ale bere v úvahu, že tento jím být nemusí. Domněnky jsou konstruovány jako vyvrátitelné, přičemž nesoulad genetického a právního otcovství je možné vyřešit u prvních dvou domněnek prostřednictvím

popření otcovství. Pokud není nesoulad odstraněn, má přednost otcovství právní. Otec genetický, na kterého domněnka neukázala, nemá v případě, že je otcem určen pomocí domněnky jiný muž, žádné právo se svého otcovství a postavení rodiče domoci. Popření je také omezeno zákonnými lhůtami (Šínová in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 873).

První domněnka otcovství vychází z předpokladu, že otcem dítěte je manžel matky. Pokud se dítě narodí vdané ženě, není možné otcovství určit jinak. Na aplikaci této domněnky nemá genetické otcovství vliv. Manžel je určen jako otec dítěte, protože se předpokládá, že manželé jsou si věrni a narozením dítěte naplňují základní účel manželství. Otcovství na základě první domněnky se uznává i za situace, kdy manželství sice zaniklo, ale dítě se narodilo do 300. dne od jeho zániku. Tato doba je nazývána jako doba ochranná. Pokud jedno manželství zaniklo, matka ovšem v mezidobí uzavřela manželství nové, považuje se za otce dítěte manžel pozdější. Pokud ovšem pozdější manžel své otcovství popře, užije se ustanovení mluvící o ochranné době a za otce je považován předchozí manžel matky (Šínová in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 880).

Vzhledem k tomu, že ne vždy je aplikace první domněnky vhodná, neboť často se stává, že manželé spolu již nežijí a žena se stýká s jiným mužem a i v těchto případech je potřeba postavit na jisto poměry dítěte. Vychází se tedy z předpokladu kombinace současně popření a určení otcovství, lze hovořit o záměně z první domněnky ve druhou. V důsledku této aplikace je popřeno otcovství manžela matky, který by jinak byl automaticky považován za otce a současně je určeno otcovství souhlasným prohlášením matky a genetického otce.

Druhá domněnka otcovství se užije ve chvíli, kdy otcovství neexistuje podle domněnky první. Souhlasným prohlášením rodičů lze určit otcovství pouze k dítěti, které již existuje (před narozením nebo po něm). Domněnka může být naplněna také pouze za předpokladu, že oba rodiče projeví souhlas ve vzájemném souladu. Je tedy vyžadován souhlasný projev vůle matky dítěte a muže, který má být určen jako otec. Matkou dítěte v této domněnce musí být žena, která dítě porodila, naproti tomu muž, který se chce stát otcem daného dítěte, nemusí být jeho skutečným genetickým otcem, předpokladem určení otcovství je vůle stát se právním otcem dítěte. K takovému prohlášení dochází zpravidla před matričním úřadem. U této domněnky se nevyžaduje prokázání skutečného původu dítěte, vychází se z předpokladu, že muž je přesvědčen o souladu svého genetického a právního rodičovství. Zůstává pak otázkou, jak přistupovat k této domněnce ve chvíli, kdy je prohlášení činěno s vědomím, že genetické a právní rodičovství je v rozporu. Takové jednání nemusí být vždy automaticky považováno za

neplatné, ale posuzuje se účel takového jednání. Obvykle je tak činěno, neboť muž má skutečný zájem o dítě pečovat a převzít na sebe rodičovství sociální a právní s vědomím, že je to v rozporu s rodičovstvím genetickým (Šínová in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 895 -909).

Aby mohlo být otcovství, vzniklé druhou domněnkou, popřeno, musí splňovat tři podmínky popření. Pokud došlo k určení otcovství podle § 779 až 781 NOZ, je splněna první podmínka k popření otcovství. Druhou je, že pokud bylo otcovství učiněno druhou domněnkou, může být popřeno pouze za předpokladu, že je otcovství muže, který souhlasně prohlásil, že je otec, vyloučeno. Třetí podmínkou popření je dodržení zákonem stanovené lhůty. Ta je šest měsíců od doby, kdy bylo souhlasným prohlášením legitimně určeno otcovství. Tato doba je velmi krátká, ovšem vychází se z předpokladu, že muži není bráněno v tom si ověřit skutečnou biologickou vazbu mezi ním a dítětem ještě před tím, že souhlasně prohlásí o otcovství vydá. Zmeškání lhůty lze prominout, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. Posouzení nejlepšího zájmu dítěte je považováno za klíčové pro každý případ, kdy může zájem dítěte převážit nad zájmem jeho rodičů (Šínová in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 928-981).

Popřít otcovství třetí domněnkou je možné až jako poslední za předpokladu, že nebyl určen otec dítěte podle některé z předchozích domněnek. Tuto domněnku lze uplatnit pouze v soudním řízení. Podle třetí domněnky se za otce považuje muž, který s matkou dítěte souložil v rozhodné době, od níž do narození dítěte neuběhlo méně než sto šedesát a více než tři sta dnů, pokud jeho otcovství nevylučují závažné okolnosti. Otcovství, které bylo určeno na základě pravomocného soudního rozhodnutí, již nelze popírat a domněnka otcovství se tak stává nevyvratitelnou (Šínová in Melzer, Tégl a kol., 2016, str. 989).

Pokud je právní otcovství k dítěti založeno na základě první domněnky, tedy že za otce je považován manžel matky, je pozice domnělého otce velmi problematická, poněvadž mu není zákonem svěřen žádný právní prostředek, jakým by mohl docílit popření otcovství manžela matky. Pokud je otcovství založeno na druhé domněnce, tedy na základě souhlasného prohlášení, je jedinou možností domnělého otce podat podnět soudu dle § 793 NOZ, to však závisí na výkladu daného ustanovení judikaturou (Horníčková, 2017, str. 7).

4 Shrnutí teoretické části

Teoretická část této diplomové práce se zabývá především dvěma hlavními pojmy, které jsou stěžejní v návaznosti na hlavní výzkumný cíl této práce, a tj. získat odpověď na otázku, zda se

v praxi OSPOD během opatrovnických řízení objevuje diskriminace otců, případně jakým způsobem se objevuje. První hlavní kapitola práce popisuje orgán sociálně-právní ochrany dětí, jakožto klíčový institut v opatrovnických řízeních týkajících se nezletilých dětí. Úkolem OSPOD je, mimo další, výkon funkce kolizního opatrovnictví. Kolizním opatrovníkem bývá zpravidla jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí a jeho úkolem v těchto řízeních je hájit nejlepší zájem dítěte. Opatrovník, dle úzu, bývá soudem zpravidla požádán o prošetření poměrů u rodičů a zjištění názoru dítěte v té dané věci. Je tedy úkolem opatrovníka provést pohovor s rodiči a dítětem, zjistit co nejvíce o dané situaci a jako nestranný účastník jednání a „obhájce“ práv dítěte vyhodnotit, jaké rozhodnutí by bylo v nejlepším zájmu dítěte a toto rozhodnutí soudu navrhnout. Pracovník OSPOD má ve funkci opatrovníka jistou „moc“, která ovšem mnohdy bývá limitována soudcem, neboť je potřeba mít na paměti, že rozsudek vynáší soudce, nikoliv opatrovník. Nicméně faktem zůstává, že opatrovník zastupuje orgán moci veřejné a jeho návrhy a poznatky mohou konečný verdikt soudu dosti ovlivnit, proto pokud by se v opatrovnických procesech mohla objevit diskriminace otců, je vhodné zaměřit se právě na pracovníky vykonávající funkci opatrovníka nezletilého dítěte. I z toho důvodu je jednou z kapitol vymezení pojmu „pracovník OSPOD“, neboť výkon této agendy vyžaduje nejen velkou dávku právních, psychologických a pedagogických znalostí, ale i jisté osobnostní předpoklady, které by měly přispět k tomu, aby pracovník zůstal nestranný.

Další z podkapitol se zabývá právním vymezením výkonu sociálně-právní ochrany dětí a opatrovnictví, neboť pracovník musí jednat v souladu se zákonem. Bohužel ale ne vždy jsou právní předpisy tak jednoznačné, aby poskytly právní oporu v rozličných situacích, se kterými se pracovník coby opatrovník může setkat, neboť rodinné právo je především o výkladu a jednotlivých souvislostech, než-li o právních předpisech. Poslední podkapitola v první hlavní kapitole se zaměřuje na rodinu, na její definici, funkce a proměny za posledních pár let, neboť jsou to právě proměny rodiny, které vedou k mnohým opatrovnickým sporům, ve kterých se pak může diskriminace otců objevit.

Druhá hlavní kapitola se zabývá pojmem diskriminace a genderovým stereotypem. Vzhledem k tomu, že hlavním cílem práce je zjistit, zda se diskriminace otců v opatrovnických řízeních objevuje, je nezbytné tyto pojmy vymežit. Diskriminaci dělíme na přímou a nepřímou. Zatímco ta přímá je poměrně snadno uchopitelná a odhalitelná, a to na základě zákonného vymezení, v případě diskriminace otců v opatrovnických procesech to může být např. znemožnění otci pečovat o dítě na základě pohlaví, tedy toho, že je muž. Nepřímá naopak nemusí být tak snadno identifikovatelná. Nepřímá diskriminace se projevuje jistým

„ustáleným názorem“, který znevýhodňuje určitou skupinu, přičemž jsou to právě generové stereotypy, které mohou přispět k projevům tohoto druhu diskriminace. V opatrovnických řízeních jsou to především stereotypy vázané ke „kultu mateřství“, kdy je stále mnohými členy společnosti matka vnímána jako expertka na výchovu a péči, zatímco otec bývá považován za stále péče neschopného a bývá vtěšňován do role živitele. Poslední podkapitoly teoretické části se zaměřují právě na vybrané oblasti, na které se poté práce zaměřuje ve svém výzkumu. Oblastí, kde se může otec setkat s omezením či utlačením může být mnoho. Jako jednou ze stěžejních to může být oblast svěřením dítěte do péče, a to v péči dítěte jako takového či na základě pohlaví dítěte. Společenské nastavení v našem státě stále vnímá matku jako tu, které musí být dítě svěřeno, pokud se neobjevuje na její straně nějaká zásadní překážka, která by péči znemožňovala. Mnoho otců to ví a do bojů o dítě se pouštět z rozličných důvodů nechce. Pokud již bylo dítě svěřeno matce, může otec požadovat alespoň širší styk či úpravu styku nebo péče, s tím souvisí především pojem střídavá péče, která otci umožňuje zapojit se do výchovy a péče o dítě, nicméně porozvodové uspořádání této formy je v našem právním systému spíše výjimečné. Je-li použit typický model, tedy že dítě je svěřeno matce, stanovuje se otci výživné. To je další oblast, kde se může diskriminace objevit, neboť otec, považován společností primárně za živitele bývá mnohdy svědkem absurdních rozhodnutí o výši výživného, aniž by bylo vyslyšeno jeho volání po tom, že chce být častěji ve styku se svým dítětem. Poslední oblastí byla vybrána problematika určování a popírání otcovství, kdy jako diskriminační by pro otce mohly být nejen samotné domněnky, ale především pak popěrné lhůty.

Diskriminace otců v opatrovnických procesech je velmi citlivé téma, které bylo dlouho přehlížené, dnes se již dostává do povědomí nejen zainteresovaných orgánů (soudů, OSPOD, apod.), ale i samotné společnosti, která postupně začíná akceptovat, že i muž může být, a mnohdy i je, v roli pečujícího a milujícího otce, kterému by nemělo být bráněno ve styku s jeho dětmi a ve vztahu k nim by neměl být omezován v žádné z oblastí.

METODICKÁ ČÁST

5 Výzkumné šetření

Tato část diplomové práce bude zaměřena na metodiku výzkumu. Nejprve zde bude definován hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu, které budou za pomoci transformační tabulky převedeny do sady tazatelských otázek. Tazatelské otázky jsou dělené na dvě sady, první z nich jsou otázky určené jako nástroje pro rozhovory s respondenty, další sada otázek se zaměřuje na otázky pro výzkumníci, které jsou nástrojem pro hledání prvků diskriminace v získaných rozhovorech s dotázanými sociálními pracovníky. Dále zde bude zdůvodněna vybraná výzkumná strategie, budou zde popsány její výhody a nevýhody a případná rizika spojená s vybranou výzkumnou strategií. Následně bude v této části práce popsán výzkumný vzorek zvolený pro výzkum této práce. Následující kapitola bude věnována popisu samotného průběhu výzkumu, bude zde popsán průběh výzkumu a zhodnocení způsobu analýzy získaných dat. Poslední kapitola bude věnována možným rizikům spojeným s provedeným výzkumem.

5.1 Formulace cílů výzkumu

Hlavním cílem této diplomové práce je zjištění, zda a jakým způsobem mohou být diskriminováni otcové v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních.

Vzhledem k tomu, že hlavní cíl práce je vydefinován na obecnější rovině, je nutné vydefinovat i dílčí výzkumné cíle tak, aby mohl být hlavní cíl práce naplněn. Dílčí výzkumné otázky této práce zní:

DVO 1 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a v jakých oblastech?

DVO 1.1 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti svěření do péče u dívek a chlapců, a jakým způsobem?

DVO 1.2 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti úpravy styku, a jakým způsobem?

DVO 1.3 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti určení výživného, a jakým způsobem?

DVO 1.4 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti popření a určení otcovství, a jakým způsobem?

DVO 2 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.

DVO 2.1 Setkávají se pracovníci OSPOD s přímou diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.

DVO 2.2 Setkávají se pracovníci OSPOD s nepřímou diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.

5.2 Zdůvodnění vybrané výzkumné strategie

Pro empirické výzkumné šetření v této práci byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, neboť práce aspiruje na to proniknout do zkoumaného problému co nejhluběji.

Ve zjednodušené definici lze říci, že kvantitativní výzkum je empirický výzkum, v němž jsou data v podobě čísel, zatímco kvalitativní výzkum je empirický výzkum, kde data v podobě čísel nejsou (Linderová a kol., 2016, str. 56). Jednotná definice kvalitativního výzkumu neexistuje, mezi nejjednodušší definice patří ta, která uvádí, že se jedná o jakýkoliv *výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace* (Linderová a kol., 2016, str. 56). Tato definice ovšem vypovídá pouze málo o povaze kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum může být chápán také jako *proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému* (Linderová a kol., 2016, str. 56). Z této definice vyplývá co je předmětem kvalitativního výzkumu, jaké metody se používají, i kde, tedy v jakém prostředí, se odehrává.

Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz a nových teorií. Tento druh výzkumu zkoumá jevy do hloubky, snaží se porozumět všem souvislostem, které je možné v dané problematice nalézt. Je založen na sběru co největšího množství dat, tento sběr je intenzivní a v získaných údajích následně výzkumník hledá vzájemné vztahy a souvislosti. Obecně lze chápat, že ke kvalitativnímu výzkumu se přistupuje tehdy, kdy je cílem výzkumu zjistit podstatu, příčiny, motivy zvoleného jevu. Můžeme vnímat, že cílem kvalitativního výzkumu je porozumět lidem v určitých sociálních situacích. Hendl (2008, str. 45) uvádí, že výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme

příslušné procesy. Citlivě zohledňujeme působení kontextu, lokální situaci a podmínky. Kvalitativní výzkum poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil.

Metody sběru dat, které se používají u kvalitativních výzkumů, jsou tři, přičemž je potřeba mít na paměti, že ne všechny informace lze efektivně získat pouze jednou z metod. Často tedy dochází k tomu, že se metody u kvalitativních výzkumů kombinují, např. pozorování a rozhovor. Výzkumník tak získá více informací o zkoumaném jevu a zvýší míru validity. Těmi základními metodami sběru dat je pozorování, rozhovor studium dokumentů – obsahová analýza (Linderová a kol., 2016, str. 57).

V této práci jsou použity dvě metody sběru dat, a to rozhovory s vybranými sociálními pracovníky a kvalitativní obsahová analýza získaných rozhovorů.

Rozhovor je velmi důležitou technikou sběru primárních dat. U rozhovoru výzkumník sleduje nejenom obsah sdělení, tedy fakta, ale i názory a postoje respondenta týkající se zkoumaného jevu (Linderová a kol., 2016, str. 63).

Hendl (2008, str. 166-167) uvádí, že vedení kvalitativního rozhovoru je uměním i vědou zároveň a klade značné nároky na osobu tazatele. Ten by měl být vysoce citlivý, empatický, disciplinovaný a měl by se umět koncentrovat. Je důležité, aby se výzkumník, ještě před zahájením samotného výzkumu zamyslel nad tím, jaký typ rozhovoru využije ke svému zkoumání, jaký typ otázek zvolí, jaký stanoví rozhovorům časový rámec. Podstatná je práce s časovým rozměrem. Pro dotazovaného jsou nejbližší otázky, které se týkají přítomnosti. Pokud jsou dotazy směřovány na minulost, hrozí nebezpečí zkreslení těchto informací, a to idealizací minulých událostí nebo kapacitou paměti. Otázky zaměřené na budoucnost jsou oproti tomu silně spekulativní a odpovědi na takové dotazy nemohou být příliš spolehlivé. Otázky směřující do minulosti nebo naopak do budoucnosti mohou být zařazeny ve chvíli, kdy se tazající zajímá především o pochopení postojů a názorů respondenta, nikoli o popsání konkrétního faktu (Linderová a kol., 2016, str. 63).

Náročným úkolem každého výzkumníka je získání si respondentovy důvěry a vytvoření milé atmosféry, ve které nebude dotazovanému činit obtíže se tazajícímu otevřít a umožnit mu slyšet jeho zkušenosti, názory a mnohdy i osobní a citlivé informace. Pokud se nepodaří takovou atmosféru vytvořit, získávané informace během rozhovoru mohou být zkreslené nebo neúplné.

Informace získané během rozhovorů je potřeba zaznamenat. Obvykle se pro tyto záznamy užívá diktafon, popř. mobilní telefon, kamera nebo deník. Pokud jsou rozhovory

zaznamenávají na diktafon, je vhodné si je přepsat a případně doplnit poznámkami, neboť tato metoda práce usnadní následnou analýzu (Hendl, 2008, str. 168).

Rozhovory jsou děleny na individuální a skupinové. V této práci jsou užity rozhovory individuální, a to rozhovory polostrukturované. Ty lze využít ve chvíli, kdy o zkoumaném problému existují určité znalosti, které jsou během rozhovoru rozvíjeny. Před zahájením výzkumu si tazatel sepíše seznam témat či otázek, které chce dotazovanému položit. Na rozdíl od strukturovaného rozhovoru, kdy jsou otázky jasně dané, lze v tomto typu rozhovoru pořadí otázek měnit, a to nejen pořadí, ale i jejich formu, stejně tak je zde i větší prostor pro doptávání se a na vyjasnění nesrovnalostí (Linderová a kol., 2016, str. 64). V této práci jsou otázky odvozeny od dílčích výzkumných otázek, nicméně polostrukturovaná forma rozhovoru byla zvolena kvůli vyšší míře flexibility, neboť u daného tématu rozhovoru je předpoklad, že bude nezbytné otázky během samotného interview doplňovat a vyjasňovat.

Rozhovor je jednou z nejběžnějších kvalitativních technik, ale i tento lze u něho spatřovat určitá rizika, a to především v tom, že anonymita respondentů je u tohoto typu techniky obtížněji uvěřitelná, je také časově náročný, a to nejen pro výzkumníka, který se musí na rozhovor připravit, ale i pro respondenta. Může být tedy problematické najít a vyhradit si na rozhovor čas. Riziková může být také zaujatost tazatele, tzv. interviewer bias. Ve chvíli, kdy tazatel pokládá některou z otázek se zaujetím, případně formou, která vyznívá tak, že se tazatele osobně dotýká nebo jí přikládá vyšší váhu, může to ovlivnit úsudek respondenta a tím i celý výzkum. Nespornou výhodou pak zůstává úspěšnost, kdy míra úspěšně dokončených rozhovorů je mnohem vyšší, než např. návratnost dotazníků (Disman, 2000, str. 141).

Další z výzkumných technik využitých v této práci je, kromě polostrukturovaného rozhovoru, také obsahová analýza v kvalitativním výzkumu. Linderová (2016) cituje Reichela, který říká, že obsahová analýza sleduje nejenom obsah sdělení, ale i jeho další aspekty jako je forma sdělení, motiv sdělení, adresát sdělení nebo komunikační efekt sdělení. Tato metoda bývá často využívána ve spojení s dalšími technikami, např. rozhovorem, neboť může pomoci dokreslit postoje a názory respondentů. Obsahová analýza může být prováděna, mimo jiné, dle původu dokumentu, a to buďto primární (surové, nezpracované informace) nebo sekundární (informace již zpracované). V případě této práce jsou kvalitativně analyzovány získané rozhovory s vybranými respondenty, kdy v získaných odpovědích budou hledány prvky přímé či nepřímé diskriminace.

Rizika, která lze spatřovat ve zvolené výzkumné strategii jsou spojena především s citlivostí tématu. Výzkumné otázky jsou především projektivního charakteru, kdy typickým znakem těchto otázek je, že respondent promítá své motivy a postoje do odhadování a posuzování

chování druhých lidí. Tato technika je efektivní ve chvílích, kdy je pro cíl práce nutné získat během interview odpovědi na citlivá nebo neochotně sdělovaná témata, kdy lze otázku formulovat tak, že dotazovaný neodpovídá sám za sebe, ale sděluje, jak je to u ostatních, v této práci u jeho kolegů. Faktem zůstává, že odhadnout míru identifikace je obtížné (Komárková, 2017).

Hlavním rizikem, které lze, dle mého názoru, v souvislosti s výzkumným tématem této práce spatřovat v tom, že respondenti by mohli odpovídat spíše tak, jak by to „být mělo“, ne podle skutečných zkušeností. Téma diskriminace otců je palčivé, v poslední době velmi ožehavé téma. Z médií i v z veřejných kruhů se stále častěji ozývají hlasy o tom, že otcové jsou diskriminováni pracovníci a pracovníky OSPOD a lze považovat za přirozené, že mnoho respondentů by mohlo projevit obavy sdílet své skutečné postoje a názory. Toto riziko by mělo být eliminováno projekčními otázkami, kdy dotazovaní sdělují postoje svých kolegů, případně dalších orgánů činných v opatrovnických řízeních (soudců), nikoli své vlastní. Forma těchto otázek by měla respondentům poskytnout vyšší míru „svobody“ ve sdělení odpovědi na danou otázku.

Dalším rizikem se může jevit forma otázek, neboť některé z otázek mohou být pro respondenta hůře srozumitelné. Toto riziko jsem se pokusila eliminovat předvýzkumem. Ten lze chápat jako sondu realizovanou v rámci přípravné výzkumné fáze, která má orientační nebo ověřovací charakter (Buriánek, 2017). Bývá prováděn na malém vzorku a je to test nástrojů, které hodlají být pro výzkum použity. Během předvýzkumu se testuje především srozumitelnost a jednoznačnost otázek (Disman, 2000, str. 122).

5.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka č. 2: Tabulka transformačních kroků

Dílčí výzkumná otázka	Dílčí výzkumná otázka 2. řádu	Indikátory	Výzkumná technika	Sada tazatelských otázek/otázek pro výzkumníci
Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a v jakých oblastech?	Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti svěřeni do péče u dívek a chlapců, a jakým způsobem?	svěření do péče na základě pohlaví dítěte upřednostňování péče matek	polostrukturovaný rozhovor	Setkal/a jste se během své praxe, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, upřednostňoval jednoho z rodičů při svěřování do péče na základě pohlaví dítěte? Povězte mi o tom. Stalo se Vám někdy, že by se někdo z Vašich kolegů, případně soudců, řídil krédem „děti patří matce“? Povězte mi o tom.

		zrazování otců od svěřeni dítěte do péče		Setkal/a jste se někdy s tím, že by se někdo z Vašich kolegů, případně soudců, snažil/a přesvědčit otce, že návrh matky na svěřeni dětí do její péče je standartní? Povězte mi o tom.
	Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti úpravy styku, a jakým způsobem?	podmiňování střídavé péče chováním otce přesvědčování o nekompetentnosti otce střídavá péče vs. nejlepší zájem dítěte	polostrukturovaný rozhovor	Setkal/a jste se někdy během své praxe s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, podmiňoval střídavou péči chováním otce? Povězte mi o tom. Stalo se Vám někdy během Vaší kariéry, že by někdo z Vašich kolegů či soudců přesvědčoval otce o jeho nekompetentnosti v otázce střídavé péče? Povězte mi o tom. Může být, dle Vašeho názoru, střídavá péče v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte? Povězte mi o tom.
	Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti určení výživného, a jakým způsobem?	podmiňování styku hrazením výživného zohledňování rozsahu styku při určení výživného pojetí otce jako živitele	polostrukturovaný rozhovor	Setkal/a jste se během Vaší kariéry s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, podmiňoval styk otce s dítětem rádným hrazením výživného ze strany otce? Povězte mi o tom. Setkal/a jste se během Vaší kariéry s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, při určování výživného otci nezohledňoval rozsah styku s dítětem? Povězte mi o tom. Setkal/a jste se někdy s tím, že by někdo z Vašich kolegů, případně soudců, považoval otce primárně za živitele? Povězte mi o tom.
	Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních v oblasti popření a určení otcovství, a jakým způsobem?	popření/určení otcovství	polostrukturovaný rozhovor	Považujete za diskriminační § 776 Sb. NOZ, který uvádí, že otcem dítěte je „vždy“ manžel matky? Setkal/a jste se někdy během své kariéry s tím, že by lhůty uvedené v NOZ pro popření otcovství diskriminovaly domnělého nebo skutečného otce dítěte? Povězte mi o tom.

Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.	Setkávají se pracovníci OSPOD s přímou diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.	přímá diskriminace	kvalitativní analýza	Lze nalézt v rozhovorech s respondenty prvky přímé diskriminace z důvodu pohlaví klienta, a pokud ano, tak jaké?
	Setkávají se pracovníci OSPOD s nepřímou diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.	nepřímá diskriminace	kvalitativní analýza	Lze nalézt v rozhovorech s respondenty prvky nepřímé diskriminace z důvodu zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe z důvodu pohlaví klienta, a pokud ano, tak jaké?

5.4 Zdůvodnění vybraného výzkumného vzorku a jeho charakteristika

Výzkumný soubor neboli vzorek je množinou objektů, kterých se zkoumání týká. Není v možnostech žádného tazatele vytvořit výzkum se zahrnutím celého základního souboru, tedy členů skupiny, které se zkoumání týká (např. sociální pracovníci SPOD), proto z těchto členů provede výběr, tuto skupinu pak nazýváme výběrový soubor (Linderová a kol., 2016, str. 36).

Je samozřejmě vhodné, aby zkoumaný vzorek byl co nejširší, jedině tak lze po ukončení výzkumu říci, zda výsledky jsou skutečně relevantní a odpovídají realitě. Pochopitelné ovšem zůstává, že provádět výzkum se všemi členy zkoumaného společenství by bylo nesmírně obtížné, až nespílitelné. Výběrový soubor je možnost, jak obsáhnout do výzkumu jednotlivé členy zkoumané skupiny a umožňuje výsledky výzkumu zobecnit i na ostatní členy společenství.

Hendl (2008, str. 148) uvádí, že u kvantitativního výzkumu má výběr zkoumaných jednotek zajistit následné možné zobecnění výsledků na populaci, z níž vybrané jednotky pochází. U kvalitativního výzkumu však takto nemůžeme uvažovat, neboť v něm nejde o zjišťování, jak jsou proměnné rozloženy ve společnosti. V kvalitativním výzkumu pracuje výzkumník s takovým množstvím proměnných, že snahy o statické podchycení by vedly k nerealistickým výběrům (Linderová a kol., 2016, str. 148).

U kvalitativního výzkumu většinou nejde o reprezentativnost směrem k populaci, ale o reprezentaci konkrétního problému. Existuje několik metod, jak vytvořit výběrový soubor. Může to být výběr náhodný, stratifikovaný, dostupný či záměrný (Linderová a kol., 2016, str. 36). V této práci byly využity dvě metody výběru výzkumného vzorku. První metodou byl

výběr záměrný, neboli účelový výběr, na nějž navázala metoda „snowball sampling“, neboli metoda sněhové koule, také známá jako metoda nabalování (Řehák, 2017).

Záměrný výběr je jeden z postupů výběru, *při němž rozhodnutí o zahrnutí jednotky není provedeno pomocí pravděpodobnostního mechanismu, ale je vedeno konkrétním záměrem plynoucím z výzkumné úlohy* (Řehák, 2017). Tento druh výběru je vhodný ve chvíli, kdy je počet vybíraných členů skupiny malý. Mimo jiné se provádí subjektivním rozhodnutím výzkumníka (Řehák, 2017).

Při využití záměrného výběru je důležité určit si relevantní znaky základního souboru, které jsou pro výzkum podstatné. Tyto znaky jsou stanoveny na základě teorie, výzkumu, popř. zkušeností. Podstatným znakem je, že jsou vyhledávány subjekty, které určitý znak mají. Tato technika má tu nevýhodu, že výzkumný soubor je sice zvětšován, ale nijak to nezaručuje jeho kvalitu (Vlčková, 2010).

Metoda sněhové koule je technikou získávání výběrového souboru. Je to metoda určená k získávání nových případů na základě procesu postupného dávání tipů na další osoby již známými respondenty. Proces výběru začíná u jednoho nebo více respondentů, u kterých je zřejmé, že splňují daná kritéria. Je s nimi provedeno interview, během kterého jsou požádáni, aby poskytli tip na další osobu, která splňuje daná kritéria, a zprostředkovali s těmito jedinci kontakt. S těmito je následně proveden rozhovor a celý proces se opakuje. Zkoumaná skupina se rozrůstá za pomoci navázání se na sociální kontakty. Tato metoda má směřovat k dosažení co možná nejrozmanitějšího výběrového vzorku (Hartnoll, 1997, str. 19).

Výhoda metody „snowball sampling“ spočívá v eliminaci potřeby rozsáhlých výběrových souborů, neboť i relativně malý výběrový soubor dotazovaných může poskytnout základní profil daleko většího počtu kandidátů. Nevýhodou pak zůstává obtížná otázka reprezentivity (Hartnoll, 1997, str. 21). Vzhledem k tomu, že další výzkumné soubory jsou doporučovány od těch předchozích, hrozí zde riziko, že dojde ke zkreslení výsledků výzkumu. Ačkoliv je výzkumný soubor řízen podle předem stanovených kritérií, velmi snadno se může stát, že respondenti doporučí respondenty stejného nebo podobného smýšlení, nastavení či zkušeností, čímž by mohlo dojít k ovlivnění výsledků výzkumu.

Výzkumným vzorkem, čili respondenty, od nichž budou získávány informace pro účely této diplomové práce, tedy pro zodpovězení dílčích a následně hlavního cíle výzkumného šetření, budou pracovníci OSPOD, kteří působí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností (obce III. typu) v rámci Pardubického kraje. Osloveno bylo 9 sociálních pracovníků.

Kritériem pro výběr respondentů byl, mimo působnosti na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, také výkon kolizního opatrovnictví z rámci rozdělení funkcí na daném oddělení. Toto kritérium má zcela zřejmý důvod, neboť cílem práce je zjistit, zda a jakým způsobem mohou být diskriminováni otcové v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních. Výzkum je postaven na zkušenostech vyplývajících z opatrovnické praxe a opatrovnických řízeních u soudů. Z tohoto zaměření vyplývá i hlavní cíl práce, dílčí cíle a tazatelské otázky.

Dalším kritériem, které bylo zvoleno, je délka praxe minimálně 2 roky. Toto kritérium bylo zavedeno, neboť mám za to, že po dvou letech je již pracovník OSPOD plně samostatný a schopný kriticky reflektovat práci svoji, ale i svých kolegů. Dalším důvodem pro toto kritérium je, že pracovníci během dvou a víceleté praxe mají možnost zažít rozličná opatrovnické řízení, je zde tedy vyšší pravděpodobnost, že se mohli setkat s diskriminací otců.

Při výběru výzkumného vzorku byla zpočátku využita metoda záměrného (účelového) výběru (viz výše), kdy, podle mnou stanovených kritérií (viz výše), byli vybráni tři pracovníci, kteří byli ochotni se na výzkumu podílet. Od těchto prvotních tří pracovníků byly následně získávány tipy a zprostředkováván kontakt na další respondenty, čímž se výběrový soubor postupně rozrůstal. Tato metoda má za následek, že získaný soubor může být na jedné straně velmi bohatý, na druhé straně však je stále spojen určitými vazbami (sociální, kulturní apod.), což může výzkum do určité míry ovlivnit a limitovat. Pokud má být toto eliminováno, je nutno přesně stanovit a dodržet kritéria, která musí respondenti splňovat (Miovský, 2006).

Tabulka č. 3: Respondenti

označení respondenta	délka opatrovnické praxe
P1	5 let
P2	17 let
P3	2 roky
P4	9 let
P5	3 roky
P6	3 roky
P7	2,5 roku
P8	5 let
P9	2 roky

5.5 Průběh výzkumu

Celý výzkum v této diplomové práci je rozdělen do etap - teoretická příprava, předvýzkum, sběr dat, příprava dat a vyhodnocení dat - analýza.

První etapou je teoretická příprava, jejíž součástí je studium odborné literatury spadající do daného tématu, ze které je zpracován teoretický rámec této diplomové práce. Zpočátku je nezbytné začít odkazem na výzkumnou oblast, vymezené tématu a formulováním obecné výzkumné otázky. Literatura je následně vybírána podle obecných výzkumných otázek, přičemž některé literatura bude stěžejní, jiná tvoří pouze pozadí. Obvyklé je soustředit se nejdříve na výzkumnou literaturu, která pomáhá a dává odkazy na teoretickou literaturu. Důležitý je přístup k vědeckým knihovnám a také k abstraktům disertačních či jiných diplomových prací. Při výběru literatury je potřeba mít na paměti, že k některým tématům je relevantní literatury poněkud málo, u jiných témat je množství obrovské. Ovšem i pokud je množství relevantních zdrojů literatury málo, pomocí zvýšení úrovně abstrakce tématu rozšíří možné zdroje. V některých tématech je také nezbytné zahrnout do literatury informace z více oblastí (Punch, 2006, str. 64-65).

Teoretická příprava výzkumu je důležitou součástí výzkumné práce. Poskytuje širokou oblast znalostí potřebných pro řešení většiny problémů od plánování výzkumu po jeho ukončení. Výzkumník může v rámci přípravy využít širokou škálu informačních zdrojů (Linderová a kol., 2016, str. 39).

Dalším krokem je předvýzkum, který byl zařazen z toho důvodu, že tazatelské otázky jsou složitější, odkazující na zákony, apod. Ne všechny mohly být respondentům srozumitelné. Existují dvě „sondační“ techniky užívané před samotným výzkumem – pilotní studie a předvýzkum. Pilotní studie slouží ke zjištění, zda zkoumaná informace ve vybrané populaci existuje a zda je dosažitelná. Předvýzkum je testem nástrojů, které mají být ve výzkumu použity (Mendelova univerzita v Brně). Předvýzkum je důležitý a správný výzkum se bez něho obvykle nemůže obejít, i když je poměrně náročný a po jeho dokončení může být nutné upravit připravený záměr výzkumu. Díky předvýzkumu mohou být odhaleny problémy, které by nastaly v dalších výzkumných fázích, a tím pádem je možné se těmto komplikacím vyvarovat. Je to test výzkumných nástrojů, ověření toho, zda v praxi budou fungovat k tomu záměru, který je potřeba. Ve chvíli, kdy jsou odhaleny nedokonalosti, je vhodné provést úpravu technik (Hendl, 2008, str. 355).

Cílem předvýzkumu v této práci bylo zjistit, zda jsou otázky vhodně nastavené a získat představu o tom, jak bude samotný výzkum vypadat. Předvýzkum byl proveden na třech

sociálních pracovnících OSPOD. Tito zodpověděli otázky, přičemž vyšlo najevo, že otázky jsou pro respondenty srozumitelné, a to ve chvíli, kdy měli respondenti čas na přípravu a promyšlení si odpovědi. To mě vedlo také k tomu, že před samotným sběrem dat byly odpovídajícím otázky zaslány. Během samotného sběru dat jsem to vyhodnotila jako dobrý krok, neboť poté samotné rozhovory netrvaly přespříliš dlouho a dostalo se mi obsáhlejších odpovědí.

Díky kvalitativnímu sběru dat výzkum přinese specifická a bohatá data, která jsou přirozeně uspořádána a popisují situace, se kterými se respondenti běžně setkávají (Hendl, 2008, str. 161).

V této práci byl užít, jako metoda sběru dat, polostrukturovaný rozhovor. Samotné vedení rozhovoru je náročné, vyžadující dovednost, citlivost, porozumění a disciplínu. Je nutné také uvážit i délku rozhovoru, která je buď vyjasní před zahájením dotazování či v jeho průběhu. Platí, že vysokou pozornost je třeba věnovat počátku a konci rozhovoru, kdy na počátku je nezbytné prolomit určité bariéry mezi výzkumníkem a odpovídajícím, také je nutné získat souhlas s pořízením záznamu. Naopak na konci rozhovoru, kdy dojde k uvolnění respondenta, lze získat důležité, mnohdy i klíčové informace (Hendl, 2008, str. 166-167).

Strukturovaný rozhovor se sestává z několika připravených otázek, na které má respondent podat odpověď. Účelem tohoto typu rozhovoru je minimalizace efektu tazatele na kvalitu rozhovoru, také je tento typ jednodušší na analýzu, neboť jednotlivá témata se v přepisu snáze lokalizují. Omezení u tohoto typu rozhovoru spořívá v tom, že nelze brát zřetel na situovanost rozhovoru, neboť respondentům jsou kladeny stejně formulované otázky (Hendl, 2008, str. 173).

Nevýhodou rozhovorů obecně jsou informace nepřímé, filtrované dotazovaným, které jsou získávány v často umělých podmínkách, kdy přítomnost výzkumníka může vést ke zkreslení získaných informací. Výhodou je možnost kontroly situace sběru dat a také, že lze zaznamenat i situace, které proběhly v minulosti (Hendl, 2008, str. 162).

Sběr dat pro účely této práce probíhal v měsících února a března 2020, a to po provedení předvýzkumu. Sběr dat započal u tří pracovníků jednoho oddělení, kdy za pomoci metody „snowball sampling“ byl získán kontakt na respondenty z jiných oddělení.

Všechny provedené rozhovory probíhaly v kancelářích dotazovaných. Respondenti měli k dispozici otázky, které jim byly zaslány s předstihem, proto samotné rozhovory netrvaly dlouho a bylo možné získat rozvinutější odpovědi. Každý jeden rozhovor trval průměrně 35-40 minut. Vzhledem k tomu, že téma rozhovorů je pro pracovníky OSPOD citlivé, bylo s respondenty domluveno, že pro jejich větší konformitu a uvolněnost rozhovory nebudou

zaznamenávány na diktafon, odpovědi byly tedy ručně zaznamenávány do archů s vytištěnými otázkami. V některých případech bylo nutné klást doplňující otázky, blíže je specifikovat či rozhovor usměrňovat, někdy se naopak rozhovor rozvíjel tak, že se sdělované informace prolínaly do otázek, které měly být kladeny až následně. Tímto se mi potvrdila správnost volby polostrukturovaného rozhovoru. Během rozhovoru s osmým respondentem v pořadí již bylo znatelné, že odpovědi respondentů se opakují, u devátého respondenta byla tato domněnka potvrzena, proto bylo přistoupeno k ukončení sběru dat a byla započata příprava dat a vyhodnocení dat následováno kvalitativní analýzou (viz níže).

5.6 Způsob zpracování získaných údajů

Šedřová (2007, str. 207) cituje Hendla (2005), který uvádí, že: „*Analýza dat získaných kvalitativními metodami je charakteristická systematickým nenumeričným organizováním dat, jehož cílem je odhalit témata, pravidelnost, kvality a vztahy*“. Data, která jsou získána kvalitativní metodou, jsou obvykle ve formě textu (přepisy rozhovorů, apod.) Tyto přepisy jsou obvykle nestrukturované, přičemž není úkolem poukázat na zajímavosti nasbíraných surových dat, nýbrž materiál podrobit systematické analýze a interpretaci (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 207). Kvalitativní data se vyznačují svojí kontextuálností, nelze provést redukce, proto se v následné analytické zprávě využívají citace z rozhovoru. S organizováním dat se začíná často již ve fázi samotného sběru dat (Hendl, 2008, str. 223).

Kvalitativní analýza má za cíl zpracovávat data užitečným způsobem, aby byla nalezena odpověď na položenou otázku (Hendl, 2008, str. 223). Existuje mnoho způsobů, jak tyto odpovědi nalézt.

V této práci je pro zpracování získaných údajů k prvnímu kroku využita indukce. Ta vychází z předpokladu, že respondenti (instance) dané kategorie se vyznačují jistou vlastností a z tohoto předpokladu se usuzuje, že danou vlastnost budou mít i další instance. Obecně se dá říci, že ze zkoumaných událostí, ve kterých lze spatřovat jistou pravidelnost, se odvodí obecné pravidlo o té jisté pravidelnosti, která je platná pro další události v jiném čase nebo na jiném místě. Tato metoda se užívá především k převedení získaných pravidelností do obecného pravidla. Využívá se zde dat k induktivnímu odvození teorie (Hendl, 2008, str. 34).

Dalším krokem je analýza dat. Ta rozděluje celky na jednotlivé komponenty a zkoumání, jak tyto komponenty fungují jako prvky samostatně a jaké mezi nimi lze spatřovat vztahy (Hendl, 2008, str. 33).

V této práci je indukce a analýza propojena do analytické indukce, která začíná hrubou definicí výzkumné otázky, následně hledá hypotetické vysvětlení určitého problému a

pokračuje prověřováním této hypotézy na jednotlivých případech. Tato metoda je založena na principu opakování, kdy opakované případy směřují k přijetí určitého obecného pravidla. Jedná se o systematický postup hledání jednotlivých případů v datech a jejich následnému porovnání s nově vznikající hypotézou (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 223).

Postup je takový, že pokud je nalezený případ v souladu s hypotézou, je tato potvrzena. Pokud je případ v nesouladu s hypotézou, tato se předefinuje tak, aby byl tento negativní případ vyloučen nebo tak, aby bylo možné i tento případ zahrnout (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 223).

Závěrečnou metodou ve zpracování získaných údajů je syntéza, kdy jsou jednotlivé části složeny do celku doprovázené popisem hlavních organizačních principů, jimiž se tento celek řídí (Hendl, 2008, str. 33).

Po zpracování získaných dat byla na závěr provedena analýza dokumentu, která patří ke standardním metodám kvalitativního výzkumu.

V této fázi byly důkladně analyzovány získané rozhovory s respondenty, přičemž v odpovědích dotazovaných byly hledány prvky přímé či nepřímé diskriminace, a to tak, jak je definuje zákona č. 198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon.

5.7 Etická a jiná rizika výzkumu

V téměř každém výzkumu je potřeba řešit některé z etických otázek. Zabývat se etickými otázkami svého výzkumu by měl každý výzkumník, bez ohledu na to, jak choulostivého tématu výzkumu se to týká. Zvažovat důsledky výzkumu, především pak závěrů výzkumu, je potřeba vždy, kdy výzkumník zkoumá člověka (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 43).

V kvalitativním výzkumu se objevují etické otázky v obecné rovině, kde jsou formulovány v rovině principů, se kterými se může výzkumník konfrontovat a vyhodnocovat je. Mezi hlavní principy je řazena důvěrnost. V praxi to znamená, že nebudou zveřejněna žádná data, která by umožnila čtenáři identifikovat respondenta. Platí zde, že výzkumník by měl ubezpečit všechny účastníky výzkumu o tom, že zkoumání bude důvěrné a to by měl také dodržet. Striktně by se měl vyhnout podáváním, byť nevědomky, informací, které získal od ostatních účastníků výzkumu, jiným respondentům nebo kolegům. S tímto principem souvisí i nakládání se získanými daty, která by neměla být uložena na volně přístupných místech, i tato by měla být chráněna (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 45).

Dalším z principů, které lze zahrnout do kvalitativního výzkumu je poučený souhlas, čili získání souhlasu od účastníků výzkumu. Tento by měl být zdokumentován. Znamená to, že všichni účastníci budou seznámeni s povahou výzkumu a budou upozorněni na všechny

případné důsledky jejich účasti ve výzkumu. Nejčastějším prohřeškem proti tomuto principu může být zatajování informací nebo uvádění nepravdivých informací (často kvůli tomu, že výzkumník se obává, že by souhlas nedostal, pokud by uvedl všechna fakta o výzkumu). Je otázka, zda v některých situacích je možné tento poučený souhlas porušit. Toto dilema vyžaduje především vymezení otázky, zda výzkumník ej skutečnou tou osobou, která má právo souhlas porušit, případně jak bude tento krok zdůvodněn. V takových chvílích lze využít etický kodex či poradní etickou komisi. Nicméně by se dalo konstatovat, že výzkumy, kde dochází ke klamání účastníka či kde jsou lidé zkoumání bez svého souhlasu nebo vědomí, jsou neakceptovatelné (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, str. 47-48).

Dalším etickým principem je dilema, jak by měly být výsledky výzkumu představeny samotným respondentům. Je podstatné, pokud výzkumník respondentům slíbí dodání výsledků výzkumu, aby tak učinil, poněvadž v opačném případě by se zachoval nezdvořile a mohl by znemožnit přístup budoucím výzkumníkům do zkoumané skupiny. Rizikem dodání výsledků účastníkům výzkumu však může být jejich nepochopení výzkumného jazyka a může dojít k mylné interpretaci výsledků, což může mít za následek uzavření zkoumané komunity pro další badatele (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, str. 49).

Velmi důležitým prvkem výzkumu je zachování soukromí, málokterý respondent totiž chce, aby výzkumník mohl nahlédnout do jeho soukromí s tím, že tyto informace budou zveřejněny. Ani anonymita nemusí být dokonalým řešením, neboť mnoho informací lze vytušit nebo zjistit ze souvislostí objevujících se ve výsledcích výzkumu (Hendl, 2008, str. 153).

Kvalitativní výzkum je charakteristický i tím, že respondenti se často vyjadřují o citlivých nebo jinak emočně barvených událostech, které se mnohdy týkají jejich soukromí, neboť v rozhovorech se málokdy diskutuje o běžných a banálních záležitostech. Objevují se témata jako je smrt, osobní potíže v práci či rodině. Takové otázky proto nelze klást bez přípravy. Respondent by měl mít možnost vyjádřit své pocity, zorientovat se v tématu. Takový výzkumný rozhovor pak v sobě nese prvky terapeutického rozhovoru, neboť výzkumník pozorně naslouchá respondentovi, který vypráví o situacích, které ho tíží. V takovém rozhovoru, pokud se podaří nastolit důvěrnou a chápající atmosféru, se může stát, že respondent se otevře příliš a rozhovor se může začít stáčet jiným směrem, než byl výzkumníkům záměr. Nastává pak dilematický problém, zda je vhodné odpovídající zastavit či nikoliv (Hendl, 2008, str. 154).

Kvalitativní výzkum může být ošemetný také v tom, že výzkumník si s respondenty vytváří určitý vztah. Výzkumník se pohybuje v komunitě odpovídajících, odhaluje jejich citlivá místa, zjišťuje jejich vnitřní trápení a výzkumník se pak může cítit „odpovědný“ za zlepšení

situace odpovídajících, např.: snahou o zlepšení jejich životních podmínek, iniciování zlepšení pracovních podmínek, apod. Reciprocita může mít za následek zkrácení výsledků výzkumu, může se stát, že výzkumník odmítne výsledky zveřejnit v domnění, že respondentům by tím ublížil. Vzájemnému vztahu se v některých druzích kvalitativního výzkumu nelze vyhnout, vždy by ale měly být znatelné hranice, které by výzkumník neměl či by je neměl dovolit překročit. Platí i obecná pravidla, především pak to, že účastníci výzkumu nesmí být výzkumem ohroženi na zdraví nebo životě (Hendl, 2008, str. 154-155).

Reliabilita neboli spolehlivost ukazuje stupeň shody výsledků výzkumu jedné osoby nebo objektu provedeného za stejných podmínek. Volba kvalitativní výzkumné strategie se zdá být správná, kdy je možné získat od několika málo informantů velké množství informací. Ovšem rizikem je nejen osobní vliv dotazovaných, ale především nízká reliabilita – při opakovaném výzkumu za stejných podmínek nemusí být dosaženo stejných výsledků. Je riziko, že výzkumný vzorek pro realizované šetření, který vyplynul aplikací zvolené techniky „sněhové koule“, bude propojen podobnými názory, je tedy snaha eliminovat toto riziko prvotním záměrným výběrem. Výzkum je prováděn z mikroperspektivy. Zde se nabízí srovnání, které Hendl (2008, str. 102) uvádí u případové studie, lze ho ale aplikovat i pro kvalitativní výzkum. Přírodní vědy mají pro podrobné zaostření zkoumaného objektu mikroskop, tento účel ve společenských vědách mohou nabízet právě podrobná a nepříliš rozsáhlá kvalitativní výzkumná šetření. Výzkum této práce nabízí pouze jedno zorné pole mikroskopu, ovšem pro vyslovení všeobecně platného závěru musí být prohlédnuto zorných polí několik.

Validita neboli platnost zjišťuje, do jaké míry měření skutečně reprezentuje dané vlastnosti a kvality. Platí základní poučka, že bez reliability nelze dosáhnout validity, metoda měření však může mít velkou reliabilitu i přes malou validitu. Ve výzkumu této práce lze konstatovat, že reliabilita může být nižší, nicméně si validita zůstává zachována, neboť práce odpovídá na položené výzkumné otázky (Hendl, 2008, str. 343).

Rizika výzkumu v této diplomové práci lze spatřovat především u jisté citlivosti celého výzkumného cíle. Diskriminace otců je téma, které se stále častěji objevuje, mnohdy to bývají právě pracovníci OSPOD, kteří jsou z tohoto jednání obviňováni, ať již společností nebo samotnými klienty. Pracovníci mohou mít obavy z uveřejnění výsledků výzkumu, neboť ve chvíli, kdy by odpovědí na hlavní výzkumný cíl bylo, že diskriminace otců se skutečně objevuje, mohou se pracovníci obávat nevráživosti ze strany společnosti či klientů. Hrozí zde tedy reálné riziko, že respondenti budou lhát a snažit se odpovídat tak, jak by to „asi být mělo“, ne jak to ve skutečnosti je. Toto riziko je v této práci částečně eliminováno projekčními otázkami, které nenutí pracovníka odpovídat, jak „to vidí on“, ale jaká je situace

u jeho kolegů, popřípadě soudců opatrovnických soudů. Také jsem se rozhodla pro vyšší anonymitu respondentů tím, že bude uvedena pouze délka jejich praxe a nikoliv i město, ve kterém je jejich opatrovnické praxe vykonávána, což bylo původně zamýšleno. K tomuto kroku mě vedlo vyjádření pracovníků, kteří se účastnili předvýzkumu a kteří sdělili, že by si nepřáli, aby byl ve výsledcích výzkumu uveden městský úřad, na kterém pracují. Toto jsem respektovala a s přibývajícimi rozhovory považovala za relevantní.

Dalším rizikem by mohly být poměrně náročné otázky, které se v rozhovoru objevují. Některé otázky odkazují na zákony, jiné vyžadují důmyslné zamýšlení nad tím, zda se s danou situací někdy setkali. I z toho důvodu byl do postupů výzkumu zařazen předvýzkum, který ukázal, že otázky jsou pro pracovníky srozumitelné ve chvíli, kdy mají prostor se nad nimi zamyslet, případně se doptat na skutečnou podstatu otázky. Vzhledem k tomu, že otázky odkazují na opatrovnickou praxi a sama ze své opatrovnické praxe vím, s kolika případy se pracovníci setkávají, bylo toto riziko částečně zmenšeno tím, že respondentům byly otázky zaslány s předstihem. Respondenti měli čas a možnost se na otázky připravit, což jsem během samotných rozhovorů vnímala jako velké pozitivum.

Reálným rizikem ve výzkumu této diplomové práce je malý počet respondentů. S poskytnutím rozhovoru souhlasilo devět pracovníků OSPOD s působností v rámci Pardubického kraje. Jako metoda výběru respondentů byla zvolena metoda sněhové koule, která umožnila získat přístup i k pracovníkům, kteří by jinak osloveni nebyli. Tato metoda byla zvolena také z toho důvodu, že dávala prostor pro odkaz na pracovníky, kteří se s danou problematikou setkat mohli, nicméně již po čtvrtém rozhovoru bylo zjištěno, že odpovědi na otázky jsou monotónní a v zásadě podobné. Z tohoto důvodu bylo osloveno a vyzpovídáno devět pracovníků, ovšem stále považuji za podstatné mít na paměti, že pokud by byli zvoleni respondenti s působností ve více krajích a byl jich vyšší počet, mohly být odpovědi a následné výsledky výzkumu pestřejší.

6 Interpretace zjištěných údajů

Tato kapitola se zabývá hledáním odpovědí na dílčí výzkumné otázky této diplomové práce. První podkapitola interpretuje odpovědi respondentů, které byly získány pomocí polostrukturovaného rozhovoru s vybranými sociálními pracovníky působícími na odděleních sociálně – právní ochrany dětí v rámci Pardubického kraje. V podkapitole je obsažen souhrn odpovědí na zadané téma doplněné citacemi z rozhovoru s dotazovanými.

Druhá podkapitola obsahuje výsledky kvalitativní analýzy, pomocí které jsou rozebrány jednotlivé odpovědi respondentů za účel zjištění, zda se v reakcích dotazovaných objevuje zkoumaný fenomén.

6.1 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a v jakých oblastech?

Tato dílčí výzkumná otázka hledá odpověď na to, zda se pracovníci OSPOD setkávají během opatrovnických řízeních s diskriminací otců ve vymezených oblastech. Oblasti, které byly pro účely této práce zvoleny jsou nejčastěji se objevujícími předměty opatrovnických řízeních, kde vystupují kolizní opatrovníci. Mezi tyto je řazeno svěření do péče u chlapců a u dívek. Původní záměr práce bylo zjištění, zda pohlaví u dítěte může mít vliv na svěření tohoto dítěte do péče otce či matky, nicméně v průběhu realizace výzkumů a tvorby samotné práce byla tato výzkumná otázka obohacena o náhled na problematiku samotného svěření dítěte do péče bez ohledu na pohlaví. Další oblastí je úprava styku, tato otázka si dává za cíl zjistit, zda mohou být otcové diskriminováni ve chvíli, kdy již bylo o péči rozhodnuto a otec, jakožto nerezistentní rodič, se snaží o častější kontakt se svým dítětem. Tato otázka byla obohacena o problematiku střídavé péče, neboť tato forma péče aspiruje na častější kontakt mezi dítětem a rodičem. Otázka určení výživného byla zvolena jako další oblast bádání a poslední vybranou oblastí je problematika určení či popření otcovství.

6.1.1 Svěření dítěte do péče

V oblasti svěření dítěte do péče **nebylo prokázáno, že by pohlaví dítěte určovalo, jakému z rodičů bude dítě svěřeno** do péče. Žádný z pracovníků se neseťkal během své praxe s tím, že by někdo z jeho kolegů či soudců upřednostňoval svěření dítěte do péče jednoho nebo druhého rodiče na základě pohlaví. P1 uvedl, že: „*S tímto jsem se nikdy neseťkala. Domnívám se, že v řízeních ohledně řešení rodičovské odpovědnosti mají kolegové i soudci na zřeteli nejlepší zájem dítěte a podle toho jednají. Pohlaví dítěte nehraje roli, spíše je snaha o to, aby sourozenci mohli být spolu. Všimla jsem si ovšem, že někteří rodiče mívají tendence dělit děti tak, že otec bude mít v péči syna a matka dceru, jedná se ale o sporadické případy.*“ Obdobně vypovídal i P3, který sdělil, že: „*S tím jsem se neseťkal, vždy se zohledňuje názor dítěte a co je pro něj nejlepší, vždy je snaha vést rodiče k dohodě, která bude fungovat, ale nikdy jsem se neseťkal s tím, že by někdo řekl, že holka by měla k mámě a kluk k otci, nemám ani pocit, že by si tohle někdo mohl osobně myslet. Jednou se mi stalo, že jeden pár si chtěl děti takhle rozdělit, ale to spíš bylo v návalu emocí, nakonec to tak nedopadlo.*“ S podobnou zkušeností,

tedy s tím, že to jsou především rodiče, kteří mají tendence si děti „dělit“ dle pohlaví se setkal i P6, který uvedl: *“...u kolegů ani soudců jsem se s ničím takovým nesečkala. Jiné je to u rodičů, tam jsem se občas setkala s tím, že si chtějí děti „dělit“ podle pohlaví, že chlapec půjde k tátovi, dívka k mamce, aby to bylo jakoby spravedlivé. Takové nápady někdy vychází nebo jsou podporovány ze strany prarodičů, což během jednání s rodiči či dětmi vždy nějak vyplyne, naštěstí ale těch případů bylo jen pár...”* Shodně uvedli i zbývající respondenti, že s upřednostňováním péče jednoho z rodičů u děvčat či chlapců nemají zkušenost, P7 vypověděl: *„S tím jsem se nesečkala...”*, obdobně pak uvedl i P9, který se proti podobnému uvažování ohradil: *„Ne, s tímto jsem se nikdy nesečkal. Pokud bylo rozhodováno o výlučné péči jednoho rodiče, nikdy soudce ani nikdy z nás nebere ohledy na to, zda je to děvče nebo chlapec, takové uvažování není absolutně v zájmu dítěte, je nesmysl „dělit“ děti na základě pohlaví...”*

Z odpovědí respondentů **vyplývalo, že k upřednostňování péče matek dochází**, nicméně **většina respondentů uvedla, že toto smýšlení je otázkou osobního nastavení a názoru opatrovníků** či soudců, **kteří se do profesionálního jednání neodráží**. Pokud se jedná o otázku, zda se některý z pracovníků setkal s upřednostňováním péče matek, tedy řízení se tvrzením, že „děti patří matce“, objevují se kladné odpovědi. P4 uvedl: *„Ano, zvláště u nejmenších dětí, během takových jednání se s tím setkávám poměrně často, hlavně u soudkyň, že považují za samozřejmé, že malé dítě půjde do péče k matce. Pokud je samozřejmě matka schopna odpovídající péči dítěti zajistit.”* Drtivá většina respondentů uvedla, že takové smýšlení se skutečně v názorech jejich kolegů a soudců okresních opatrovnických soudů odráží, ovšem všichni zdůraznili, že takové myšlení je pouze jejich osobní názor, který se nijak neprojevuje v profesionálním jednání. P7 vypověděl: *„Nikdy jsem se nesečkala s tím, že by se podle toho někdo během opatrovnického řízení řídil, ale dost často se setkávám s tím, že moji kolegové, ale i pracovníci na jiných OSPODech to mají tak osobně nastavené...řikají, že by malé děti měli jít k mámě...Ale že by se tím někdo řídil, to ne.”* Naprosto totožně sdělil i P9: *„...jako v praxi jsem se s tím nikdy nesečkal, ale je pravda, že někteří soudci nebo i moji kolegové si občas myslí, že děti by měli být svěřeni spíš matce. Ale většinou se jedná jenom o jejich subjektivní názory, samotnou praxi tomu nepodřizují.”* P3 uvedl, že se během své praxe dokonce setkal s tím, že se soudce snažil přesvědčit otce, že by malé dítě mělo být s matkou: *„Často se s tím setkávám, že si to kolegové nebo soudkyně myslí v osobním životě, hlavně u malých dětí. Pokud rodiče nemají dohodu, která se téměř vždy námi i soudem respektuje, tak během toho sporného jednání se občas setkávám s tím, že soudkyně se snaží otce přesvědčit, že malé dítě by mělo být s mámou a pokud matka dítě například kojí, tak je samozřejmé, že by*

dítě mělo být v péči matky...ty děti, o které se jednalo, byly většinou předškolního věku.“ Další z respondentů se s podobným uvažováním u svých kolegů nebo soudců nesetkali. P1 uvedl, že podstatný je nejen názor dítěte, ale i fakt, jak probíhala péče o dítě před rozpadem vztahu: *„Ne, to se mi nikdy nestalo...jedná se o překonané tvrzení, ačkoli ve značné části případů je výsledkem řízení svěřeni dítěte do péče matky...roli hraje názor dítěte...také to, jak byla péče o děti v době před řízením realizována. Na základě mých zkušeností to bývá často tak, že o děti fakticky pečuje zejména matka a otec je tím, kdo se řídí tvrzením, že matka je ta, která má péči o děti zajistit...“* P5 a P8 uvedli, že se nikdy s ničím podobným nesetkali, P8 sdělil: *„S tím jsem se nesetkal.“* Velmi zajímavý poznatek přinesl P6, který vyjádřil názor, že otcové se do pozice diskriminovaných otců staví již na počátku řízení sami s přesvědčením, že diskriminováni budou: *„Nic takového jsem u kolegů či soudců nikdy nezaznamenala. Víím, že je občas mediální obraz tak nastavený. Díky tomu se mi stává, že otec automaticky předpokládá, že na něj bude nahlíženo tak, že o děti nemá zájem, nechce je do péče, bude jen platit výživné a občas děti o víkendu zabaví apod. Otcové o tom, že jsou diskriminováni, někdy hovoří, spíše se domnívám, že předpokládají, že diskriminováni budou a zaujímají již předem a během jednání obranný postoj.“*

Pokud se jedná o **přesvědčování otce o standardním postupu** ve chvíli, **kdy si matka přeje svěřit dítě do své péče**, lze z rozhovorů vyvodit, že takové jednání se v opatrovnických řízeních skutečně **objevuje**. Pracovníci uvedli, že pokud se s něčím podobným během své praxe setkali, bylo to **velmi často ze strany soudce**. P3, P7 a P9 uvedli shodně, že tuto zkušenost mají. P9 sdělil, že jsou to i jeho kolegové, kdo otce přesvědčuje o obvyklosti svěřeni dítěte do péče matky: *„...setkávám se s tím občas i u svých kolegů, ale především u soudců...některé moje kolegyně tím otce odbývají, pokud to je typ otce, který nás neustále bombarduje udáními, že matka o dítě nepečuje řádně a podobně, i když z naší činnosti víme, že to tak není...“* S podobným vzorcem se setkal i P7, který takové přesvědčování vnímá jako prostředek k urychlení celého opatrovnického řízení: *„U soudců se mi to stává poměrně často, ale mám spíš pocit, že je to snaha o urychlení toho jednání...“* Téměř totožný názor má i P3: *„Pokud rodiče nemají dohodu, tak se s tím setkávám poměrně často, ale vždy tedy hlavně ze strany soudkyň. Připadá mi, že se tím snaží urychlit to jednání...“* P4 má také zkušenost s přesvědčováním otce, že péči matky je standardní, nicméně tento respondent to nevnímá jako přesvědčování, spíše jako vysvětlování: *„Ano, i když nevím, zda se může hovořit přímo o přesvědčování. Možná spíše vysvětlování, když otcové např. žádají o svěřeni dětí do jejich výhradní péče, aniž by byli schopni tuto péči zajistit. Kdy jim zjevně nejde o zájem a blaho jejich dětí, ale o pomstu jejich matce. Nebo v případě, že nám je znám názor*

děti, kdy chtějí být v péči matky.“ P6 zdůrazňuje důležitost dohody rodičů v situacích, kdy se rozhoduje po porozvodové péči o děti: „...je zkoumáno to, co chtějí děti, jakým způsobem probíhala péče o děti do doby, než se jejich rodiče rozešli, je snaha rodiče dovést k tomu, aby se na úpravě rodičovské odpovědnosti společně dohodli se zřetelem na nejlepší zájem jejich dětí, protože je znají nejlépe, lépe než opatrovník či soudce.“ P1 zmiňuje znalecké posudky, ke kterým se mnohdy během opatrovnických řízení přistupuje, a to převážně v situacích, kdy rodiče nejsou schopni dohody: „Ne, nemyslím si, že by o tomto někdo otce přesvědčoval. Vždy se, alespoň jsem o tom přesvědčená, snaží mít vámi zmiňovaní na zřeteli nejlepší zájem dítěte. Pokud se rodiče neshodnou, vstupují často do řízení znalci a na základě znaleckých posudků je rozhodováno.“ P2, P5 a P8 shodně uvedli, že s takovým jednáním ze strany kolegů či soudců nemají zkušenost, P5 např. uvádí: „...nesetkala jsem se s tím, nepříjde mi, že by některý z mých kolegů takhle uvažoval.“

6.1.2 Úprava styku

V oblasti úpravy styku, která je zaměřena především na problematiku střídavé péče, byly odpovědi respondentů více rozmanité a bohatší, lze z toho usuzovat, že problematika střídavé péče je i v kruzích opatrovníků velmi aktuálním tématem. Přítomnost **podmiňování střídavé péče chováním otce během opatrovnických řízení byla prokázána**, nicméně **žádná** z odpovědí **nenaznačuje, že by podmiňování přicházelo ze strany opatrovníků** či soudců. Respondenti uvádějí, že **střídavá péče během řízení bývá spíše vylučována** na základě chování otce či absence komunikace mezi rodiči. P3 a P9 mají podobnou zkušenost s tím, že střídavá péče byla podmiňována chováním otce, ovšem ze strany matek. P3 uvádí: „S tím jsem se neseťkal, určitě ne u nás nebo u soudkyň, občas se mi stane, že s něčím takovým přijde matka, např. že otec je promiskuitní a není teda možný, aby u sebe děti měl, protože by to určitě narušilo jejich vývoj. Většinou pak ale stačí pohovořit s otcem, případně dětma a matce to vysvětlit, většinou si stejně o tom myslí svoje, ale ten styk tam pak normálně probíhá i přes tu otcovu domnělou promiskuitu.“ P9 připomíná, že ne vždy je snadné matce vysvětlit nevhodnost podmiňování střídavé péče: „Setkal jsem se s tím, ale ne ze strany kolegů, ale ze strany matek. Stává se to často a někdy je obtížné matce vysvětlit, že nelze střídavou péči podmiňovat tím, jak se otec chová např. k ní. Důležitý je vztah k dětem.“ S velmi zajímavým poznatkem přispěl P1, který uvedl, že střídavá péče může být podmíněna chováním otce, tedy že tato forma péče nebude nařízena, ale ne jako jistý „trest“ za otcovo chování, ale z toho důvodu, že otec sám o střídavou péči nestojí, ovšem vynucuje ji matka: „Ano, setkala, i když nijak četně. Bylo to zejména v případě, kdy matka střídavou péči navrhovala, otec ji ale

nechtěl...matka trvala na střídavé péči...otec „střídavku“ nechtěl, neboť tvrdil, že nedokáže celodenní péči o děti zajistit.“ P2, P4 a P8 hovoří nikoliv o podmiňování střídavé péče, ale spíše o vyloučení kvůli nevhodnému chování otce či neschopnosti rodičů se domluvit na věcech s touto formou péče souvisejících. P2 uvádí: „Neřekla bych přímo s podmiňováním, spíše bych řekla s vylučováním střídavé péče kvůli chování otce. Jsou případy, naštěstí jich není mnoho, kdy se otec opravdu chová až nepochopitelně. Setkala jsem se s tím, že nutil dítě říkat do kamery, že nechce být u mámy, dítě u toho plakalo a on to potom posílal mně i soudkyni jako důkaz a bylo evidentní, že to dítě brečí pod tím tlakem, ne kvůli tomu, že by bylo smutné z toho, že nemůže být více s tátou. Nebo se mi stalo, že byla „střídavka“ daná „předběžkem“, tomu dítěti byly tři roky a při předávání dítěte otci to dítě pokaždé šíleně plakalo, nechtělo k němu do auta, otec si to celou dobu natáčel a křičel před dítětem na matku, že ho na styk nepřipravila řádně, ten klouček měl pak hodně silné psychické problémy, které způsobil, podle psycholožky, právě ten neuvěřitelný tlak ze strany otce a nulový citlivý přístup. Pokud se otec takhle chová, nemyslím si, že by se „střídavka“ měla dávat.“ P8 upozorňuje, že střídavá péče může být vyloučena kvůli tomu, že rodiče nejsou schopni komunikace: „Nesetkal, v pár mých případech byla třeba „střídavka“ vyloučena, ale nebylo to na základě chování otce, spíše vždy na základě toho, že rodiče se nebyli schopni dohodnout absolutně na ničem, v takové situaci by střídavá péče nefungovala.“ P6 upozorňuje, že chování otce může být zkoumáno v rámci znaleckých posudků, kde se s jistým podmiňováním střídavé péče chováním otce setkat lze: „...na základě znaleckých posudků pak byla střídavá péče buď nařízena, či návrh na ni zamítnut. Chování otce tedy zkoumáno bylo a ve znaleckém posudku bylo zobrazeno. A pokud bylo prokázáno, že otec nedokáže vytvořit podmínky pro péči o nezletilé děti, střídavá péče nařízena nebyla, což ale není definitivní výsledek...“ P5 a P7 takovou zkušenost nemají, P5 uvádí: „S tímto jsem se neseetkala. Střídavá péče nejčastěji vycházela z iniciativy rodičů a přání dítěte/děti.“

Přesvědčování otce o jeho nekompetentnosti v otázce střídavé péče se během opatrovnických řízení objevuje, nicméně dle respondentů se nejedná o přesvědčování jako takové, spíše o vysvětlování významu střídavé péče. Nicméně dva z respondentů se setkali s přímým přesvědčováním otce o tom, že v otázce péče o děti je nekompetentní. Dva z respondentů se také setkali s tím, že motivací otce pro střídavou péči byla domněnka, že nebude povinen platit k rukám matky výživné. P3 sděluje: „Nenazval bych to přímo takhle, spíš jsem se setkal s tím, že bylo potřeba otci vysvětlit, co střídavá péče obnáší. Otcové často chtějí „střídavku“ tak nějak automaticky z pochopitelných důvodů, ale mnohdy to je takový nedotažený nápad, pokud například otec pracuje na směny a žije sám, nebyl by nikdo, kdo by

ráno dítě vypravoval do školky nebo školy nebo kdo by ho vyzvedával. Setkal jsem se s tím, že otci bylo tohle připomenuto a sám od sebe uznal, že by střídavou péčí z časových důvodů nezvládl, ale nevnímám to jako přesvědčování otci o tom, že je ke „střídavce“ nekompetentní.“ Obdobně sdělil i P4: *„...spíše vysvětlování, co střídavá péče znamená.“* Obdobně vypovídá i P6 s odkazem na to, že dle jeho zkušeností otec může vyžadovat střídavou péči s přesvědčením, že nebude nucen hradit vysoké výživné: *„...pokud je na základě šetření a často i znaleckého posudku zjištěno, že otec nedokáže podmínky pro péči o děti zajistit, vytvořit...může být přesvědčován o své nekompetentnosti, i když on sám se domnívá, že to zvládne. Setkávám se s tím, že motivací otce...je jeho předpoklad, že nebude platit k rukám matky výživné pro děti.“* Obdobnou problematiku s výší výživného zmiňuje i P1: *„...pokud do doby, než došlo k rozchodu rodičů, otec o děti nepečoval, vše nechával na matce, je zřejmé, že matka ani děti střídavou péčí nechtějí. Pak se i já či mnozí z kolegů přiklání k názoru té matky či dětí a doporučují, aby k případné změně péče došlo postupně...výjimečná není situace, kdy motivací takového otce pro střídavou péči je domněnka, že nebude platit k rukám matky výživné pro děti a stává se, že když mu je vysvětleno, že výživné stejně v případě rozdílných příjmů stanoveno bude a on je tím, kdo má příjmy vyšší, od svého požadavku ustoupí a střídavou péči nechce.“* Zatímco P2, P8 a P5 s podobným způsobem jednání směrem k otci zkušenost nemají, P5 uvádí: *„S tím jsem se nesetkala. V otázce střídavé péče byl vždy největší důraz kladen na nejlepší zájem dítě.“*, P7 a P9 mají zkušenost jinou, tedy že se s přímým přesvědčováním otce o jeho nekompetentnosti setkali, kdy P7 říká: *„Stalo, setkávám se s tím u kolegů i soudců. Často se mi stává, že kolegové si myslí, i soudci, že střídavá péče je pro dítě nevhodná a nejlepší je pro dítě být v péči matky a k otci jít jednou za 14 dní na víkend. To je takový klasický model, který se všichni snaží prosadit.“* P9 k tomuto rozhořčeně dodává: *„Někdy se to stává, že občas se někdo z mých kolegů snaží otci říct, že péče o dítě je náročná, vyžaduje i péči o domácnost...někdy mi připadá, že některé z mých kolegů s otci jednájí jako s blbci, kteří nevědí, že dítě musí jíst, chodit do školy v čistém oblečení a podobně.“*

V otázce osobního názoru na vhodnost střídavé péče byly odpovědi jednotné. **Všichni dotazovaní uvedli, že dle jejich názoru střídavá péče o dítě může být rozporu s jeho nejlepším zájmem**, nejčastěji odůvodněné tím, že pokud rodiče nejsou schopni komunikace a dohody, tato forma péče nikdy nebude plnit svůj účel. P7 a P8 shodně uvádí, že pokud se rodiče hádají, tato forma péče není vhodná, P7 uvádí: *„Rozhodně ano. Nemyslím si, že střídavá péče je pro dítě to nejlepší, skutečně nejlepší to může být ve chvíli, kdy se rodiče na všem domluví, což ale bývá málokdy...“* Obdobně vypovídá i P2 a P3 s poukazem na

vzdálenost bydliště rodičů, neboť i to může mít na realizaci střídavé péče vliv, P2 sděluje: „*Ano, pokud mezi rodiči vládne nevraživost, nekomunikují spolu, nejsou se schopni spolu domluvit na základních věcech týkajících se péče i výživy...pokud je mezi bydlišti rodičů velká vzdálenost.*“ P4, P5 a P9 poukazují i na to, že střídavá péče mnohdy bývá nastavena kvůli rodičům, nikoliv kvůli dítěti. P4 poznamenává: „*...ne pro každé dítě je tento typ péče vyhovující. A přesto se mu mnohdy musí podrobit, v lepším případě jen po přechodnou dobu.*“ P9 doplňuje: „*...mnohdy mám spíš pocit, že se k ní přistupuje proto, aby se uklidnili rodiče, samotné dítě jde stranou.*“ P1 a P6 shodně uvádí, že střídavá péče sama o sobě není v zájmu dítěte a poukazují na to, že tento typ péče by mohl fungovat a být v souladu se zájmy dítěte ve chvíli, kdy by se „střídali“ v jednom bydlišti rodiče, nikoliv dítě. P1 poznamenává: „*...může být střídavá péče v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte...pokud by rodiče dokázali dítěti zajistit jedno bydliště, jeden pokojíček, jednu postel, jistotu místa, kterou potřebuje, a oni byli těmi, kdo se v pravidelných intervalech stěhují za dítětem a zajišťují péči, střídají se u dítěte, pak by taková péče mohla v souladu s nejlepší zájmem dítěte být...hovořila jsem s několika dětmi, které takovou střídavou péči zažily, nikdy jsem se u nich nesetkala s pozitivním ohlasem... nikde se necítily „bezpečně“, stále jen jako na návštěvě. Neříkají „doma“, ale jen „u mamky“ nebo „u tatky“...zažila jsem i skutečnost, kdy rodiče...začali před téměř dospělými dětmi, které jim vyčítaly to, že stále žily „s batohem v pohotovosti“, svalovat vinu jeden na druhého.*“ P6 k tomu dodává: „*...střídavá péče může být pro děti traumatizující a nevhodná...pokud je dětem víc než dvanáct let a samy střídavou péči chtějí či s ní souhlasí, je to jiné. Takové děti si však častěji přejí, aby byly v péči rodiče, který zůstává v místě jejich dosavadního bydliště, za rodičem, který se stěhuje z původního domova, chtějí chodit třeba na víkendy či prázdniny...je v zájmu dětí, aby i po rozchodu nebo rozvodu rodičů měly pěkný vztah s oběma...též se však domnívám, že je pro děti důležité mít jeden domov, nikoli se v pravidelných intervalech střídat...když je pravidelné stěhování se za dětmi navrhováno rodičům, nesouhlasí s tím...*“

6.1.3 Určení výživného

V oblasti určení výživného byly odpovědi respondentů jednotnější. Z odpovědí vyšlo najevo, že **řádné hrazení výživného otcem není směrodatné pro styk otce s dětmi.** Pouze dva z respondentů uvedli, že **mají zkušenost s podmiňováním styku otce s dětmi řádným hrazením výživného,** ovšem nikdy to nebylo ze strany opatrovníků nebo soudců, ale **ze strany matek.** P7 uvedl: „*Setkala jsem se s tím u matek..matka nechce dítě k otci pouštět, když má na výživném dluh a je velmi těžké těm matkám vysvětlit, že to tak dělat nemohou...*“

P9 doplnil: „...u matek jsem se s tím setkal, u kolegů nebo soudců ne. Většinou jsou matky našťavané, že otec neplatí výživné, s péčí o děti jí nepomáhá a najednou si vzpomene, že chce děti vidět, kolikrát pak ale k setkání stejně nedojde, protože otec si dítě nevyzvedne...“ Podobně to vnímá i P1: „S tím jsem se nesečkala, všichni ti, s nimiž spolupracuji, vždy vysvětlují, že toto nelze podmiňovat. Je ovšem pravdou, že otec, který nehradí výživné a děti jsou v péči matky, často ani zájem o styk s dětmi nemá, nijak je nekontaktuje, nechce je vidat.“ P6 uvedl, že jeho zkušenost je poněkud jiná, kdy otec se s dětmi vidat chce, přestože výživné nehradí: „...s ničím takovým jsem se nesečkala a ze strany kolegů či soudců styk otce s dětmi řádným placením výživného podmiňován není...otec, který řádně neplatí výživné pro své děti, o ně ani jinak zájem neprojevuje a nestýká se s nimi. Vybavuji si pouze jeden případ, kdy otec neplatil výživné, přesto se s dětmi stýkat chtěl a čteně je kontaktoval. Důvodem neplacení však byl jeho vážný úraz a s ním spojený razantní propad příjmu.“ Obdobnou zkušenost má i P3: „...otec se chtěl s dětmi vidat, chtěl jim dopřát i nějaký ten výlet, ale práci najít nemohl, i když se snažil. Tam to výživné platil sporadicky a nikdy ne tak, jak bylo určeno, našťestí ale vycházel s bývalou partnerkou a tak se s dětmi vidal, i přestože výživné nehradil.“ Zbývající respondenti shodně uvedli, že s podmiňováním styku otce s dětmi řádným hrazením výživného zkušenost nemají.

Během rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že **všichni dotazovaní mají zkušenost, že během opatrovnických řízení s předmětem určení výživného je vždy zohledňován rozsah styku otce s dítětem či dětmi.** P4 poznamenává: „Domnívám se, že rozsah styku otce s dítětem je při soudních řízeních vždy zohledňován. Výživné je stanovováno při nižší hranici a otcům je tak dána možnost plně zajišťovat výživu dítěte při styku a výživné doplňovat.“ Obdobně vypovídá i P2, P3 i P5, který sděluje: „...při určování výživného byl v potaz brán vždy rozsah styku otce s dítětem, respektive rozsah styku rodiče s dítětem.“ P7, P8 i P9 shodně uvedli, že se jim během jejich kariéry nikdy nestalo, že by rozsah styku otce s dítětem při určování výživného zohledňován nebyl, poukazují na to, že je zohledňován vždy, jak vyplývá z odpovědi např. P8: „Nikdy se mi ještě nestalo, že by se styk otce a dítěte nezohledňoval...“ P1, stejně jako P6, poukazuje na to, že otci, který o dítě projevu aktivní zájem je stanoveno prakticky vždy výživné v té nižší hranici než otci, které o dítě neprojevuje zájem žádný, ovšem poznamenává také, že stále je nutná alespoň základní úroveň komunikace mezi rodiči: „...při určování výše výživného je rozsah styku otce s dětmi zohledňován. Pokud se otec s dětmi...čteně stýká...je mu stanoveno nižší výživné, samozřejmě s ohledem na jeho příjem, než otci, který si děti nebere, nic jim nepořizuje, na naplňování jejich materiálních potřeb se

nepodílí...je důležité, aby spolu rodiče komunikovali a nebylo to tak, že oba například pořídí zimní obuv, ale ani jeden zimní bundu.“

V otázce dominujícího vnímání otce jako živitele byly odpovědi respondentů nejednotné. **Tři z respondentů se setkali s tím, že otec byl během řízení vnímán jako živitel, dva z dotazovaných vnímají tento diskurs v osobním nastavení svých kolegů** či soudců, ovšem **shodují se, že toto smýšlení se do profesionálního jednání neprojevuje. Dva z respondentů pak tento diskurs vnímají jako celospolečenský problém.** P4, P7 a P9 mají zkušenost s tím, že otec může být vnímán jako živitel. P4 vypovídá: *„Ano, setkala jsem se s tím u soudců, a to zejména v případech týkajících se velmi malých dětí, kdy si matka nemůže zvýšit svůj příjem z důvodu celodenní péče o dítě.“* P7 hodnotí takovou formu vnímání u jedné ze svých kolegyně, ovšem zdůrazňuje, že tento její názor se nesnaží prosadit na profesní rovině: *„Jedna z mých kolegyně má názor, že muž by měl být hlavně živitel rodiny, ale nijak ten svůj názor v pracovním životě neprosazuje. Naopak si myslím, že většina z nás se snaží otce motivovat k tomu, aby nebyli jenom platiči výživného, ale aby se s dítětem i vídali a věnovali se mu.“* Naopak P9 vnímá formu tohoto uvažování jako obecně zažitou, ovšem i tento respondent tak hodnotí pouze osobní preference kolegů či soudců, kteří se své názory nesnaží uplatnit v opatrovnických řízeních: *„Myslím si, že hodně soudců nebo i mých kolegyně má tendenci o tom tak uvažovat, že matka by měla pečovat a otec dítě živit, ale v praxi nemám pocit, že by se to stávalo.“* Zbývající respondenti uvádějí, že s takovou formou uvažování se neseťkávají, např. P3 sděluje: *„S tím zkušenost nemám a ani si nemyslím, že se to děje, hodně „ospod'áků“ se naopak snaží, aby se otec do péče o děti zapojoval, ale je hodně otců, co si tu roli platitele alimentů zvolí samo.“* Totožný názor sdílí i P6, P5 a P8. Respondenti P1 a P2 poukazují na to, že otec jako muž má prakticky vždy vyšší příjmy než matka, proto je hodně rodin nastavených tak, že matka je v roli pečovatelky a otec v roli živitele, P2 to ale vnímá jako problematické uvažování celé společnosti, nikoliv pouze opatrovníků či soudců: *„Nic takového si nevybavuji, vždy jsou posuzovány příjmy obou rodičů a nikdo otci neříká, že on je živitel rodiny. Je ovšem stále téměř pravidlem, že má otec oproti matce vyšší příjmy, to je ale spíše otázka nastavení celé společnosti. A to, že otec pro zdárný vývoj dítěte musí sytit nejen jeho materiální potřeby, nikdo nezpochybňuje a je to zřejmé.“* Podobně problematicky to vnímá i P1, ovšem zdůrazňuje, že proměny společnosti se odráží i v této oblasti a dochází pozvolna ke sjednocení rolí i z hlediska finančního zajištění rodiny: *„...praxi to stále ještě bývá tak, že otec zajišťuje příjem rodiny a matka je na mateřské či rodičovské dovolené. Pak mnohdy matka volí zaměstnání, které třeba není ohodnocené adekvátně k jejím schopnostem nebo vzdělání, ale zohledňuje to, aby zajistila péči o děti. Bývá to samozřejmě i naopak, otec*

se více věnuje dětem a domácnosti a matka tráví v práci více času a přináší do rodinného rozpočtu vyšší částky.“

6.1.4 Určení a popření otcovství

Poslední zkoumanou oblastí je oblast určení a popření otcovství, přičemž otázky směřující k respondentům se dotýkají především jejich osobního názoru na zákonnou úpravu této problematiky. Na úpravu vycházející z § 776 Sb. v NOZ, který uvádí, že otcem dítěte je „vždy“ manžel matky, mají respondenti rozličný názor. **Pět z dotazovaných** uvádí, že toto zákonné ustanovení **vnímají jako diskriminační, dva z pracovníků** považují za **znevýhodňující zákonem stanovenou ochrannou lhůtu, tři z respondentů** pak **vnímají proces popírání otcovství** nabytého na základě první domněnky otcovství **jako nepřijemný a ponižující**. P4 sděluje, že dle jeho názoru je diskriminace otců v tomto ustanovení zřejmá: *„Ano považuji. Proč by měl „doplácet“ na např. nezodpovědné chování matky. Vnímám ho ale současně diskriminující i pro matky, kterým je biologický otec dítěte znám, avšak je za něho považován vždy manžel.“* P5 vnímá jako problematickou především ochrannou lhůtu zákonem danou: *„To v určitých případech diskriminační může být. Jako problematické vidím zejména to, že pokud se dítě narodí do třístého dne po nabytí právní moci rozvodu manželství, stále domněnka otcovství patří bývalému manželovi matky, ačkoli spolu prokazatelně třeba i několik let nežijí, což může být v mnoha případech vážná komplikace.“* P1 k této problematice trefně poznamenává, že minimálně polovině dětí se rodí mimo manželství, tato zákonná úprava je ovšem nezahrnuje, přičemž stejně, jako P5, vnímá problematickou ochrannou lhůtu: *„...je možnost otcovství popřít, což je ale zpravidla nepříliš příjemná záležitost pro všechny zúčastněné. V současné době, kdy se dle statistik rodí až polovina dětí nesezdaným pářům, však uvedená zákonná úprava zahrnuje jen děti, které se rodí pářům sezdaným, a to i rozvádějícím se. Tam vidím docela problematickou lhůtu, kdy se za otce dítěte stále považuje manžel, resp. bývalý manžel matky...rozvod mnohdy trvá dlouho, bylo by možná správnější lhůtu počítat od doby podání návrhu na rozvod manželství...ve své praxi jsem zažila to, že se dítě sice narodilo již matce rozvedené, rozvod do porodu stihl nabytí právní moci, která žila s partnerem, který byl biologickým otcem jejího dítěte, nestihli však před narozením dítěte uzavřít spolu manželství, domněnka otcovství tedy náležela bývalému manželovi a museli po narození dítěte k soudu...po narození byl v rodném listu dítěte zapsán bývalý manžel matky, což mohlo způsobit značné komplikace například v případě nutnosti akutní lékařské péče o matku a dítě po narození...“* Totožný názor s výše uvedenými sdílí i P6: *„V některých situacích skutečně může být tato úprava diskriminační...ačkoliv lze otcovství popřít, rozhodně*

proces popření není ani trochu příjemný pro nikoho z účastníků.“ I P3 vnímá tuto zákonnou úpravu za diskriminační: *„Je to diskriminační, je tam možnost to popřít, ale popírání otcovství je v hodně případech pro všechny dost ponižující, sám bych to zažít nechtěl.“* Obdobně se vyjádřil i P9, který uvedl: *„...pro manžela matky je dost ponižující, když má popírat otcovství k dítěti které se narodilo v manželství.“* Zbývající respondenti tuto úpravu nevnímají jako diskriminační, naopak ji považují jako za nezbytnou pro ochranu zájmů dítěte, např. P7 sděluje: *„Nemám pocit, že by tato úprava byla diskriminační, spíš ji vnímám jako přirozenou. Plození dětí je jednou z hlavních funkcí manželství, je tedy v pořádku, že za otce dítěte narozeného v manželství je považován manžel matky, pokud biologickým otcem dítěte není manžel, lze otcovství popřít. Myslím si ale, že tato úprava chrání především děti, protože v jejich zájmu je mít otce.“* P2 i P8 mají názory totožné.

Naopak v otázce, zda se respondenti setkali s tím, že by lhůty uvedené v NOZ diskriminovaly domnělého či skutečného otce byly odpovědi všech negativní. Všichni **respondenti se shodli, že lhůty uvedené v NOZ nejsou diskriminační.** P1 uvedl, že problematické je, pokud se muž, který není biologickým otcem dítěte, nechá prohlásit za otci a poté chce své rozhodnutí z důvodu rozchodu s matkou dítěte vzít zpět: *„S tím, že by lhůty pro popření otcovství byly diskriminační, jsem se nesečkala. Několikrát jsem se ale setkala s tím, že otec, který věděl o tom, že není biologickým otcem dítěte, s matkou před matričním úřadem souhlasně prohlásil otcovství k dítěti nenarozenému či narozenému, které mělo ale v kolonce „otec“ volné místo, chtěl své rozhodnutí brát zpět, protože se s matkou dítěte rozcházel, dítě zůstalo v péči matky a on měl platit výživné. Takovému otci bylo nejjednodušší vysvětlit, že „jen tak“ snadno se zbavit otcovství, jako ho získat, nelze. To, že se rozhodl své otcovství vědomě prohlásit na matrice, bylo poměrně jednoduché, vzít to zpět však není snadné, často je to i nemožné a někteří zamilovaní mladí muži si to neuvědomí. A v takových případech se biologický otec svého otcovství nedomáhá.“* Obdobný názor sdělil i P5, který řekl: *„S tím jsem se nesečkala, dovedu si ovšem představit případy, kdy tyto lhůty pro otce diskriminační být mohou...dochází k rozchodu či rozvodu rodičů a otec zjistí, že dítěti, pro které má platit výživné, není biologickým otcem. Pro otce je též nespravedlivé to, že matka jeho dítěte, která s ním žije v nesezdaném svazku, může do doby, než dojde k určení jeho otcovství souhlasným prohlášením na matrice či před soudem, toto prohlášení učinit s jiným mužem. Skutečný otec se pak svého otcovství musí složitou a nepříjemnou cestou domáhat.“* Zbývající respondenti uvedli, že se s tím, že by zákonné lhůty pro popření otcovství byly diskriminační, nesečkali a ani je za diskriminační nepovažují.

6.1.5 Shrnutí podkapitoly 6.1

Vybrané oblasti, na které byli pracovníci dotazováni, jsou velmi obsáhlé a téma je pro mnohé pracovníky velmi citlivé. Otázky se zaměřují nejen na jejich osobní zkušenosti, ale i osobní názory, což stěžuje nejen interpretaci výsledků, ale samotný proces získávání odpovědí.

Pokud se jedná o **oblast svěřeni dítěte do péče** na základě pohlaví dítěte, tak žádný z pracovníků se neseťkal s tím, že během opatrovnického řízení byl preferován názor, že dívka by měla být v péči matky a chlapec v péči otce. Objevily se zkušenosti pracovníků, kteří uvedli, že takovou formu „rozdělení“ dětí si volili sami rodiče, často za podpory prarodičů, nicméně jedná se pouze o ojedinělé případy a podobné uvažování rodičů se povedlo usměrnit. Obecně se pracovníci shodli, že „dělit“ děti na základě pohlaví není v zájmu těchto dětí a že se tak během opatrovnických řízení neděje. V otázce preferování matky jako té osoby, které by mělo být dítě svěřeno do péče, se valná většina pracovníků shodla, že takové uvažování je v názorech jejich kolegů a soudců opatrovnických soudů skutečně přítomné, nicméně se shodli, že se tato osobní preference nijak neprojevuje do profesionálního života. Objevila se i zkušenost pracovníků, že matka coby pečující osoba byla přímo preferována ze strany soudců. Byly poznamenány i zajímavé poznatky o tom, že otcové se sami, na základě mediálního obrazu, mohou stavět do role znevýhodněného rodiče a zaujmout „obránný“ postoj před zahájením samotného řízení. V otázce přesvědčování otce o tom, že návrh matky na svěřeni dítěte do péče je standardní, pracovníci uvedli, že tuto zkušenost mají, přičemž tento „postup“ zdůvodňují tím, že se opatrovník či soudce snažil urychlit řízení či se tak snažil odbýt nespokojeného otce, který poukazoval na špatný postup mocenských orgánů.

V **oblasti úpravy styku** se zaměřením na zkušenosti pracovníků s podmiňováním střídavé péče chováním otce vyšlo najevo, že toto podmiňování se opravdu objevuje, ovšem ne ze strany pracovníků či soudců, ale ze strany matek, které odmítají otci dítě dávat s odůvodněním, že se otec chová neslušně, nevhodně, apod. Objevuje se také zajímavý poznatek, že ne vždy to je otec, kdo tuto formu péče chce, ale že to může být i matka a pokud se otec chová v souladu s tím, že střídavou péči nechce, je vhodné, aby střídavá péče nařízena nebyla. Pracovníci mají zkušenost s tím, že střídavá péče bývá spíše vyloučena na základě nevhodného chování otce. V otázce přítomnosti přesvědčování otce o jeho nekompetentnosti v otázce střídavé péče se pracovníci shodli, že se nejedná o přesvědčování, ale spíše o vysvětlování významu a podstaty střídavé péče, kdy pracovníci mají zkušenost, že po tomto vysvětlení otec sám od sebe od záměru svěřit dítě do střídavé péče upustí. Ovšem jsou i pracovníci, kteří mají zkušenost s tím, že se soudce či někdo z opatrovníků snaží otci vysvětlit náročnost péče o dítě a přesvědčit ho, že jeho záměr není vhodný. Pokud se jedná o názor

pracovníků na to, zda může být střídavá péče v rozporu se zájmy dítěte, byly odpovědi všech dotázaných pozitivní, často s argumentem, že ne pro každé dítě je tato formě péče vhodná, odkazovali na špatnou komunikaci mezi rodiči či absenci jednoho stabilního místa pro dítě, kde by se mohlo cítit jako „doma“.

V otázce podmiňování styku otce s dítětem hrazením výživného v **oblasti určení výživného** vyšlo najevo, že k takovému jednání nedochází, pouze ve dvou případech mají pracovníci zkušenost s tím, že by styk otce s dítětem podmiňovala hrazením výživného matka. Část pracovníků se shodla, že pokud otec nehradí výživné, ve většině případů nestojí ani o osobní kontakt s dítětem. Dva z pracovníků však mají zkušenost, že i před nehrazením výživného se otec s dětmi vídat chtěl. Dále se všichni pracovníci shodli, že rozsah styku bývá vždy zohledňován při určení výše výživného. V problematice vnímání otce jako živitele se část pracovníků shodla, že tato formě uvažování se během řízení objevuje, nicméně v samotném procesu se toho smýšlení neorází, jedná se pouze o osobní názory pracovníků a soudců.

V poslední vybrané **oblasti určení a popření otcovství** se pracovníci shodli, že první domněnka otcovství, tedy že otcem dítěte je „vždy“ manžel matky, může být pro otce diskriminující především z toho důvodu, že tato domněnka se uplatňuje i za situace, kdy manželé spolu prokazatelně již, třeba i roky, nežijí. Část pracovníků se shodla, že proces popření otcovství je pro otce i všechny zúčastněné ponižující a nepříjemný. Žádný z pracovníků pak nevnímá lhůty uvedené v NOZ k popření otcovství za diskriminační.

6.2 Setkávají se pracovníci OSPOD s diskriminací otců při opatrovnických řízeních, a jakým způsobem.

Tato dílčí výzkumná otázka zkoumá, jakým způsobem se mohou pracovníci OSPOD setkávat s diskriminací otců při opatrovnických řízeních. Způsoby, které byly vybrány jako možné pro diskriminaci otců, jsou přímá a nepřímá diskriminace tak, jak obě tyto formy popisuje zákon č. 198/2009 Sb. (viz teoretická část).

V této podkapitole budou analyzovány jednotlivé odpovědi respondentů na otázky, které jsou rozebrány výše, a budou v nich hledány prvky přímé a nepřímé diskriminace.

6.2.1 Přímá diskriminace

Prvním možným způsobem diskriminace otců při opatrovnických řízeních je přímá diskriminace, tedy upořádování a znevýhodňování otce na základě jeho pohlaví. **Z kvalitativní analýzy odpovědí získaných během rozhovorů s respondenty vyplynulo, že v žádné z odpovědí se neodráží znevýhodňování otce na základě toho, že je muž.**

Je nutné podotknout, že v demokratickém státě s bohatou právní tradicí a vnímání demokracie tak, jako je vnímána v České republice, je přímá diskriminace vysoce nepravděpodobná.

6.2.2 Nepřímá diskriminace

Druhým způsobem diskriminace otců v opatrovnických řízeních je diskriminace nepřímá. Tuto formu diskriminace otců již lze v odpovědích respondentů nalézt. V *oblasti svěřeni dítěte do péče* vyplývá z výpovědí dotazovaných, že během **opatrovnických řízení se pracovníci setkávají s upřednostňováním svěřeni dítěte do péče matek**, kdy lze odvodit, že **tento stav může být ovlivněn** ve společnosti stále dominujícím diskursem **vnímání matky jako pečovatelky a „expertky na výchovu a péči o dítě“**, naopak otec je vnímán jako nekompetentní a neschopný tuto péči poskytnout. Například na dotaz, zda se pracovníci setkali s tím, že by se účastníci opatrovnických řízení řídili krédem „dítě patří matce“, odpověděl P4: *„Ano, zvláště u nejmenších dětí, během takových jednání se s tím setkávám poměrně často, hlavně u soudkyň, že považují za samozřejmé, že malé dítě půjde do péče k matce. Pokud je samozřejmě matka schopna odpovídající péči dítěti zajistit.“* Z této odpovědi je preference matky jako pečovatelky jednoznačná. V dalších odpovědích respondentů se objevila převaha názoru, že **s tímto typem smýšlení je mnoho pracovníků i soudců sžitých**, ovšem z výpovědí také vyplývá, že v opatrovnické praxi se tímto smýšlením zmínění neřídí, např. výpověď P7: *„Nikdy jsem se nesečkala s tím, že by se podle toho někdo během opatrovnického řízení řídil, ale dost často se setkávám s tím, že moji kolegové, ale i pracovníci na jiných OSPODech to mají tak osobně nastavené. Často se mi stává, že moji kolegové říkají, že by malé děti měli jít k mamě, pokud ta nějak výrazně nezanedbává péči o to dítě. Ale že by se tím někdo řídil, to ne.“* Obdobnou formu smýšlení lze nalézt i u P9: *„...jako v praxi jsem se s tím nikdy nesečkal, ale je pravda, že někteří soudci nebo i moji kolegové si občas myslí, že děti by měli být svěřeni spíše matce. Ale většinou se jedná jenom o jejich subjektivní názory, samotnou praxi tomu nepodřizují.“* Je otázkou, do jaké míry může mít osobní preference a názor opatrovníka či soudce na samotné řízení. Přestože z výpovědí vyplývá, že v profesním životě se tím zmínění neřídí, je vždy riziko, že dominující osobní preference se v průběhu řízení projeví, např. ve chvíli, kdy by se řízení protáhlo či zkomplikovalo. Pokud je předmětem řízení dohoda rodičů, je přirozené, že osobní preference soudce nebo opatrovníka se v řízení neprojeví. To ostatně potvrzuje i výpověď P3, který uvedl, že se setkal se snahou soudce přesvědčit otce, že dítě by mělo být svěřeno do péče matky: *„Často se s tím setkávám, že si to kolegové nebo soudkyně myslí v osobním životě, hlavně u malých dětí. Pokud rodiče nemají dohodu, která se téměř vždy námi i soudem*

respektuje, tak během toho sporného jednání se občas setkávám s tím, že soudkyně se snaží otce přesvědčit, že malé dítě by mělo být s mámou a pokud matka dítě například kojí, tak je samozřejmé, že by dítě mělo být v péči matky...ty děti, o které se jednalo, byly většinou předškolního věku.“ **Upřednostňování péče matky na základě dominujícího „kultu mateřství“ lze vnímat** i ve výpovědích k situacím, **kdy je otec přesvědčován** o tom, že **návrh na svěření dítěte do péče matky je standardní**, z výpovědí vyplývá, že se soudci či opatrovníci uchylují k tomuto přesvědčování ve chvíli, kdy se pokouší řízení urychlit či se zbavit nepříjemných konfrontací s nespokojenými otci, jak uvádí např. P9: „...setkávám se s tím občas i u svých kolegů, ale především u soudců...některé moje kolegyně tím otce odbývají, pokud to je typ otce, který nás neustále bombarduje udáními, že matka o dítě nepečuje řádně a podobně, i když z naší činnosti víme, že to tak není...“ či P7: „U soudců se mi to stává poměrně často, ale mám spíš pocit, že je to snaha o urychlení toho jednání...“ Tento vzorec chování lze nalézt i ve zkušenosti P3: „Pokud rodiče nemají dohodu, tak se s tím setkávám poměrně často, ale vždy tedy hlavně ze strany soudkyň. Připadá mi, že se tím snaží urychlit to jednání, aby byl co nejdřív rozsudek, ale ty neshody mezi rodiči, které z toho vyplynou, potom řešíme my na ODPOD...“

Podobný vzorec uvažování a dominující „kult mateřství“ lze nalézt i v situacích, kdy je rozhodováno o úpravě styku. Ve výpovědích monitorující oblast úpravy styku se preference matky jako pečovatelky objevuje v poměrně vysoké míře. Je zajímavé, že z hlediska podmiňování střídavé péče chováním otce, se objevily v převaze odpovědi kladné, ovšem nikdo z respondentů neuvedl, že by podobné uvažování vycházelo ze strany opatrovníka či soudce, uvedli, že vychází ze strany matek, např. výpověď P3: „S tím jsem se neseťkal, určitě ne u nás nebo u soudkyň, občas se mi stane, že s něčím takovým přijde matka, např. že otec je promiskuitní a není teda možný, aby u sebe děti měl, protože by to určitě narušilo jejich vývoj. Většinou pak ale stačí pohovořit s otcem, případně dětma a matce to vysvětlit, většinou si stejně o tom myslí svoje, ale ten styk tam pak normálně probíhá i přes tu otcovu domnělou promiskuitu,“ obdobnou výpověď lze nalézt i u P9: „Setkal jsem se s tím, ale ne ze strany kolegů, ale ze strany matek. Stává se to často a někdy je obtížné matce vysvětlit, že nelze střídavou péči podmiňovat tím, jak se otec chová např. k ní. Důležitý je vztah k dětem.“ Respondenti P2, P4 a P8 uvedli, že střídavé péče není v jejich zkušenostech podmiňována, spíše vylučována na základě chování otce, např. výpověď P2: „Neřekla bych přímo s podmiňováním, spíše bych řekla s vylučováním střídavé péče kvůli chování otce...“ P8 se setkal s vyloučením střídavé péče kvůli neschopnosti komunikace mezi rodiči: „Neseťkal, v pár mých případech byla třeba „střídavka“ vyloučena, ale nebylo to na základě

chování otce, spíše vždy na základě toho, že rodiče se nebyli schopni dohodnout absolutně na ničem, v takové situaci by střídavá péče nefungovala.“ Je tedy zřejmé, že **diskriminování nemusí být otcové v opatrovnických procesech ze strany mocenských orgánů, ale i ze strany matek.** Zde by měl být právě mocenský orgán jako ten, který přítomnosti takové diskriminace zabrání. Pokud je střídavá péče vyloučena na základě nevhodného chování otce, je zde poměrně široké místo pro přítomnost nepřímé diskriminace, neboť v žádné z odpovědí se neobjevuje, zda je i matka podrobena zkoumání, zda je její chování vhodné. Zde je evidentní, že **matka bývá ve valné většině případů vnímána jako ta „správná osoba“ učená k výchově dítěte,** zatímco chování otce je podrobováno zkoumání, zda je jeho účast na péči o dítě vhodná. Většina oslovených nevnímá jako přesvědčování otce o jeho nekompetentnosti ve chvíli, kdy se jedná o střídavou péči, oslovení tento „postup“ vnímají spíše jako vysvětlování, jak uvádí např. P3: *„Nenazval bych to přímo takhle, spíš jsem se setkal s tím, že bylo potřeba otci vysvětlit, co střídavá péče obnáší. Otcové často chtějí „střídavku“ tak nějak automaticky...setkal jsem se s tím, že otci bylo tohle připomenuto a sám od sebe uznal, že by střídavou péči z časových důvodů nezvládl, ale nevnímám to jako přesvědčování otci o tom, že je ke „střídavce“ nekompetentní.“* P7 a P9 naopak vypovídají, že přímé přesvědčování otce o jeho nekompetentnosti se objevuje, P7 uvádí: *„Stalo, setkávám se s tím u kolegů i soudců. Často se mi stává, že kolegové si myslí, i soudci, že střídavá péče je pro dítě nevhodná a nejlepší je pro dítě být v péči matky a k otci jít jednou za 14 dní na víkend. To je takový klasický model, který se všichni snaží prosadit.“* Z výpovědi P9 je možné vyvodit, že tento „postup“ se objevuje a je jím vnímám jako nevhodný: *„Někdy se to stává, že občas se někdo z mých kolegů snaží otci říct, že péče o dítě je náročná, vyžaduje i péči o domácnost...někdy mi připadá, že některé z mých kolegů s otci jedná jako s blbci, kteří nevědí, že dítě musí jíst, chodit do školy v čistém oblečení a podobně.“* Zde lze opět nalézt, že v očích české společnosti, i té odborné, **se objevují názory vyzdvihující matku jako tu jedinou správnou a vhodnou pro výchovu a péči o děti, neboť jsou zde tendence o „vysvětlování“ otci, co znamená střídavá péče,** lze zde vnímat jistou pochybnost o tom, zda je otec kompetentní pochopit rozsah a význam střídavé péče, což potvrzuje i výše uvedená výpověď P9. V otázce nesouladu nejlepšího zájmu dítěte a střídavé péče byly odpovědi všech oslovených kladné, což samo o sobě nelze vnímat jako projev nepřímé diskriminace, neboť skutečně ne vždy je tato forma péče vhodná. Ovšem **nepřímá diskriminace se může projevit ve chvíli, kdy střídavá péče stanovena není.** Například P7 uvádí: *„Rozhodně ano. Nemyslím si, že střídavá péče je pro dítě to nejlepší, skutečně nejlepší to může být ve chvíli, kdy se rodiče na všem domluví, což ale bývá málokdy. Mám pak pocit, že ty děti jsou mezi rodiči jak*

mezi mlýnskými kameny,“ či výpověď P2: „Ano, pokud mezi rodiči vládne nevraživost, nekomunikují spolu, nejsou se schopni spolu domluvit na základních věcech týkajících se péče i výživy...pokud je mezi bydlišti rodičů velká vzdálenost.“ Jednoznačná nevole ke střídavé péči vyplývá z výpovědi P1 „...může být střídavá péče v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte, a to významně...pro většinu případů je nejlepší úprava péče o děti po rozvodu či rozchodu rodičů, aby byly svěřené do péče jednoho z rodičů a s druhým měly umožněný široký styk.“ stejně jako u výpovědi P6: „...střídavá péče může být pro děti traumatizující a nevhodná, a to zejména pro malé děti...též se však domnívám, že je pro děti důležité mít jeden domov, mít saturovanou potřebu místa a nikoli se v pravidelných intervalech střídat...“ Nelze tvrdit, že střídavá péče je vždy v souladu s nejlepšími zájmy dítěte, nezvratným faktem ovšem zůstává a ze statistik vyplývá (viz Příloha č. 3), že pokud není dítě svěřeno do střídavé péče rodičů, bývá ve valné většině svěřeno do péče matky, neboť ta, jak již bylo zmíněno, je vnímána jako ta „správná pečující osoba“. Pokud tedy **opatrovníci**, ale i soudci **vnímají střídavou péči jako úpravu, které není v zájmu dítěte** (a z výpovědí respondentů vyplývá, že ji tak skutečně vnímají), objevuje se zde přímo úměrná návaznost na nepřímou diskriminaci vztahující se ke svěřeni dítěte do péče, kdy dítě bývá v naprosté většině případů svěřeno do péče matky.

V oblasti *určení výživného* se může objevit především pojetí otce jako živitele, toho, co „vydělává“. Je nezbytné připomenout, že v mnoho rodinách takové nastavení stále funguje a společností tedy může být vnímáno jako správné. Pozitivní je, že z výpovědí dotazovaných vyplývá, že styk otce s dítětem není podmiňován hrazením výživného a pokud ano, tak pouze ze strany matek, z výpovědi P7 je zřejmé, že ve chvíli, kdy byl tento respondent svědkem podmiňováním styku s hrazením výživného, bylo to ze strany matky: „Setkala jsem se s tím u matek. Často se mi stává, že matka nechce dítě k otci pouštět, když má na výživném dluh a je velmi těžké těm matkám vysvětlit, že to tak dělat nemohou...“ Část respondentů vypověděla, že se setkala s tím, že otec byl vnímán jako živitel, např. P4 uvádí: „Ano, setkala jsem se s tím u soudců, a to zejména v případech týkajících se velmi malých dětí, kdy si matka nemůže zvýšit svůj příjem z důvodu celodenní péče o dítě,“ P7 shledává takové uvažování u své kolegyně: „Jedna z mých kolegyně má názor, že muž by měl být hlavně živitel rodiny, ale nijak ten svůj názor v pracovním životě neprosazuje...“ P9 dokonce usuzuje, že taková forma vnímání je velmi častá: „Myslím si, že hodně soudců nebo i mých kolegyně má tendenci o tom tak uvažovat, že matka by měla pečovat a otec dítě živit, ale v praxi nemám pocit, že by se to stávalo.“ Z výpovědí lze usuzovat, že **pojetí otce jako živitele není tak silně zakořeněné a k určování výživného je přistupování bez větších stereotypů o tomto pojetí otce.**

V oblasti *určení a popření otcovství* se, dle výpovědí respondentů, objevuje nejen diskriminace, ale i jistá forma ponižení pro otce, a to především u první domněnky otcovství, kdy je za otce považován „vždy“ manžel matky. Například P5 sděluje: „*To v určitých případech diskriminační může být. Jako problematické vidím zejména to, že pokud se dítě narodí do třetího dne po nabytí právní moci rozvodu manželství, stále domněnka otcovství patří bývalému manželovi matky, ačkoli spolu prokazatelně třeba i několik let nežijí, což může být v mnoha případech vážná komplikace.*“ Podobně uvádí i P1: „*...tam vidím docela problematickou lhůtu, kdy se za otce dítěte stále považuje manžel, resp. bývalý manžel matky...dítě se sice narodilo již matce rozvedené, rozvod do porodu stihl nabytí právní moci, která žila s partnerem, který byl biologickým otcem jejího dítěte, nestihli však před narozením dítěte uzavřít spolu manželství, domněnka otcovství tedy náležela bývalému manželovi a museli po narození dítěte k soudu, který otcovství právně narovnal. Po narození byl v rodném listu dítěte zapsán bývalý manžel matky, což mohlo způsobit značné komplikace například v případě nutnosti akutní lékařské péče o matku a dítě po narození...*“ Například P3 vnímá především popírání otcovství za stresující a ponižující pro otce: „*Je to diskriminační, je tam možnost to popřít, ale popírání otcovství je v hodně případech pro všechny dost ponižující, sám bych to zažít nechtěl,*“ jeho názor sdílí P9: „*...pro manžela matky je dost ponižující, když má popírat otcovství k dítěti které se narodilo v manželství.*“ P5 uvažuje podobně: „*S tím jsem se nesešla, dovedu si ovšem představit případy, kdy tyto lhůty pro otce diskriminační být mohou...dochází k rozchodu či rozvodu rodičů a otec zjistí, že dítěti, pro které má platit výživné, není biologickým otcem. Pro otce je též nespravedlivé to, že matka jeho dítěte, která s ním žije v nesezdaném svazku, může do doby, než dojde k určení jeho otcovství souhlasným prohlášením na matrice či před soudem, toto prohlášení učinit s jiným mužem. Skutečný otec se pak svého otcovství musí složitou a nepříjemnou cestou domáhat.* Z výpovědí je zřejmé, že **více než diskriminace se, především pak u popření otcovství, setkávají pracovníci s ponižujícím procesem pro otce.** Společnost a především muži samotní stále mohou vnímat jako ponižení pro muže, pokud jeho žena počne dítě s někým jiným. Takový muž se přirozeně stydí a proces popření otcovství pro něho může být velmi stresující.

6.2.3 Shrnutí podkapitoly 6.2

Diskriminace se může projevovat ve své přímé či nepřímé formě. Z kvalitativní analýzy rozhovorů vyplynulo, že **přímá diskriminace** se neobjevuje v žádné výpovědi respondentů. Z výpovědí pracovníků je zřejmé, že **nepřímá diskriminace** se v opatrovnických řízeních objevuje, a to především myšlenky spojené s „kultem mateřství“, kdy je matka vnímána jako

„expertka“ na výchovu a péči o děti. Ačkoli se pracovníci shodli, že zmíněné uvažování je pouze na úrovni osobního názoru jednotlivců, vždy hrozí riziko, že se tyto osobní preference v profesionálním smýšlení objeví. Jasný znakem pro přítomnost nepřímé diskriminace otců je převaha dětí svěřených do péče matky, se kterou mají pracovníci zkušenost. Jako projev nepřímé diskriminace lze vnímat i zkušenost pracovníků s tím, že se soudci či opatrovníci snaží urychlit řízení či vyhnout se nepříjemným konfrontacím s otci tím, že přesvědčují otce o standardním postupu ve chvíli, kdy matka žádá svěřit děti do své péče. V otázce střídavé péče lze shledat, že otcovo chování je podrobena zkoumání ve chvíli, kdy si přeje střídavou péči, ovšem chování matky takto zkoumáno není, lze tedy předpokládat vliv dominujícího diskurzu „matky expertky“, jejíž chování netřeba zkoumat, neboť její chování jako matky je správné. Všichni dotazovaní pak vnímají střídavou péči jako formu úpravy ne vždy v souladu se zájmem dítěte, tím však dochází k provázanosti na problematiku svěřením dítěte do péče, kdy ve společnosti dominující pojetí „matky pečovatelky“ může zapříčinit, že dítě je svěřeno do péče matky prakticky vždy, kdy není svěřeno do péče střídavé. Ovšem z hlediska pojetí otce jako „živitele“ lze konstatovat, že z výpovědí účastníků vyplývá, že tento stereotyp není silně zakořeněný a že takové vnímání otce je pouze v rámci jednotlivců, kteří tento názor neprosazují v profesionálním jednání. Z hlediska popření otcovství se může objevit pro otce ponižující situace, kdy je nucen popírat otcovství k dítěti narozenému za manželství, neboť mnoho mužů může subjektivně vnímat, že v očích společnosti byli tímto poníženi.

ZÁVĚR A DISKUZE

Opatrovnická řízení týkající se nezletilých dětí jsou velmi náročný a složitý proces, kdy se rodiče dostávají do obtížné životní situace, prochází si rozchodem či rozvodem a s tím spojenou ztrátou partnera, často i domova a všech dosavadních jistot. Je přirozené a zcela pochopitelné, že mnoho takových řízení je plných negativních emocí, nevyřešených křivd a nenávisti. V náporu těchto negativních emocí pak rodiče často mohou pozapomenout, že v opatrovnickém řízení nejde o jejich nedořešené problémy a zničená ega, ale o zájem jejich dětí. Smyslem a účelem opatrovnických řízení je najít pro dítě nejvhodnější a nejstabilnější prostředí a pohovořit o tom, jak bude vypadat život dítěte v době po rozvodu či rozchodu. Rodiče, mnohdy pod tlakem emocí, mohou využívat dítě pro svou osobní válku. Aby bylo takovým jednáním zamezeno, je zřízen institut kolizního opatrovnictví, jehož smyslem je zjistit a hájit nejlepší zájem dítěte v době opatrovnického řízení. Kolizním opatrovníkem bývá ve většině případů jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí, přičemž výkon kolizního opatrovnictví patří mezi nejobsáhlejší agendu pracovníků OSPOD.

Během těchto řízení se uspořádávají rodinné vztahy, nelze tedy spoléhat pouze na perfektní znalost zákonů, ale je nezbytná i znalost psychologie, umění komunikace, zvládnání mnohdy otevřeného konfliktu, pracovník by měl být také vzdělán v pedagogice a oplývat i jistými osobnostními předpoklady, neboť zvládnání obsáhlého a nepříjemného opatrovnického řízení je neuvěřitelně psychicky náročné, pracovník se potýká s výčitkami ze strany rodičů, se zoufalstvím ze strany dětí, s nelehkými úkoly ze strany soudů, a to vše pod náporem rozsáhlé zodpovědnosti a administrativních povinností, které mnohdy nedovolují pracovníkovi vykonávat práci podle svého nejlepšího svědomí a vědomí. Fluktuace na odděleních sociálně-právní ochrany dětí je vysoká a prozatím nelze předpokládat, že by se to v budoucnu mohlo změnit.

Jedním z velkých témat poslední doby je i diskriminace otců v průběhu těchto řízení. Mnohé vznikající iniciativy na podporu otcovských práv poukazují na neschopnost či laxnost OSPOD, nicméně vždy pro své argumenty využívají pouze pohled a zkušenost otců, nikdy ne pohled „z druhé strany“. Tato práce neaspiruje na vyřešení této otázky ani na nastolení „míru“ mezi otci a opatrovníky, nabízí pouze ten „druhý pohled“ a podněty k možnému zamyšlení, jak by šlo opatrovnickou praxi vykonávat ještě lépe.

Cílem realizovaného výzkumu, pro který byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie v podobě polostrukturovaného rozhovoru a kvalitativní analýzy, proto bylo zjištění, zda a jakým způsobem jsou otcové diskriminováni v opatrovnických řízeních, a to v rámci praxe

OSPOD. Osobami, se kterými byly rozhovory realizovány, se stali právě pracovníci působící na orgánech sociálně-právních ochrany dětí a vykonávající agentu kolizního opatrovnictví. Je tedy zřejmé, že tito pracovníci již mají jisté zkušenosti, ovšem jako od profesionálů od nich je očekáván jistý nadhled na danou problematiku, přestože je evidentní, že toto téma může být pro kolizní opatrovníky velmi citlivé. Pro snazší realizaci výzkumu byly stanoveny dílčí cíle tak, aby jejich naplnění umožnilo dosáhnout naplnění hlavního cíle.

V souvislosti s výzkumem byly sledovány čtyři oblasti. Byl zjišťován pohled pracovníků a jejich zkušenosti na oblast svěření dětí do péče, přičemž vyšlo najevo, že ke svěřování dítěte do péče na základě pohlaví dítěte nedochází, pracovníci takové jednání odsuzují a nepovažují za jednání v souladu se zájmem dítěte. Dále bylo zjištěno, že skutečně se v osobních názorech pracovníků, popřípadě soudců, objevuje preference matky jako osoby, které by mělo být dítě do péče svěřeno, nicméně respondenti upozornili, že se jedná pouze o osobní preference, které nejsou proječovány v profesionálním životě. Pracovníci se také setkávají s tím, že je otec přesvědčován o standardním postupu ve chvíli, kdy si matka podá návrh na svěření dětí do její péče, nicméně převaha těchto zkušeností prokázána nebyla. V oblasti úpravy styku se projevilo, že podmiňování střídavé péče chováním otce se objevuje, ovšem nikoliv ze strany opatrovníků, ale ze strany matek, přičemž je to právě opatrovník, který matce poskytuje poradenství a vysvětluje ji, že tento postup je nevhodný. Pracovníci dále nevnímají, že by byl otec někdy přesvědčován o tom, že je ke střídavé péči nekompetentní, vnímají to jako vysvětlení smyslu této péče, přičemž někteří z pracovníků upozorňují, že po tomto vysvětlení otec sám od záměru svěřit dítě do střídavé péče ustoupí. Pracovníci mají i zkušenost, že byl otec o své nekompetentnosti přesvědčován, ovšem tento fenomén se neprojevil ve vyšším měřítku. Všichni pracovníci se shodují, že střídavá péče není vždy v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Z hlediska určení výživného vyšlo najevo, že styk otce s dětmi není podmiňován hrazením výživného, a pokud ano, dochází k tomu ze strany matek, nikoliv opatrovníků či soudců. Všichni pracovníci se shodují, že rozsah styku otce s dítětem je vždy zohledňován při určování výše výživného. Pracovníci dále mají zkušenost, že otec bývá vnímán především jako živitel, nicméně upozorňují, že je to opět otázka osobního názoru, který se do profesního nepromítá. V oblasti popření či určení otcovství se pracovníci shodli, že první domněnka otcovství v sobě může nést prvky diskriminace a samotné popření vnímají jako ponižující nejen pro otce, ale i pro ostatní zúčastněné. Lhůty uvedené v NOZ pak za diskriminační nepovažují.

Pohled a zkušenost pracovníků promítající se do odpovědí následně byl podroben kvalitativní analýze za účelem zjištění, jakým způsobem k této diskriminaci dochází, přičemž na základě

této analýzy bylo zjištěno, že přímá forma diskriminace se v opatrovnických řízeních nevyskytuje, nepřímá forma odhalena byla a to především v přesvědčení, že matka je v péči o dítě kompetentnější. Ve velmi nízké míře se pak objevuje nepřímá diskriminace v podobě pojetí otce jako živitele.

Je třeba říci, že volba kvalitativní výzkumné strategie se ukázala jako správná, neboť od několika málo respondentů bylo možné získat velké množství údajů, nicméně jak již bylo uvedeno v kapitole Etická a jiná rizika výzkumu, výsledky této práce mohou být ovlivněny osobním vlivem pracovníků, přičemž výzkum této práce má nízkou reliabilitu. Výzkum je prováděn z mikroperspektivy a nabízí pouze jedno zorné pole. K tomu, aby výsledky mohly být obecně platné, by bylo zapotřebí více úhlů pohledu, pohledů z jiné perspektivy. Bylo by jistě zajímavé podobný výzkum uchopit z jiné strany, provést například výzkumné šetření mezi otci, to by nabídlo zcela jistě naprosto odlišné závěry na danou problematiku. Celá práce je pojatá velmi široce, nenabízí žádné hluboké proniknutí do jedné z oblastí, pouze „pluje“ po povrchu dané problematiky, přínosné by tedy mohlo být další výzkumy zaměřit na jednu z oblastí a umožnit tak hlubší poznání dané problematiky.

Je zřejmé, že toto téma je značně kontroverzní, pro mnohé opatrovníky nepřijemné a mnohdy i urážející, ovšem je to nabídka druhého pohledu, sondy do uvažování a zkušeností opatrovníků, kteří jsou mnohdy perzekuováni zcela bez znalosti detailů jednotlivých případů. Vnímám jako velmi důležité upozornit na to, že každé opatrovnické řízení je jedinečné, stejně jako každý rodič a každé dítě, proto je nezbytný individuální přístup, přičemž mnoho řízení je bezprecedentních, s jinými postoji a názory rodiče a dítěte, v opatrovnických řízeních nelze aplikovat plošná a jednotná pravidla, neboť výkladů rodinného práva může být nespočet. Bylo by tedy příliš zavádějící užít obecnou formuli: „otcové jsou diskriminováni“.

Pro mě osobně bylo celé zpracování práce nesmírně přínosné, neboť sama opatrovnickou agendu vykonávám, často subjektivně cítím, že někteří z opatrovníků jsou neprávem obviňováni nejen ze strany rodičů, ale celé společnosti, proto jsem považovala „sondu“ do uvažování mých kolegů za přínosnou nejen pro další možné diskuze, ale i pro moji osobní zvědavost, neboť mě zajímalo, jak to vnímají jiní opatrovníci. Nutno podotknout, že z výsledků výzkumu se necítím být překvapená ani zklamaná. Společnost stále žije v zajetí nejrůznějších stereotypů a předsudků, které velmi ovlivňují myšlení rodičů i samotných opatrovníků, nicméně nepovažuji výkon kolizního opatrovnictví za špatný či diskriminující. Spíše by se dalo říci, že v náporu všech opatrovnických řízení mám pocit, že opatrovník je jakousi smutnou figurkou absorbující nevraživost otců, výčitky matek a neuvěřitelné zoufalství a smutek dětí a nezdá se mi, že by tomu v blízké době mělo nebo mohlo být jinak.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 2013 -2018

Tabulka č. 2: Tabulka transformačních kroků

Tabulka č. 3: Respondenti

Seznam použité literatury

- BOBELOVÁ, Alexandra. Role otce ve výchově. Stridavka.cz [online]. Aleš Hodina, 2018, 23. 10. 2012 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/role-otce-ve-vychove/>
- BOUČKOVÁ, Pavla a kolektiv. Antidiskriminační zákon: komentář. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-618-0.
- BOUDA, Petr. Nepřímá diskriminace. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5679-4.
- BRUNCKO, Stanislav. MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2016, s. 2064. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8.
- BURIÁNEK, Jiří. Sociologická encyklopedie: předvýzkum [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Předvýzkum>
- Český statistický úřad: Vývoj obyvatelstva Česká republiky - Rozvodovost [online]. Praha: ČSÚ, 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917384/1300691903.pdf/242bc05e-5ca0-4c7f-9904-27bc785fd7e3?version=1.0>
- DEMJANOVÁ, Radka. Vliv rodičovské odpovědnosti na rozsah vyživovací povinnosti. Právo a rodina. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 19.(5/2017), 5. ISSN 1212-866X.
- DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 978-80-246-0139-7.
- GAVEAU, Barbora. Rozčarováný rodič aneb První soudní pře o výživné potomka. Právo a rodina. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 20.(4/2018), 4. ISSN 1212-866X.
- Genderový kontakt. Cs.dbpedia.org [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://cs.dbpedia.org/page/Genderový_kontrakt
- GRYGAR, Jiří. MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2016, s. 2064. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Velký psychologický slovník. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HARTNOLL, Richard a kolektiv. Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule (Snowball Sampling). 1. Přeborn: Rada Evropy, 1997. ISBN 80-86734-08-0.
- HAVELKOVÁ, Barbora. Diskriminace z důvodu pohlaví před českými soudy – typologie případů, únikové strategie a strach z chráněných důvodů. Jurisprudence [online]. 2/19, 1-12, In: ASPI [právní in-formační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2020-03-17].
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce. Právo a rodina. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 19.(8/2017), 8. ISSN 1212-866X.

JÄCKEL, Karin. 20 Bitten von Kindern an ihre geschiedenen oder getrennten Eltern [online]. 2002 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.karin-jaeckel.de>

JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

JANEBOVÁ, Radka. Normalita. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: portál, 2013, s. 576. ISBN 978-80-262-0366-7.

JANEBOVÁ, Radka. Sociální problémy z pohledu gender. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. Univerzita Hradec Králové - Katedra sociální práce a sociální politiky.

KITTERØD, Ragni Hege a Jan LYNGSTAD. Characteristics of parents with shared residence and father sole custody.: Evidence from Norway 2012 [online]. Oslo: Institute for Social Research, 2014 [cit. 2020-03-17]. ISSN 1892-753X.

KOMÁRKOVÁ, Růžena. Sociologická encyklopedie: otázka projektivní [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Otázka_projektivní

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Justiční chyby otců a matek. Právo a rodina. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 19.(7/2017), 7. ISSN 1212-866X.

KUČEROVÁ, Tereza. Na opatrovnických soudech soudí hlavně ženy, otcové cítí nespravedlnost. Idnes.cz [online]. Praha: MAFRA, 2019 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/feminizace-opatrovnickych-soudu-nevyrovnana-justice-otcove-diskriminace-pravo-simackova-wagnerova-so.A191017_111643_domaci_kuce

Květná zahrada, z. ú. Přehled právních předpisů, doporučení a mezinárodních dokumentů vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí [online]. Polička: Galileo Corporation, 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/legislativa/vztahujici-se-k-socialne-pravni-ochrane-deti/>

LINDEROVÁ, Ivica, Petr SCHOLZ a Michal MUNDUCH. Úvod do metodiky výzkumu. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2016. ISBN 978-80-88064-23-7.

LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Je možná alternativa ke střídavé péči?. Právo a rodina. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 18.(3/2016), 3. ISSN 1212-866X.

MALÁ, Jana. MELZER, Filip, Petr TÉGL a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2016, s. 2064. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8.

MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ a kolektiv. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

Mendelova univerzita v Brně: METODOLOGIE SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU [online]. Brno: <https://is.mendelu.cz> [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=31875

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Národní zpráva o rodině. Praha, 2004.

Ministerstvo spravedlnosti [online]. Praha: [justice.cz](https://www.justice.cz) [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/documents/33609/1046892/užitečné+informace+k+životním+situacím++péče+o+děti+rozvod+svéprávnost+domáci+násilí+žaloby+o+zaplacení+dlužné+částky.pdf/0d499c2d-3b38-4bc7-bd7b-e20a89063648>

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MITLÖHNER, Miroslav. Občanské právo hmotné: Rodinné právo ; Občanské právo procesní : právní disciplíny pro studenty sociální práce a sociální politiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-060-3.

MOTEJL, Otakar, Iva ČERNÁ, Klára, Klára PANOVSKÁ, Petra MATYÁŠOVÁ, et al. Rodina a dítě. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR, 2007. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv).

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-864-2905-9.

MUSIL, Libor. Sociální práce a jiné pomáhající obory. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: portál, 2013, s. 576. ISBN 978-80-262-0366-7.

NAVRÁTIL, Pavel. Antiopresivní přístup. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: portál, 2013, s. 576. ISBN 978-80-262-0366-7.

NAVRÁTILOVÁ, Jitka. Ohrožená rodina. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: portál, 2013, s. 576. ISBN 978-80-262-0366-7.

NOVÁK, Tomáš. Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.

NOVOTNÁ, Věra a František BRABENEC. Zákon o sociálně právní ochraně dětí: komentář. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-861-3131-9.

NOVOTNÁ, Věra. Opatrovnictví - další nelehká role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a rodina. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 19.(7/2017), 7. ISSN 1212-866X.

Parental responsibility - Germany [online]. europa.eu, 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-de-en.do?member=1

Parental responsibility -Sweden [online]. europa.eu, 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-de-en.do?member=1

PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. In: Česká a slovenská psychiatrie [online]. 4. Praha: Psychiatrická klinika, 1. LF UK a VFN, 2008, s. 189–195 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1348644591.pdf>

PAZLAROVÁ, Hana. Sociálně-právní ochrana dětí. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: portál, 2013, s. 576. ISBN 978-80-262-0366-7.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

PETERKOVÁ, Kamila. Epravo.cz: K problematice popření otcovství dle nového občanského zákoníku [online]. EPRAVO.CZ, 2015 [cit. 2020-03-17]. ISSN ISSN 1213-189X. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/m/top/clanky/k-problematice-popreni-otcovstvi-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-97695.html>

Pojem a formy diskriminace [online]. IURIUM WIKI, 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://wiki.iurium.cz/w/Pojem_a_formy_diskriminace

Přehledy statistických listů: Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech [online]. CSLAV: justice.cz, 2019 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

PUNCH, Keith. Úspěšný návrh výzkumu. Praha: Portál, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-7367-468-7.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Rezoluce Rady Evropy Rovnost postavení mužů a žen a společná rodičovská odpovědnost: role otců (1.). Právo a rodina. 2016, č. 11, str. 1. In: ASPI [právní in-formační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2020-03-17].

ŘEHÁK, Jan. Sociologická encyklopedie: výběr metodou sněhové koule [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vyběr_metodou_sněhové_koule

ŘEHÁK, Jan. Sociologická encyklopedie: výběr záměrný [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vyběr_záměrný

SATIR, Virginia. Kniha o rodině: [základní dílo psychologie vztahů]. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006. ISBN 80-725-2150-0.

SCHIRATZKI, Johanna. Custody of Children in Sweden: Recent Developments [online]. Stockholm: Institute for Scandianvian Law, 2009 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.scandinavianlaw.se/pdf/38-11.pdf>

SMRŽ, Josef. Co se skrývá pod orgánem sociálně právní ochrany dětí? Zdroj: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/co-se-skryva-pod-organem-socialne-pravni-ochrany-deti.shtml>. Šance detem.cz [online]. Praha: Nadace Sirius, 2016 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: Co se skrývá pod orgánem sociálně právní ochrany dětí? Zdroj: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam->

pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/co-se-skryva-pod-organem-socialne-pravni-ochrany-deti.shtml

ŠABATOVÁ, Anna, Petra ŠUPLEROVÁ, Klára ILLE, et al. Rodina a dítě II. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR, 2017. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). ISBN 978-80-87949-56-6.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. MELZER, Filip, Petr TÉGL a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2016, s. 2064. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8.

ŠÍNOVÁ, Renáta. MELZER, Filip, Petr TÉGL a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2016, s. 2064. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMANCOVÁ, Jaroslava a kolektiv. Základy práva (nejen) pro školy. 2., (dopl.) vyd. Boskovice: Albert, 2010. ISBN 978-80-7326-183-2.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Základy práva: o právu, státě a moci. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-735-7038-6.

Veřejná správa [online]. Benešov: institutpraha.cz, 2020 [cit. 2020-03-17]. Institut pro veřejnou správu. Dostupné z:

https://www.institutpraha.cz/obj/obsah_fck/preheld%20kurzu%20prubezka%20a%20VVU_ta_bulky/verejna_sprava_pruvodce_prednaskou.pdf

Veřejný ochránce práv: Co je – co není diskriminace [online]. Praha: Omega Design, 2018 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/diskriminace/pomoc-obetem-diskriminace/co-je-co-neni-diskriminace/>

VLČKOVÁ, Kateřina. Výběr výzkumného vzorku [online]. Brno: Centrum pedagogického výzkumu PdF MU, 2010 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2006/SZ2BP_ZPM/um/um/vyber_vzorku.pdf

Citované právní předpisy ČR (v platném znění k 1. 1. 2020):

Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění)

Úmluva o právech dítěte

Vyhláška č. 512/2002 Sb. Vyhláška o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků

Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách

Zákon č. 198/2009 Sb. Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (Antidiskriminační zákon)

Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 292/2013 Sb. O zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 312/2002 Sb. Zákon o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů

Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád

Seznam příloh

Příloha č. 1: Náplň správních činností pracovníka OSPOD

Příloha č. 2: Právní předpisy vztahující se k výkonu SPOD

Příloha č. 3: Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech

Příloha č. 4: Záznamový arch vytvořený pro účely rozhovorů

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s pracovníkem P

Příloha č. 1: Náplň správních činností pracovníka OSPOD

- a) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- b) vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí,
- c) zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, část druhá (rodinné právo),
- d) zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů,

a to znalost těchto řízení:

řízení o určení a popření rodičovství,

řízení ve věcech osvojení,

péče soudu o nezletilé,

výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé.

• Na úrovni krajského úřadu (vyhláška č. 512/2002 Sb.):

- a) rozhodování ve správním řízení a přezkoumávání rozhodnutí obecních úřadů a ředitele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, vydaných ve správním řízení,
- b) metodické a odborné vedení a usměrňování činnosti obcí při výkonu státní správy na tomto úseku,
- c) kontrola a dozor nad výkonem přenesené působnosti obcí a kontrola výkonu sociálně-právní ochrany pověřenými osobami,
- d) vytváření koncepce a programů k rozvoji sociálně-právní ochrany dětí na území kraje,
- e) plnění úkolů krajského úřadu při zprostředkování náhradní rodinné péče,
- f) zajišťování konzultací o výkonu pěstounské péče,
- g) zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytování poradenské pomoci související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu,
- h) spolupráce s Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí za účelem realizace mezinárodních smluv a poskytování sociálně-právní ochrany dětí,
- i) plnění úkolů kraje v souvislosti se zřízením a provozem zařízení sociálně právní ochrany dětí,

j) rozhodování o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a jeho výplata.

- Na úrovni obecního úřadu obce s rozšířenou působností (vyhláška č. 512/2002 Sb.):

a) rozhodování ve správním řízení na úseku sociálně-právní ochrany dětí,

b) zajištění plnění úkolů obecního úřadu obce s rozšířenou působností při zprostředkování náhradní rodinné péče a při uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče,

c) sledování vývoje dětí, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů a sledování dodržování práv dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc,

d) zajišťování návštěv rodičů těchto dětí,

e) provádění terénní sociální péče v rámci plnění úkolů obecního úřadu obce s rozšířenou působností,

f) vyhodnocování situace ohrožených dětí a jejich rodin, zpracování individuálního plánu ochrany dítěte,

g) vykonávání opatrovnictví a poručenství a účast u občanského soudního a správního řízení v rámci působnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností,

h) zajištění plnění úkolů obce s rozšířenou působností v rámci trestního a přestupkového řízení vedeného proti mladistvým,

i) zajištění vypracování návrhů a podnětů uložených zákonem v rámci působnosti tohoto úřadu,

j) vykonávání kontroly a dozoru nad výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřenými osobami, kterým pověření udělila komise pro sociálně-právní ochranu dětí,

k) zajištění neodkladné péče dítěti, které se ocitne bez péče přiměřené jeho věku,

l) zajištění plnění úkolů spojených s výkonem preventivní a poradenské činnosti a se zřizováním a provozem zařízení sociálně-právní ochrany dětí,

m) poskytování součinnosti při výkonu rozhodnutí soudu o výchově nezletilých dětí,

n) plnění úkolů obecního úřadu obce s rozšířenou působností při spolupráci s věznicemi, ve kterých jsou umístěny děti,

o) spolupráce s Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí za účelem realizace mezinárodních smluv a poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

- Na úrovni obecního úřadu (vyhláška č. 512/2002 Sb.):

a) provádění terénní sociální práce v rámci plnění úkolů obecního úřadu,

- b) zajištění plnění úkolů spojených s výkonem preventivní a poradenské činnosti,
- c) zajištění vypracování návrhů a podnětů podávaných obecním úřadem soudu,
- d) zajištění plnění úkolů obce v souvislosti se zřízením a provozem zařízení sociálně-právní ochrany dětí.

Příloha č. 2: Právní předpisy vztahující se k výkonu SPOD

a) vnitrostátní předpisy (Květná zahrada, z.ú., 2020)

- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů

- Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č. j.: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče – věstník obcí a krajů částka 5/2013
- Instrukce č.j. 142/2007-Org. ze dne 5. 4. 2007, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

b) mezinárodní smlouvy, předpisy ES a doporučení

- Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Sdělení č. 45/2003 Sb.m.s., o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů
- Sdělení č. 209/1993 Sb., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech
- Sdělení č. 34/1998 Sb., o Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
- Sdělení č. 43/2000 Sb., o Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
- Sdělení č.132/2000 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o osvojení
- Sdělení č. 66/2000 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí
- Sdělení č. 47/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství.
- Sdělení č. 54/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
- Sdělení č. 141/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí
- Sdělení č. 90/2002 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorsích forem dětské práce (Úmluva č. 182)
- Sdělení č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
- Vyhláška č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině

- Vyhláška č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
- Rezoluce Rady Evropské unie z 26. 6. 1997 o nedoprovázených nezletilcích, kteří jsou příslušníky třetích zemí (97/ C 221/03)
- Doporučení RE 4(1984) o rodičovské zodpovědnosti
- Doporučení RE 6(1987) o pěstounských rodinách
- Doporučení RE 2(1993) o medikosociálních aspektech zneužívaných dětí
- Doporučení RE 1286 (1996) o Evropské strategii pro děti

c) předpisy upravující chod VS (Institut pro veřejnou správu, 2020)

- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů
- vyhláška č. 511/2002 Sb., o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků
- vyhláška č. 512/2002 Sb., o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích
- Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Příloha č. 3: Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech (justice.cz)

Datum: 25.02.2019
Čas: 17:53:51

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech

Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
1) Podpůrná opatření a svéprávnost (platí pro zletilé osoby)									
a) Podpůrná opatření									
Splnění podmínky v předběžném prohlášení (§ 42 NOZ)									
101 - byla splněna	4	1	0	0	0	1	1	2	9
102 - nebyla splněna	0	0	0	0	0	0	0	0	0
103 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Změna nebo zrušení předběžného prohlášení (§ 43 NOZ)									
104 - změněno	0	0	0	0	0	0	0	0	0
105 - zrušeno	0	0	0	0	0	0	0	0	0
106 - jiný výsledek	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Schválení smlouvy o nápomoci (§ 46 NOZ)									
107 - byla schválena	18	8	1	5	1	3	6	6	48
108 - nebyla schválena	0	0	0	0	0	0	0	0	0
109 - jiný výsledek	1	2	0	2	1	1	1	5	13
Odvolační podpůrce (§ 48 NOZ)									
110 - odvolán	1	1	0	2	0	0	0	1	5
111 - jiný výsledek	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Schválení zastoupení členem domácnosti (§ 50 NOZ)									
112 - schváleno	12	1	64	6	2	27	21	31	164
113 - neschváleno	0	0	1	0	0	1	0	0	2
114 - jiný výsledek	2	3	20	1	3	8	17	24	78
Celkem podskupina	40	17	86	16	7	41	47	69	323
b) Omezení a vrácení svéprávnosti (§ 55 a násl. NOZ)									
115 - omezena	467	355	213	303	816	480	682	761	4077
116 - změna omezení	217	164	72	120	340	392	384	636	2325
117 - vrácení	10	58	1	7	32	12	79	43	242
118 - doba omezení prodloužena	123	802	730	992	354	963	1094	1657	6715
119 - jiný výsledek	218	293	133	221	317	244	383	517	2326
Související omezení									
120 - omezení v právu uzavřít sňatek (§ 673 NOZ)	98	70	42	82	529	200	312	25	1358
121 - omezení rodičovské odpovědnosti pozastavením ve všech složkách (§ 868 odst. 2 NOZ)	54	39	6	15	420	8	87	17	646
122 - omezení rodičovské odpovědnosti pozastavením výjma v právu péče o dítě (§ 868 odst. 2 NOZ)	3	9	0	1	4	9	22	8	56
123 - omezení rodičovské odpovědnosti pozastavením výjma v právu styku s dítětem (§ 868 odst. 2 NOZ)	4	13	8	23	26	28	36	27	165
124 - omezení v právu volit	339	147	29	298	744	397	413	369	2736
Celkem podskupina	1533	1950	1234	2062	3582	2733	3492	4060	20646
c) Opatrovnictví člověka (platí pro zletilé osoby)									
Opatrovníci									
Jmenován soukromý opatrovník (§ 471 odst. 2 NOZ)									
131 - osobě omezené ve svéprávnosti (§ 62, resp. § 465 NOZ)	547	815	518	726	772	1048	1484	1915	7825
132 - tomu, o kom není známo, kde pobývá (§ 465 odst. 1 NOZ)	4	1	62	1	1	1	1	36	107
133 - neznámému zúčastněnému při určitém právním jednání (§ 465 odst. 1 NOZ)	1	0	1	0	2	0	0	1	5
135 - osobě, které zdravotní stav působí obtíže při hájení práv, bez omezení svéprávnosti (§ 465 odst. 1 NOZ)	17	105	243	130	151	133	709	496	1984
136 - osobě, které zdravotní stav působí obtíže při hájení práv, bez omezení svéprávnosti (§ 469 odst. 1 NOZ)	0	0	3	2	7	13	8	14	47
140 - z jiných závažných důvodů (§ 469 odst. 1 NOZ)	4	4	0	1	0	0	7	4	20
Jmenován veřejný opatrovník (§ 471 odst. 2 a 3 NOZ)									
141 - osobě omezené ve svéprávnosti (§ 62, resp. § 465 NOZ)	193	339	240	385	564	521	677	751	3670
142 - tomu, o kom není známo, kde pobývá (§ 465 odst. 1 NOZ)	1	0	5	0	1	0	0	29	36
143 - neznámému zúčastněnému při určitém právním jednání (§ 465 odst. 1 NOZ)	0	0	0	0	0	0	2	0	2
145 - osobě, které zdravotní stav působí obtíže při hájení práv, bez omezení svéprávnosti (§ 465 odst. 1 NOZ)	2	22	15	10	13	11	73	47	193
146 - osobě, které zdravotní stav působí obtíže při hájení práv, bez omezení svéprávnosti (§ 469 odst. 1 NOZ)	1	3	0	0	2	1	4	0	11
150 - z jiných závažných důvodů (§ 469 odst. 1 NOZ)	2	15	1	0	5	0	1	0	24
151 - jmenován kolizní opatrovník (§ 460 NOZ)	21	21	17	11	14	34	47	37	202
152 - jmenován zvláštní opatrovník pro správu jmění (§ 464 odst. 1 NOZ)	4	0	1	1	1	0	0	2	9
155 - jmenování třetí osoby k provedení právních jednání (§ 58 NOZ)	4	3	3	0	8	1	2	5	26
153 - přiznána odměna opatrovníkovi (§ 462 NOZ)	1	0	0	0	0	0	0	0	1
154 - odvolán opatrovník	12	40	25	66	215	95	83	137	673
160 - jiný výsledek	201	400	179	471	489	269	553	1197	3759

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
 Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Opatrovnická rada (§ 472 až 484 NOZ)									
161 - ve věcech jejího konstituování (svolání - § 472 odst. 1, prohlášení volby za neplatnou - § 476, odvolání z funkce člena - § 477 odst. 2 apod.)	0	1	0	0	0	2	1	5	9
166 - konstituování rady bez rozhodnutí soudu	0	0	0	0	1	0	0	0	1
162 - zrušeno její rozhodnutí a nahrazeno soudním rozhodnutím (§ 481 NOZ, § 49 odst. 3 z.f.s.)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
163 - její působnost bude vykonávat osoba blízká nebo známý (§ 482 odst. 1 NOZ, § 49 odst. 1 věta první z.f.s.)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
164 - její působnost bude vykonávat soud (§ 482 odst. 2 NOZ)	0	0	0	0	0	0	0	2	2
165 - odňato právo právnické osoby, jenž má oprávnění podle § 484 NOZ (§ 484 odst. 2 NOZ, § 49 odst. 1 věta druhá z.f.s.)	0	0	0	0	0	0	1	1	2
170 - jiný výsledek	2	6	0	1	3	3	6	1	22
Schválení právního jednání za zastupovaného									
171 - schváleno právní jednání ve věcech jmění zastupovaného, nejedná-li se oběžnou záležitostí (§ 461 odst. 1 NOZ)	194	336	264	252	236	727	792	472	3273
172 - neschváleno právní jednání ve věcech jmění zastupovaného, nejedná-li se oběžnou záležitostí (§ 461 odst. 1 NOZ)	6	6	2	2	4	3	22	5	50
173 - schváleno odmítnutí přijetí daru, dědictví nebo odkazu (§ 461 odst. 2 NOZ)	22	74	16	20	25	8	52	17	234
174 - neschváleno odmítnutí přijetí daru, dědictví nebo odkazu (§ 461 odst. 2 NOZ)	0	0	0	2	2	1	1	2	8
175 - schváleno jiné právní jednání	40	79	118	276	225	367	458	296	1859
176 - neschváleno jiné právní jednání	7	3	1	3	6	7	4	6	37
180 - jiný výsledek	44	55	39	71	54	88	152	107	610
Celkem podskupina	1330	2328	1753	2431	2801	3333	5140	5585	24701
Celkem skupina	2903	4295	3073	4509	6390	6107	8679	9714	45670
2) Nezvěstnost a smrt									
a) Prohlášení za nezvěstného (§ 66 NOZ)									
201 - prohlášen za nezvěstného	1	1	0	0	0	0	1	1	4
202 - jiný výsledek	3	1	0	0	1	0	0	2	7
Celkem podskupina	4	2	0	0	1	0	1	3	11
b) Prohlášení za mrtvého (§ 71 a násl. NOZ)									
203 - prohlášen za mrtvého	1	3	0	13	2	3	13	4	39
204 - zrušení rozsudku o prohlášení za mrtvého (§ 57 z.f.s.)	1	0	1	0	0	0	0	1	3
205 - jiný výsledek	0	1	0	0	1	0	8	7	17
Celkem podskupina	2	4	1	13	3	3	21	12	59
c) Určení data smrti (§ 59 a násl. zák. č. 292/2013 Sb.)									
206 - určen	191	137	38	72	76	60	184	223	981
207 - jiný výsledek	2	3	0	0	2	2	6	15	30
Celkem podskupina	193	140	38	72	78	62	190	238	1011
Celkem skupina	199	146	39	85	82	65	212	253	1081
3) Přivolení k zásahu do integrity									
a) U nezletilého (§ 100 NOZ)									
231 - souhlas udělen	0	2	2	0	1	0	1	1	7
232 - jiný výsledek	1	0	0	0	0	0	2	1	4
Celkem podskupina	1	2	2	0	1	0	3	2	11
b) U ostatních (§ 100 odst. 1 věty druhé NOZ, § 100 odst. 2 NOZ za použití § 100 odst. 1 věty druhé NOZ a § 101 NOZ)									
235 - souhlas udělen pro sterilizaci	0	0	0	0	0	0	1	0	1
236 - souhlas neudělen pro sterilizaci	0	0	0	0	0	0	0	0	0
233 - souhlas udělen pro jiný zásah do integrity	2	2	1	2	341	1	2	1	352
234 - jiný výsledek	2	0	0	2	4	0	1	0	9
Celkem podskupina	4	2	1	4	345	1	4	1	362
Celkem skupina	5	4	3	4	346	1	7	3	373
4) Svěřenský fond (§ 1448 a násl. NOZ)									
a) Jmenování a odvolávání svěřenského správce (§ 1455 NOZ)									
251 - jmenován	0	0	0	0	0	0	0	0	0
252 - odvolán	0	0	0	0	0	0	0	0	0
253 - zamítnut návrh na jmenování nebo odvolání	0	0	0	0	0	0	0	0	0
254 - jiný výsledek	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Celkem podskupina	6	0	0	0	0	0	0	0	6
b) Jmenování osoby oprávněné dohlížet na správu (§ 1464 NOZ)									
255 - jmenována	0	0	0	0	0	0	0	0	0
256 - zamítnut návrh na jmenování	1	0	0	0	0	0	0	0	1
257 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Celkem podskupina	1	0	0	0	0	1	0	0	2

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
c) Uložení nebo zakázání určitého jednání svěřenskému správci (§ 1466 odst. 1 NOZ)									
258 - uloženo	0	0	0	0	0	0	0	0	0
259 - vysloven zákaz	0	1	0	0	0	0	1	0	2
260 - návrh na uložení nebo zákaz zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
261 - jiný výsledek	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Celkem podskupina	6	1	0	0	0	0	1	0	8
d) Pověření osoby zahájením nebo vedením řízení v zájmu fondu (§ 1466 odst. 2 NOZ)									
262 - pověřena	0	0	0	0	0	0	0	0	0
263 - návrh zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
264 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
e) Zrušení fondu (§ 1469 odst. 1 věta první NOZ)									
265 - zrušen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
266 - návrh na zrušení zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
267 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
f) Nahrazení účelu fondu (§ 1469 odst. 1 věta druhá NOZ)									
268 - nahrazen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
269 - návrh na nahrazení zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
270 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
g) Změna statutu fondu (§ 1469 odst. 2 NOZ)									
271 - změněn	1	0	0	0	0	0	1	0	2
272 - návrh na nahrazení zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
273 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	1	0	0	0	0	0	1	0	2
h) Převod majetku (§ 1473 NOZ)									
274 - převeden do jiného fondu	0	0	0	0	0	0	0	0	0
275 - převeden jiné právnické osobě	0	0	0	0	0	0	0	0	0
276 - návrh na převedení zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
277 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem skupina	14	1	0	0	0	1	2	0	18
5) Povolení uzavřít manželství (§ 672 odst. 2 NOZ)									
301 - povoleno uzavřít manželství	0	1	1	7	2	1	3	4	19
302 - návrh zamítnut (povolení neuděleno)	0	0	0	1	0	0	0	0	1
303 - jiný výsledek	0	0	0	3	0	1	0	2	6
Celkem podskupina	0	1	1	11	2	2	3	6	26
Celkem skupina	0	1	1	11	2	2	3	6	26
6) Určení a popření rodičovství									
a) Určení a popření mateřství									
311 - určeno či popřeno mateřství původní matky k návrhu oprávněné ženy (matky)	0	1	0	0	1	0	1	0	3
312 - určeno či popřeno mateřství původní matky k návrhu jiného oprávněného	0	0	0	0	0	1	0	0	1
313 - návrh na určení či popření byl zamítnut	0	3	0	0	1	0	1	1	6
314 - jiný výsledek	1	0	2	3	4	4	14	9	37
Celkem podskupina	1	4	2	3	6	5	16	10	47
b) Určení a popření otcovství									
315 - určeno	51	64	30	45	94	43	83	80	490
316 - návrh na určení zamítnut	9	3	3	6	11	14	10	4	60
317 - jiný výsledek ohledně návrhu na určení	72	66	33	67	173	67	111	189	778
318 - popřeno k návrhu matky	50	41	23	56	99	43	68	63	443
319 - popřeno k návrhu manžela matky	15	5	1	13	12	7	18	3	74
320 - popřeno k návrhu otce	18	21	7	12	33	15	35	19	160
324 - popřeno k návrhu jiného oprávněného	2	1	0	0	1	4	1	0	9
321 - popřeno v řízení zahájeném bez návrhu (§ 793 NOZ)	0	0	0	0	4	0	1	1	6
322 - návrh matky nebo manžela matky, popř. otce, na popření zamítnut	1	5	2	7	19	5	9	8	56
325 - zmeškání lhůly podání návrhu na popření prominuto (§ 792 NOZ)	1	1	2	9	17	6	2	4	42
323 - jiný výsledek ohledně návrhu na popření	49	32	12	36	85	30	64	65	373
Celkem podskupina	268	239	113	251	548	234	402	436	2491
Celkem skupina	269	243	115	254	554	239	418	446	2538
7) Osvojení									
a) Předání dítěte do péče před osvojením (§ 823 a nást. NOZ)									
Podle ust. § 824 NOZ									
351 - schváleno předání do péče	20	22	10	18	41	19	67	23	220
352 - neschváleno předání do péče	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
353 - jiný výsledek	3	2	0	1	2	3	5	3	19
Podle ust. § 826 NOZ									
354 - schváleno předání do péče	16	37	20	19	39	19	40	44	234
355 - neschváleno předání do péče	0	0	1	0	0	0	0	0	1
356 - jiný výsledek	4	0	2	4	1	3	7	0	21
Celkem podskupina	43	61	33	42	83	44	119	70	495
b) Určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 821 NOZ)									
357 - souhlas není třeba u jednoho rodiče	24	15	5	10	40	5	10	10	119
358 - souhlas není třeba u obou rodičů	3	2	1	2	16	0	1	1	26
359 - návrh byl zamítnut	0	2	0	1	1	0	2	0	6
360 - jiný výsledek	9	8	3	6	18	5	6	10	65
Celkem podskupina	36	27	9	19	75	10	19	21	216
c) Vydání dítěte rodičům, kteří odvolali souhlas s osvojením (§ 817 odst. 2 NOZ)									
361 - rozhodnuto o vydání dítěte	0	0	0	0	0	0	0	0	0
362 - návrh byl zamítnut	1	0	0	0	0	0	1	0	2
363 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Celkem podskupina	1	0	0	0	0	0	1	1	3
d) Osvojení nezletilého									
Zrušitelné									
364 - vysloveno k návrhu manžela rodiče	9	15	9	14	20	16	32	30	145
365 - vysloveno k návrhu manželů příbuzných dítěte	0	0	0	0	0	0	1	0	1
366 - vysloveno k návrhu manželů jiných osob	8	12	12	12	30	17	34	27	152
367 - vysloveno k návrhu osvojení	0	0	0	0	0	0	0	0	0
368 - vysloveno k návrhu příbuzného osvojení	0	1	2	0	1	0	0	0	4
369 - vysloveno k návrhu jiné osoby	5	0	2	2	8	2	5	7	31
370 - návrh na osvojení byl zamítnut	0	0	1	0	3	0	3	2	9
371 - zrušeno osvojení nezletilého	0	2	0	0	1	0	0	0	3
372 - zrušeno osvojení zletilého (osvojen v době nezletilosti)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
373 - návrh na zrušení osvojení byl zamítnut	0	1	0	0	0	0	0	0	1
374 - jiný výsledek	5	4	3	11	18	11	19	16	87
Nezrušitelné									
375 - vysloveno k návrhu manžela rodiče	15	21	14	25	19	5	16	13	128
376 - vysloveno k návrhu manželů příbuzných dítěte	0	1	0	0	1	1	0	1	4
377 - vysloveno k návrhu manželů jiných osob	11	27	4	12	20	9	18	22	123
378 - vysloveno k návrhu jiné osoby	1	4	1	0	8	3	3	1	21
379 - návrh byl zamítnut	2	0	0	0	0	0	2	0	4
380 - dodatečná změna osvojení na nezrušitelné manželzem rodiče	0	0	0	0	0	0	0	0	0
381 - dodatečná změna osvojení na nezrušitelné manžely příbuznými dítěte	0	0	0	0	0	1	0	0	1
382 - dodatečná změna osvojení na nezrušitelné manžely jiných osob	1	2	0	0	0	0	0	1	4
383 - dodatečná změna osvojení na nezrušitelné jinou osobou	0	0	0	0	0	0	0	0	0
384 - návrh na dodatečnou změnu osvojení byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
385 - jiný výsledek	10	18	4	9	13	7	6	11	78
Celkem podskupina	67	108	52	85	142	72	139	131	796
e) Osvojení zletilého									
Osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého									
386 - vysloveno k návrhu manžela rodiče	12	4	3	4	12	3	15	6	59
387 - vysloveno k návrhu manželů příbuzných dítěte	0	0	0	0	0	0	0	0	0
388 - vysloveno k návrhu manželů jiných osob	0	1	0	0	0	0	0	3	4
389 - vysloveno k návrhu osvojení	0	0	0	0	2	1	2	1	6
390 - vysloveno k návrhu jiné osoby	3	2	0	2	0	2	1	2	12
391 - návrh na osvojení byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
392 - zrušeno osvojení zletilého (osvojen v době zletilosti)	0	1	0	0	0	0	0	0	1
393 - návrh na zrušení osvojení byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
394 - jiný výsledek	0	0	0	1	0	0	4	3	8
Osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého									
395 - vysloveno k návrhu manžela rodiče	0	0	0	0	0	0	0	0	0
396 - vysloveno k návrhu manželů příbuzných dítěte	0	0	0	0	0	0	0	0	0
397 - vysloveno k návrhu manželů jiných osob	0	0	0	0	1	0	0	0	1
398 - vysloveno k návrhu osvojení	0	0	0	0	0	0	0	0	0
399 - vysloveno k návrhu jiné osoby	1	0	0	0	0	0	0	0	1
400 - návrh na osvojení byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
401 - zrušeno osvojení zletilého (osvojen v době zletilosti)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
402 - návrh na zrušení osvojení byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
403 - jiný výsledek	0	0	1	0	1	0	0	0	2
Celkem podskupina	16	8	4	7	16	6	22	15	94
f) Utajení osvojení									
404 - schváleno utajení k návrhu manžela rodiče	0	0	0	0	0	0	0	0	0
405 - schváleno utajení k návrhu manželů příbuzných dítěte	0	0	0	0	0	0	0	0	0
406 - schváleno utajení k návrhu manželů jiných osob	1	2	0	5	16	0	6	1	31
407 - schváleno utajení k návrhu osvojení	0	0	0	0	1	0	0	0	1
408 - schváleno utajení k návrhu rodiče	0	0	0	0	1	0	0	0	1
409 - jiný výsledek	0	0	0	0	5	0	27	1	33

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Celkem podskupina	1	2	0	5	23	0	33	2	66
g) Nařízení dohledu nad úspěšností osvojení									
410 - dohled nařízen	2	0	0	0	3	0	0	1	6
411 - návrh byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
412 - jiný výsledek	0	0	0	0	1	0	1	1	3
Celkem podskupina	2	0	0	0	4	0	1	2	9
h) Odtajnění utajeného osvojení									
413 - odtajnění vyhověno	0	0	0	0	0	0	0	0	0
414 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem skupina	166	206	98	158	343	132	334	242	1679
8) Péče o nezletilé (kromě případů, které jsou uvedeny výše)									
a) Jméno a příjmení (§ 860 a násl. NOZ)									
Určení jména a příjmení									
501 - určeno jméno	32	23	11	28	66	22	28	23	233
502 - určeno příjmení	27	21	8	7	23	10	30	25	151
503 - jiný výsledek	10	5	6	6	15	8	14	20	84
Souhlas se změnou příjmení									
504 - souhlas dán	26	41	20	34	52	30	57	67	327
505 - souhlas nedán	3	4	3	6	5	1	10	6	38
506 - jiný výsledek	12	16	10	15	36	21	29	47	186
Souhlas se změnou jména									
507 - souhlas dán	2	2	1	3	2	5	4	7	26
508 - souhlas nedán	0	0	0	0	0	0	0	2	2
509 - jiný výsledek	2	1	0	2	2	2	1	5	15
Celkem podskupina	114	113	59	101	201	99	173	202	1062
b) Péče (§ 858, § 880 a násl. a § 906 a násl. NOZ)									
První rozhodnutí									
Svěřeno (ponecháno v péči)									
511 - matce	1415	1955	1048	1555	2794	1555	3114	3471	16907
512 - otci	119	172	70	142	253	147	312	291	1506
513 - do společné péče obou rodičů	83	102	32	33	125	62	103	96	636
514 - do střídavé péče obou rodičů	254	297	71	155	269	219	382	281	1928
515 - jiné fyzické osobě než rodiči	36	32	21	52	140	43	83	72	479
516 - jiný výsledek	307	480	182	289	688	344	590	861	3741
Pro případ rozvodu svěřeno									
517 - matce	1008	1516	659	886	1359	1208	2191	1859	10686
518 - otci	66	140	61	95	134	140	244	220	1100
519 - do společné péče obou rodičů	102	141	77	44	140	126	131	122	883
520 - do střídavé péče obou rodičů	193	318	87	161	184	232	378	261	1814
521 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	5	0	6	4	5	5	6	31
522 - jiný výsledek	71	123	37	61	122	105	156	173	848
Další rozhodnutí (změna výchovného prostředí)									
523 - svěřeno matce	59	198	78	169	244	135	197	244	1324
524 - svěřeno otci	87	220	110	133	275	198	227	297	1547
525 - svěřeno oběma rodičům (před svěřením nebylo v péči rodičů)	8	1	2	4	5	2	1	5	28
526 - svěřeno do společné péče obou rodičů	5	11	4	7	19	9	5	10	70
527 - svěřeno do střídavé péče obou rodičů	40	93	31	61	71	70	85	84	535
528 - svěřeno poručníkovi	5	10	3	5	2	1	1	2	29
529 - svěřeno jiné fyzické osobě než rodiči	20	61	66	82	143	63	74	88	597
530 - jiný výsledek	196	322	185	276	482	307	398	601	2767
Rozhodnutí o péči v případě nedohody rodiče a osoby, již přísluší péče nebo ochrana (§ 926 NOZ)									
531 - rozhodnuto o výkonu péče	19	7	1	0	3	1	1	1	33
532 - návrh na rozhodnutí o výkonu péče zamítnut	20	0	0	0	4	0	0	1	25
533 - jiný výsledek	45	11	4	4	11	7	12	8	102
Celkem podskupina	4158	6215	2829	4220	7471	4979	8690	9054	47616
c) Výživa (§ 910 a násl. NOZ)									
První rozhodnutí									
Povinnost platit výživné stanovena									
541 - matce	210	300	120	231	386	231	519	410	2407
542 - otci	1560	2088	1077	1612	2845	1645	3260	3548	17635
861 - oběma rodičům - zvlášť matce	80	131	69	121	216	124	286	217	1244
862 - oběma rodičům - zvlášť otci	79	130	68	122	221	130	283	217	1250
544 - jiné fyzické osobě než rodiči	3	0	1	0	2	2	1	1	10
545 - jiný výsledek	286	222	160	301	661	470	546	1019	3665
Pro případ rozvodu povinnost platit výživné stanovena									
546 - matce	109	205	69	114	143	188	337	238	1403
547 - otci	1085	1630	678	913	1405	1257	2272	1908	11148
863 - oběma rodičům - zvlášť matce	61	131	58	84	113	115	241	144	947

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
864 - oběma rodičům - zvlášť otcí	62	129	59	86	114	123	244	143	960
549 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	2	0	1	0	0	1	0	4
550 - jiný výsledek	135	109	83	115	175	228	227	336	1408
Další rozhodnutí (změna výše výživného)									
Povinnost platit výživné zvýšena									
551 - matce	32	72	52	69	93	84	129	111	642
552 - otcí	408	924	630	778	1374	1031	1311	1591	8047
865 - oběma rodičům - zvlášť matce	0	9	7	15	16	7	14	19	87
866 - oběma rodičům - zvlášť otcí	0	11	6	11	17	7	15	16	83
554 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Povinnost platit výživné snížena									
555 - matce	7	13	13	14	17	19	26	31	140
556 - otcí	80	123	63	86	110	113	146	146	867
867 - oběma rodičům - zvlášť matce	1	1	0	2	0	0	1	0	5
868 - oběma rodičům - zvlášť otcí	0	2	0	3	0	0	1	0	6
558 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	0	0	0	1	0	1	0	2
Povinnost platit výživné stanovena									
559 - matce	127	361	159	264	493	306	377	401	2488
560 - otcí	93	311	126	264	427	259	331	407	2218
869 - oběma rodičům - zvlášť matce	23	62	78	134	232	89	86	172	876
870 - oběma rodičům - zvlášť otcí	24	58	75	132	229	89	85	168	860
562 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	1	0	1	3	1	0	7	13
Výživovací povinnosti zproštěna									
563 - matka	10	99	15	80	153	110	75	154	696
564 - otec	6	66	10	82	94	63	50	289	660
565 - oba rodiče	0	45	11	62	131	47	17	30	343
566 - jiná fyzická osoba než rodiče	0	0	0	2	2	0	5	1	10
Povinnost platit výživné ponechána v dosavadní výši									
567 - matce	14	14	4	21	39	41	24	27	184
568 - otcí	106	82	30	86	208	81	140	235	968
871 - oběma rodičům - zvlášť matce	0	2	0	2	8	2	3	5	22
872 - oběma rodičům - zvlášť otcí	0	2	1	2	7	3	3	5	23
570 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	0	1	2	4	1	1	3	12
Povinnost složit zálohu na výživné splatné v budoucnu stanovena (§ 918 NOZ)									
571 - matce	0	0	0	0	0	0	0	0	0
572 - otcí	1	1	0	1	0	0	0	1	4
873 - oběma rodičům - zvlášť matce	0	0	0	0	0	0	0	0	0
874 - oběma rodičům - zvlášť otcí	0	0	0	0	0	0	0	0	0
574 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	0	0	0	0	0	0	0	0
580 - jiný výsledek	302	435	281	518	704	560	695	1387	4882
Celkem podskupina	4904	7771	4004	6331	10643	7427	11753	13387	66220
d) Styk (§ 887 a násl. NOZ)									
První úprava styku									
581 - s matkou	116	125	29	46	85	42	117	73	633
582 - s otcem	613	560	223	373	520	360	896	479	4024
583 - s oběma rodiči	33	27	2	10	9	13	12	3	109
584 - s jinou fyzickou osobou než s rodičem	10	24	11	16	27	14	20	21	143
Nová úprava styku									
585 - s matkou	12	32	18	16	22	8	30	16	154
586 - s otcem	99	159	74	98	102	81	186	118	917
587 - s oběma rodiči	13	3	2	4	2	2	5	1	32
588 - s jinou fyzickou osobou než s rodičem	3	4	3	4	7	3	2	3	29
Vysloveno omezení styku									
589 - s matkou	0	0	0	0	0	0	2	0	2
590 - s otcem	0	1	1	0	0	1	2	2	7
591 - s oběma rodiči	0	0	0	0	0	1	0	0	1
592 - s jinou fyzickou osobou než s rodičem	1	0	0	0	1	0	0	0	2
Zakázán styk									
593 - s matkou	2	0	0	1	0	0	1	2	6
594 - s otcem	3	3	3	1	3	0	8	2	23
595 - s oběma rodiči	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
 Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
596 - s jinou fyzickou osobou než s rodičem	1	0	0	0	0	1	1	1	4
Zamítnutí návrh na úpravu styku									
597 - s matkou	3	2	1	6	5	9	8	7	41
598 - s otcem	16	18	11	20	25	14	38	28	170
599 - s oběma rodiči	3	2	0	0	4	0	0	1	10
600 - s jinou fyzickou osobou než s rodičem	7	2	8	2	1	6	10	7	43
Povinnost sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů,									
601 - matce	2	1	2	3	1	2	4	1	16
602 - otci	2	0	1	0	1	2	6	1	13
603 - oběma rodičům navzájem	3	0	0	1	0	4	3	0	11
Povinnost sdělit konkrétní informaci týkající se dítěte a jeho zájmů,									
604 - matce	0	0	0	0	0	1	2	0	3
605 - otci	0	0	0	2	0	0	4	3	9
620 - jiný výsledek									
620 - jiný výsledek	503	557	238	332	531	365	588	830	3944
Celkem podskupina	1445	1520	627	935	1346	929	1945	1599	10346
e) Rodičovská odpovědnost									
621 - omezena matce	3	4	5	4	13	7	6	8	50
622 - omezena otci	1	3	2	6	6	2	3	5	28
623 - omezena oběma rodičům	0	4	0	2	8	1	2	3	20
624 - zbavena matce	44	23	14	25	44	10	22	33	215
625 - zbavena otci	21	25	10	26	25	7	39	64	217
626 - zbavena oběma rodičům	6	7	1	10	19	10	11	21	85
627 - pozastavena matce	1	2	1	3	0	5	4	5	21
628 - pozastavena otci	0	0	5	1	1	0	1	2	10
629 - pozastavena oběma rodičům	1	0	0	0	1	0	1	0	3
630 - obnovena matce	0	1	0	0	1	0	1	7	10
631 - obnovena otci	0	0	0	0	1	1	0	3	5
632 - obnovena oběma rodičům	0	0	1	0	0	1	0	0	2
633 - rozhodnuto v záležitosti, která je pro dítě významná zejména se zřetelem k jeho zájmu (výjma věcí, které jsou vykazovány jinak)	19	27	5	14	15	10	20	24	134
634 - přiznána nezletilému rodiči	0	0	0	0	1	0	0	3	4
635 - jiný výsledek	29	45	11	37	70	43	71	103	409
Celkem podskupina	125	141	55	128	205	97	181	281	1213
f) Poručenství (§ 928 a násl. NOZ)									
636 - jmenován poručník	48	74	37	60	121	61	68	142	611
637 - jmenován veřejný poručník	17	29	7	24	68	17	32	61	255
674 - zproštěn poručník funkce (§ 936 NOZ)	7	8	4	2	6	7	7	22	63
675 - odvolán poručník z důvodu porušení své poručnické povinnosti (§ 937 odst. 1 NOZ)	0	0	0	2	1	0	1	1	5
676 - odvolán poručník z důvodů, pro které není vhodné, aby poručník svou funkci nadále vykonával (§ 937 odst. 2 NOZ)	1	0	2	0	3	0	1	3	10
638 - jiný výsledek	12	22	7	14	38	17	16	38	164
Poručenská rada (§ 3022 odst. 2 NOZ)									
875 - schválení vzniku poručenské rady, včetně schválení volby jejich členů	0	0	0	0	0	0	0	0	0
876 - neschválení vzniku poručenské rady, včetně neschválení volby jejich členů	0	0	0	0	0	0	0	0	0
877 - zrušeno její rozhodnutí a nahrazeno soudním rozhodnutím	0	0	0	0	0	0	0	0	0
878 - návrh na zrušení jejího rozhodnutí zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
880 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	85	133	57	102	237	102	125	267	1108
g) Opatrovnictví (platí pro nezletilé, výjma případu opatrovníka pro jmění)									
639 - jmenován opatrovník (§ 943 NOZ)	46	23	10	19	47	16	22	10	193
640 - jmenován kolizní opatrovník (§ 943 NOZ)	113	49	32	16	51	27	29	29	346
641 - jiný výsledek	1	18	4	6	13	6	14	8	70
Celkem podskupina	160	90	46	41	111	49	65	47	609
h) Předání									
642 - rozhodnuto o předání	1	5	0	1	1	0	0	0	8
643 - jiný výsledek	0	1	0	0	1	0	0	0	2
Celkem podskupina	1	6	0	1	2	0	0	0	10
i) Navrácení									
644 - rozhodnuto o navrácení	0	0	0	0	0	0	5	0	5
645 - jiný výsledek	1	0	0	0	0	0	14	0	15
Celkem podskupina	1	0	0	0	0	0	19	0	20
j) Souhlas s právním jednáním									
646 - souhlas udělen ve věcech pozůstalostního řízení	273	408	204	223	303	241	439	360	2451
647 - souhlas udělen k jiné smlouvě (dohodě), smíru nebo jinému právnímu jednání	196	286	105	145	182	135	213	208	1470
648 - souhlas neudělen (zamítnuto) ve věcech pozůstalostního řízení	4	11	6	6	14	5	20	8	74
649 - souhlas neudělen (zamítnuto) k jiné smlouvě (dohodě), smíru nebo jinému právnímu jednání	16	18	2	8	13	2	13	8	80
650 - jiný výsledek	37	64	19	34	74	39	93	80	440

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Celkem podskupina	526	787	336	416	586	422	778	664	4515
k) Zastupování (§ 893 a § 894 odst. 3 NOZ)									
651 - rozhodnuto o zastupování podle § 893 NOZ	2	2	1	0	1	1	1	1	9
652 - rozhodnuto o zastupování podle § 894 odst. 3 NOZ	0	0	0	0	1	0	0	1	2
653 - jiný výsledek	3	8	0	2	0	1	1	2	17
Celkem podskupina	5	10	1	2	2	2	2	4	28
l) Péče o jmění									
Rozhodování o péči o jmění (§ 897 NOZ)									
661 - rozhodnuto o podstatných věcech při péči o jmění	0	1	0	0	2	18	23	2	46
662 - jiný výsledek	1	2	1	2	1	4	6	5	22
Rozhodnutí o péči o jmění v případě nedohody rodiče a osoby, již přísluší péče o jmění (§ 926 NOZ)									
663 - rozhodnuto o výkonu péče	0	0	0	0	0	0	0	0	0
664 - návrh na rozhodnutí o výkonu péče zamítnut	0	2	0	0	0	0	0	0	2
665 - jiný výsledek	1	0	0	0	1	1	0	0	3
Souhlas k právnímu jednání (§ 898 NOZ)									
666 - souhlas udělen	59	86	61	80	103	135	230	187	941
667 - jiný výsledek	7	6	6	20	16	24	34	26	139
Souhlas o použití ze jmění (zisku, majetku) pro výživu rodičů a sourozenců (§ 900 NOZ)									
668 - souhlas udělen	0	0	1	1	0	2	0	0	4
669 - jiný výsledek	1	0	0	0	0	1	1	1	4
Opatrovník pro správu jmění (§ 948 NOZ)									
670 - ustanoven opatrovník	10	7	7	5	10	11	7	9	66
671 - jiný výsledek	1	4	0	7	7	4	5	10	38
Dozor nad správou jmění (§ 950 NOZ)									
672 - stanoven zvýšený dozor na ochranu	0	0	0	0	2	0	0	0	2
673 - zrušen zvýšený dozor na ochranu	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Celkem podskupina	80	109	76	115	142	200	306	240	1268
m) Ústavní výchova a jiná výchovná opatření									
Ústavní výchova (§ 971 až 975 NOZ, zák. č. 109/2002 Sb.)									
681 - nařízena ve věku od 13 do 15 let	35	38	22	37	93	46	63	82	416
682 - nařízena ve věku nad 15 let	42	34	39	62	91	54	74	82	478
683 - nařízena v ostatních případech	30	49	26	77	204	49	68	100	603
684 - prodloužena	45	68	56	82	218	90	108	104	771
685 - prodloužena nad zletilost (§ 974 NOZ)	10	7	3	5	24	7	11	10	77
721 - přemístění do jiného zařízení (§ 971 odst. 4 NOZ)	51	61	20	79	119	62	57	102	551
686 - zrušena	42	47	10	63	146	36	78	87	509
687 - návrh na zrušení zamítnut	3	5	8	10	22	9	13	16	86
688 - jiný výsledek	65	90	46	114	225	75	113	154	882
Svěření do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc									
718 - svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 971 odst. 2 NOZ)	26	3	14	4	7	3	2	3	62
719 - zrušeno svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	1	1	2	0	1	1	0	2	8
720 - jiný výsledek	4	3	3	3	4	1	1	0	19
Výchovná opatření (§ 925 NOZ)									
689 - napomenutí uděleno/vysloveno matce	0	11	18	6	2	14	13	33	97
690 - napomenutí uděleno/vysloveno otci	0	5	2	0	0	3	3	13	26
691 - napomenutí uděleno/vysloveno oběma rodičům	0	4	15	5	1	9	6	30	70
692 - napomenutí uděleno/vysloveno jiným osobám	0	2	2	0	2	1	1	3	11
693 - napomenutí uděleno/vysloveno nezletilému	0	7	10	5	2	11	3	9	47
694 - uloženo omezení [§ 925 odst. 1 písm. c) NOZ] matce	0	0	1	0	0	0	1	3	5
695 - uloženo omezení [§ 925 odst. 1 písm. c) NOZ] otci	0	0	0	0	0	0	1	2	3
696 - uloženo omezení [§ 925 odst. 1 písm. c) NOZ] oběma rodičům	1	0	1	0	2	2	0	5	11
697 - uloženo omezení [§ 925 odst. 1 písm. c) NOZ] jiným osobám	0	0	0	0	0	1	0	0	1
698 - uloženo omezení [§ 925 odst. 1 písm. c) NOZ] nezletilému	0	2	0	0	0	0	4	0	6
699 - stanoven dohled [§ 925 odst. 1 písm. b) NOZ]	114	176	143	184	257	150	191	335	1550
700 - zrušen dohled	68	148	67	94	204	80	86	193	940
701 - jiný výsledek	29	49	23	41	59	31	61	87	380
Celkem podskupina	566	810	531	871	1683	735	958	1455	7609
n) Ochranná opatření									
Ochranná výchova (§ 971 až 975 NOZ)									
702 - uložena	4	0	0	1	0	1	2	1	9
703 - zrušena	1	0	1	0	4	0	0	0	6
704 - změněna	0	0	0	0	0	4	0	0	4
705 - prodloužena	0	0	0	0	0	1	0	0	1
706 - prodloužena nad zletilost (§ 974 NOZ)	0	0	0	1	0	0	0	0	1
722 - přemístění do jiného zařízení (§ 971 odst. 4 NOZ)	0	0	5	0	0	4	2	2	13
707 - jiný výsledek	11	0	0	0	0	0	1	1	13

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Opatření podle ZSVM (§ 93 zák. č. 218/2003 Sb.)									
708 - uložena výchovná povinnost	1	1	5	11	24	12	84	18	156
709 - uloženo výchovné omezení	0	0	0	0	2	4	8	4	18
710 - uloženo napomenutí s výstrahou	15	43	26	41	87	59	72	165	508
711 - uloženo zařazení do výchovného programu	12	2	3	16	26	12	18	25	114
712 - uloženo dohled probačního úředníka	4	19	6	11	20	13	78	17	168
713 - uložena ochranná výchova za čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu	0	0	0	1	1	0	0	1	3
714 - uložena ochranná výchova v ostatních případech	1	0	0	3	4	0	12	13	33
715 - uloženo ochranné léčení	0	0	0	0	0	1	0	0	1
716 - upuštěno od uložení opatření	21	41	56	28	107	49	51	107	460
717 - zastaveno řízení podle § 90 odst. 3 zák. č. 218/2003 Sb.	0	0	0	1	1	1	0	4	7
730 - jiný výsledek	4	7	10	0	8	3	2	8	42
Celkem podskupina	74	113	112	114	284	164	330	366	1557
o) Pěstounská péče (Pěstounství)									
731 - svěřeno do společné péče manželům příbuzným dítěte	15	17	13	28	39	20	34	62	228
732 - svěřeno do společné péče jiným manželům	15	24	18	33	29	29	35	45	228
733 - svěřeno do péče příbuznému	79	103	54	82	122	78	117	228	863
734 - svěřeno do péče jiné osobě	26	37	10	25	56	33	42	59	288
Pěstounská péče na přechodnou dobu (§ 958 odst.3 NOZ)									
831 - svěřeno do společné péče manželům příbuzným dítěte na přechodnou dobu	1	0	0	0	2	0	0	0	3
832 - svěřeno do společné péče jiným manželům na přechodnou dobu	9	28	17	14	25	9	22	20	144
833 - svěřeno do péče příbuznému na přechodnou dobu	0	0	1	0	3	0	1	0	5
834 - svěřeno do péče jiné osobě na přechodnou dobu	28	31	2	15	23	11	40	25	175
736 - návrh byl zamítnut	3	12	16	22	73	12	31	45	214
737 - zrušena	21	25	23	22	71	42	25	71	300
738 - změna práv a povinností pěstouna neshody mezi zákonným zástupcem a pěstounem (§ 966 odst. 2, § 969 NOZ)	9	17	8	21	6	18	16	82	177
739 - jiný výsledek	39	70	31	68	167	45	128	203	751
Celkem podskupina	245	364	193	330	616	297	491	840	3376
p) Předpěstounská péče (§ 963 NOZ)									
740 - svěřeno do společné péče manželům příbuzným dítěte	1	1	0	0	0	1	1	1	5
741 - svěřeno do společné péče jiným manželům	1	4	4	2	7	4	24	4	50
742 - svěřeno do péče příbuznému	3	3	1	3	9	2	3	1	25
743 - svěřeno do péče jiné osobě	6	6	2	6	6	2	5	0	33
744 - návrh byl zamítnut	1	1	0	1	6	0	3	0	12
745 - zrušena	2	3	0	1	2	0	0	0	8
746 - neshody mezi zákonným zástupcem a pěstounem	0	0	0	0	0	0	0	0	0
747 - jiný výsledek	4	2	3	1	8	4	15	3	40
Celkem podskupina	18	20	10	14	38	13	51	9	173
q) Určení data narození									
748 - určeno	3	0	0	0	1	0	0	2	6
749 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	3	0	0	0	1	0	0	2	6
r) Přiznání svěřenosti (§ 37 NOZ)									
750 - přiznána	4	4	0	0	2	3	4	3	20
751 - nepřiznána	0	0	0	0	0	0	0	0	0
752 - jiný výsledek	1	1	0	1	4	0	3	4	14
Celkem podskupina	5	5	0	1	6	3	7	7	34
s) Přivolení soudu k udělení souhlasu a odvolání zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti (§ 33 NOZ)									
753 - schválení souhlasu (přivolení)	1	0	2	0	1	0	0	1	5
754 - schválení odvolání souhlasu	0	0	0	0	0	0	0	0	0
755 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Celkem podskupina	1	0	2	0	1	0	0	2	6
t) Přivolení soudu v pracovních záležitostech nezletilého zaměstnance (§ 56a a § 77 ZP)									
756 - přivolení k okamžitému zrušení pracovního poměru zákonným zástupcem nezletilého zaměstnance	0	0	0	0	0	0	0	0	0
757 - přivolení k okamžitému zrušení dohody o práci konanou mimo pracovní poměr zákonným zástupcem nezletilého zaměstnance	0	0	0	0	0	0	0	0	0
758 - návrh byl zamítnut	0	0	0	0	0	0	0	0	0
759 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem skupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem skupina	12516	18207	8938	13722	23575	15518	25874	28426	146776
9) Otevření zdravotnické dokumentace k utajovanému porodu									
801 - povoleno ji otevřít	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech

Okresní soudy - počet věcí (spisů)

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
802 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem podskupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem skupina	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10) Souhlas s poskytnutím specifické zdravotní služby									
805 - souhlas udělen pro sterilizaci	0	0	0	0	0	0	0	0	0
806 - souhlas neudělen pro sterilizaci	0	0	0	0	0	0	0	0	0
803 - souhlas s poskytnutím udělen pro ostatní specifické zdravotní služby	1	3	1	0	9	2	4	2	22
804 - jiný výsledek	1	1	1	0	4	2	0	1	10
Celkem podskupina	2	4	2	0	13	4	4	3	32
Celkem skupina	2	4	2	0	13	4	4	3	32
11) Žaloby pro zmatečnost a na povolení obnovy řízení									
Zmatečnost									
851 - zrušeno rozhodnutí pro zmatečnost	0	0	0	0	0	0	0	0	0
852 - žaloba pro zmatečnost zamítnuta	4	0	0	0	0	1	1	3	9
853 - jiný výsledek	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Obnova řízení									
854 - povolena	0	0	0	0	0	0	0	0	0
855 - žaloba na obnovu řízení zamítnuta	4	0	0	0	1	0	1	0	6
856 - jiný výsledek	0	0	0	1	0	0	0	1	2
Celkem podskupina	8	0	0	1	1	1	3	4	18
Celkem skupina	8	0	0	1	1	1	3	4	18
Celkem	16082	23107	12269	18744	31306	22070	35536	39097	198211

Příloha č. 4: Záznamový arch vytvořený pro účely rozhovorů

DOTAZNÍK K DP – Diskriminace otců v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních

Hlavní výzkumná otázka:

Zda a jakým způsobem mohou být diskriminováni otcové v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních.

Délka pracovního poměru v sp:

Pracovník:

Oblast svěřeni do péče u chlapců/dívek:

- **Setkal/a jste se během své praxe se skutečností, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců upřednostňoval jednoho z rodičů při svěřování do péče na základě pohlaví dítěte? Povězte mi o tom.**
- **Stalo se Vám někdy, že by se někdo z Vašich kolegů, případně soudců, řídil krédem „dítě patří matce“? Povězte mi o tom.**
- **Setkal/a jste se někdy s tím, že by se někdo z Vašich kolegů, případně soudců, snažil/a přesvědčit otce, že návrh matky na svěřeni dětí do její péče je standardní? Povězte mi o tom.**

Oblast úpravy styku:

- **Setkal/a jste se někdy během své praxe s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců podmiňoval střídavou péči chováním otce? Povězte mi o tom.**
- **Stalo se Vám někdy během Vaší kariéry, že by někdo z Vašich kolegů či soudců přesvědčoval otce o jeho nekompetentnosti v otázce střídavé péče? Povězte mi o tom.**
- **Může být, dle Vašeho názoru, střídavá péče v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte? Povězte mi o tom.**

Oblast určení výživného:

- **Setkal/a jste se během Vaší kariéry s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, podmiňoval styk otce s dítětem řádným hrazením výživného ze strany otce? Povězte mi o tom.**
- **Setkal/a jste se během Vaší kariéry s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, při určování výživného otci nezohledňoval rozsah styku s dítětem? Povězte mi o tom.**
- **Setkal/a jste se někdy s tím, že by někdo z Vašich kolegů, případně soudců, považoval otce primárně za živitele? Povězte mi o tom.**

Oblast určení a popření otcovství:

- **Považujete za diskriminační § 776 Sb. Občanský zákoník, který uvádí, že otcem dítěte je „vždy“ manžel matky?**
- **Setkal/ jste se někdy během své kariéry s tím, že by lhůty uvedené v Občanském zákoníku pro popření otcovství diskriminovaly domnělého nebo skutečného otce dítěte? Povězte mi o tom.**

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s pracovníkem P1

Hlavní výzkumná otázka:

Zda a jakým způsobem mohou být diskriminováni otcové v praxi OSPOD při opatrovnických řízeních.

Délka pracovního poměru v sp: 5 let

Pracovník: P1

- **Setkal/a jste se během své praxe se skutečností, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců upřednostňoval jednoho z rodičů při svěřování do péče na základě pohlaví dítěte? Povězte mi o tom.**

S tímto jsem se nikdy nesetkala. Domnívám se, že v řízeních ohledně řešení rodičovské odpovědnosti mají kolegové i soudci na zřeteli nejlepší zájem dítěte a podle toho jednají. Pohlaví dítěte nehraje roli, spíše je snaha o to, aby sourozenci mohli být spolu. Všimla jsem si ovšem, že někteří rodiče mívají tendence dělit děti tak, že otec bude mít v péči syna a matka dceru, jedná se ale o sporadické případy.

- **Stalo se Vám někdy, že by se někdo z Vašich kolegů, případně soudců, řídil krédem „dětí patří matce“? Povězte mi o tom.**

Ne, to se mi nikdy nestalo. V dnešní době se již v řízeních ohledně nezletilých dětí jedná o překonané tvrzení, ačkoli ve značné části případů je výsledkem řízení svěřování dítěte do péče matky. Mnohem důležitější roli hraje názor dítěte s přihlédnutím k jeho věku a mentálním schopnostem. A také to, jak byla péče o děti v době před řízením realizována. Na základě mých zkušeností to bývá často tak, že o děti fakticky pečují zejména matka a otec je tím, kdo se řídí tvrzením, že matka je ta, která má péči o děti zajistit. V případě rozchodu pak ale mnohdy i takový otec říká, že by o děti pečovat chtěl a často bývá na základě mých zjištění motivován možností nižší platby výživného k rukám matky.

- **Setkal/a jste se někdy s tím, že by se někdo z Vašich kolegů, případně soudců, snažil/a přesvědčit otce, že návrh matky na svěřování dětí do její péče je standardní? Povězte mi o tom.**

Ne, nemyslím si, že by o tomto někdo otce přesvědčoval. Vždy se, alespoň jsem o tom přesvědčená, snaží mít vámi zmiňovaní na zřeteli nejlepší zájem dítěte. Pokud se rodiče neshodnou, vstupují často do řízení znalci a na základě znaleckých posudků je rozhodováno.

- **Setkal/a jste se někdy během své praxe s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců podmiňoval střídavou péči chováním otce? Povězte mi o tom.**

Ano, setkala, i když nijak četně. Bylo to zejména v případech, kdy matka střídavou péči navrhovala, otec ji ale nechtěl. Domnívám se, že pokud takový otec střídavou péči nechce a chová se podle toho, není v pořádku, aby byla nařízena. Stalo se mi, že matka trvala na střídavé péči, zdůvodňovala to tím, že chce mít taky volno. Měli malé děti, 3 a 5 let. Otec „střídavku“ nechtěl, neboť tvrdil, že nedokáže celodenní péči o děti zajistit. Jezdil brzy ráno do práce, vracel se až k večeru a neměl nikoho, kdo by mu s dětmi pomohl, ráno je vypravil do školky a odpoledne včas vyzvedl. Snažil se změnit zaměstnání, nedokázal by pak ale vydělat na splátky hypotéky. Nakonec to dopadlo tak, že se matka uvolila k tomu, že bude mít děti v péči a otec si je bude brát na víkendy. U soudu se matka ale hněvala a chtěla záruku toho, že si děti otec skutečně bude brát od pátku odpoledne, kdy je vyzvedne ze školky, do pondělního rána, kdy je zase zavede do školky, neboť chce mít čas pro sebe, otec ať si to v práci zařídí. Z toho mi bylo velmi smutno.

- **Stalo se Vám někdy během Vaší kariéry, že by někdo z Vašich kolegů či soudců přesvědčoval otce o jeho nekompetentnosti v otázce střídavé péče? Povězte mi o tom.**

Těžko říci. Pokud do doby, než došlo k rozchodu rodičů, otec o děti nepečoval, vše nechával na matce, je zřejmé, že matka ani děti střídavou péči nechtějí. Pak se i já či mnozí z kolegů přiklání k názoru té matky či dětí a doporučují, aby k případné změně péče došlo postupně, nikoli náhle na základě nabytí právní moci soudního rozhodnutí, které by případně střídavou péči upravovalo. Výjimečná není situace, kdy motivací takového otce pro střídavou péči je domněnka, že nebude platit k rukám matky výživné pro děti a stává se, že když mu je vysvětleno, že výživné stejně v případě rozdílných příjmů stanoveno bude a on je tím, kdo má příjmy vyšší, od svého požadavku ustoupí a střídavou péči nechce.

- **Může být, dle Vašeho názoru, střídavá péče v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte? Povězte mi o tom.**

Zde, pokud se jedná o můj názor, může být střídavá péče v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte, a to významně. Jedná se zejména o její faktickou realizaci. Pokud by rodiče dokázali dítěti zajistit jedno bydliště, jeden pokojíček, jednu postel, jistotu místa, kterou potřebuje, a oni byli těmi, kdo se v pravidelných intervalech stěhují za dítětem a zajišťují péči, střídají se u dítěte, pak by taková péče mohla v souladu s nejlepší zájmem dítěte být. S takovou úpravou jsem se ale nikdy nesetkala. Pokud byla výsledkem řízení, jichž jsem byla účastna, střídavá péče, vždy to bylo tak, že se za rodiči pravidelně mělo stěhovat dítě. A hovořila jsem s několika dětmi, které takovou střídavou péči zažily, nikdy jsem se u nich nesetkala s pozitivním ohlasem,

dokonce ani v případě, že rodiče spolu dokázali dobře komunikovat. Vždy to děti, které střídavou péčí prošly či ji praktikují, hodnotily negativně, často si prý ani nevybalovaly či nevybalují tašky, věci, které nemají dvojmo, mívají či měly u otce i matky v tašce, protože nestálo za to je vybalovat, hodnotily to tak, aby byly stále připravené jet zase jinam. A nikde se necítily „bezpečně“, stále jen jako na návštěvě. Neříkají „doma“, ale jen „u mamky“ nebo „u tatky“. Nejhůře to, dle mých zkušeností, nesou děti, které byly či jsou ve střídavé péči již od batolecího věku. Trápí je, že si nepamatují a neví, co je „rodinná pohoda“. V době dospívání to rodičům vyčítají. A zažila jsem i skutečnost, kdy rodiče, kteří spolu v době, kdy byly jejich děti ve střídavé péči malé, až příkladně komunikovali, začali před téměř dospělými dětmi, které jim vyčítaly to, že stále žily „s batohem v pohotovosti“, svalovat vinu jeden na druhého: „To otec to chtěl a já jsem musela poslechnout; to matka to chtěla a já jsem ji musel poslechnout...“ Nikdy jsem se naštěstí nesetkala s tím, že by děti musely střídat i školu, domnívám se, že takové střídání je velmi náročné a není v zájmu dítěte, aby toto muselo podstupovat.

Domnívám se, že pro většinu případů je nejlepší úprava péče o děti po rozvodu či rozchodu rodičů, aby byly svěřené do péče jednoho z rodičů a s druhým měly umožněný široký styk. A zejména, aby spolu rodiče komunikovali slušně a s ohledem na to, že děti jsou to, co je i nadále spojuje; že sice přestali být manželi či partnery, stále jsou ale rodiči.

- **Setkal/a jste se během Vaší kariéry s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, podmiňoval styk otce s dítětem řádným hrazením výživného ze strany otce? Povězte mi o tom.**

S tím jsem se nesetkala, všichni ti, s nimiž spolupracuji, vždy vysvětlují, že toto nelze podmiňovat. Je ovšem pravdou, že otec, který nehradí výživné (a děti jsou v péči matky), často ani zájem o styk s dětmi nemá, nijak je nekontaktuje, nechce je vidat. Jen jim například na naléhání matky slíbí, že za nimi přijede, což pak mnohdy ani neuskuteční.

- **Setkal/a jste se během Vaší kariéry s tím, že by někdo z Vašich kolegů, popřípadě soudců, při určování výživného otci nezohledňoval rozsah styku s dítětem? Povězte mi o tom.**

Setkala a setkávám se s tím, že při určování výše výživného je rozsah styku otce s dětmi zohledňován. Pokud se otec s dětmi, které jsou svěřené do péče matky, čteně stýká, podílí se na naplňování jejich potřeb nejen emočních, ale i materiálních, je mu stanoveno nižší výživné, samozřejmě s ohledem na jeho příjem, než otci, který si děti nebere, nic jim nepořizuje, na naplňování jejich materiálních potřeb se nepodílí. Domnívám se, že je to tak v pořádku a správné, pro děti i otce mnohem přínosnější.

Samozřejmě je důležité, aby spolu rodiče komunikovali a nebylo to tak, že oba například pořídí zimní obuv, ale ani jeden zimní bundu.

- **Setkal/a jste se někdy s tím, že by někdo z Vašich kolegů, případně soudců, považoval otce primárně za živitele? Povězte mi o tom.**

Ne, s tím jsem se nesečkala. V praxi to stále ještě bývá tak, že otec zajišťuje příjem rodiny a matka je na mateřské či rodičovské dovolené. Pak mnohdy matka volí zaměstnání, které třeba není ohodnocené adekvátně k jejím schopnostem nebo vzdělání, ale zohledňuje to, aby zajistila péči o děti. Bývá to samozřejmě i naopak, otec se více věnuje dětem a domácnosti a matka tráví v práci více času a přináší do rodinného rozpočtu vyšší částky.

- **Považujete za diskriminační § 776 Sb. Občanský zákoník, který uvádí, že otcem dítěte je „vždy“ manžel matky?**

Záleží na úhlu pohledu, jedná se o ochranu dítěte, které se samo nemůže bránit a domáhat se svých práv. Je možnost otcovství popřít, což je ale zpravidla nepřilíš příjemná záležitost pro všechny zúčastněné. V současné době, kdy se dle statistik rodí až polovina dětí nesezdaným párům, však uvedená zákonná úprava zahrnuje jen děti, které se rodí párům sezdaným, a to i rozvádějícím se. Tam vidím docela problematickou lhůtu, kdy se za otce dítěte stále považuje manžel, resp. bývalý manžel matky, pokud se dítě narodilo do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo či bylo prohlášeno za neplatné. Vzhledem k tomu, že rozvod mnohdy trvá dlouho, bylo by možná správnější lhůtu počítat od doby podání návrhu na rozvod manželství. Pokud tedy matka počne dítě s jiným mužem již v době rozvodového řízení, otcovství by automaticky nenáleželo manželovi, ale bylo by možné otcovství určit souhlasným prohlášením rodičů učiněným osobně před matričním úřadem nebo soudem, a to i k dítěti nenarozenému. Několikrát jsem ve své praxi zažila to, že se dítě sice narodilo již matce rozvedené, rozvod do porodu stihl nabýt právní moci, která žila s partnerem, který byl biologickým otcem jejího dítěte, nestihli však před narozením dítěte uzavřít spolu manželství, domněnka otcovství tedy náležela bývalému manželovi a museli po narození dítěte k soudu, který otcovství právně narovnal. Po narození byl v rodném listu dítěte zapsán bývalý manžel matky, což mohlo způsobit značné komplikace například v případě nutnosti akutní lékařské péče o matku a dítě po narození, kdy je nutno podepisovat souhlasy s operací apod. Biologický a faktický otec dítěte by pak neměl možnost činit patřičná rozhodnutí, ta by náležela tomu, komu právně náleží domněnka zatím nepopřehého otcovství. A lze jen spekulovat, jak by se k tomu takový otec postavil.

- **Setkal/ jste se někdy během své kariéry s tím, že by lhůty uvedené v Občanském zákoníku pro popření otcovství diskriminovaly domnělého nebo skutečného otce dítěte? Povězte mi o tom.**

S tím, že by lhůty pro popření otcovství byly diskriminační, jsem se nesetkala. Několikrát jsem se ale setkala s tím, že otec, který věděl o tom, že není biologickým otcem dítěte, s matkou před matričním úřadem souhlasně prohlásil otcovství k dítěti nenarozenému či narozenému, které mělo ale v kolonce „otec“ volné místo, chtěl své rozhodnutí brát zpět, protože se s matkou dítěte rozcházel, dítě zůstalo v péči matky a on měl platit výživné. Takovému otci bylo nejjednodušší vysvětlit, že „jen tak“ snadno se zbavit otcovství, jako ho získat, nelze. To, že se rozhodl své otcovství vědomě prohlásit na matrice, bylo poměrně jednoduché, vzít to zpět však není snadné, často je to i nemožné a někteří zamilovaní mladí muži si to neuvědomí. A v takových případech se biologický otec svého otcovství nedomáhá.